

FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISKA SPRÅK
OCH LITTERATUR

Pavle Luketić

**Översättning av institutionsnamn
mellan kroatiska och svenska**

Magisterarbete

Handledare: dr.sc. Goranka Antunović

Zagreb, 2013

1. Inledning.....	2
2. Översättning av institutionella termer	5
3. Översättning av svenska texter.....	12
3.1. Henning Mankell: Mannen som log.....	12
3.1.1. Henning Mankell: Mannen som log - översättning.....	19
3.2. Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket.....	27
3.2.1. Förordning - översättning.....	32
3.3. Redan nu dags att diskutera ett nytt kvalitetssystem?	39
3.3.1. Redan nu dags att diskutera ett nytt kvalitetssystem? – översättning	41
3.4. Allt om Vetenskap nr. 7, 2011:	45
3.4.1. Allt om Vetenskap - översättning.....	51
4. Översättning av kroatiska texter.....	58
4.1. Ustav.....	58
4.1.1. Ustav - översättning.....	65
4.2. Turizam u Dugoj Resi	73
4.2.1. Turizam u Dugoj Resi – översättning.....	77
4.3. Neven Sesardić: HHO tone još dublje.....	82
4.3.1. Neven Sesardić: HHO tone još dublje - översättning.....	86
4.4. Državni hidrometeorološki zavod	91
4.4.1. Državni hidrometeorološki zavod - översättning.....	93
5. Källor.....	97

1. Inledning

Syftet med den här avhandlingen är att visa att jag behärskar svenska språket tillräckligt väl efter fem års studier för att kunna översätta autonomt både från svenska till modersmålet kroatiska och vice versa. Avhandlingen består av fem delar. Förutom att bevisa min översättningskompetens ska jag fokusera på ett särskilt översättningsproblem och bearbeta det från en teoretisk synpunkt för att bevisa att jag också är bekant med översättningsteorins grundläggande element. Den teoretiska sektionen behandlar översättning av institutionsnamn mellan kroatiska och svenska och den utgör avhandlingens andra del som följer den här inledningen. I den teoretiska delen beskrivs varför översättning av institutionsnamn kan vara problematisk för översättaren, nämns de möjliga sätten för att klara problemet och beskrivs och motiveras översättningslösningarna som jag använt i mina översättningar av de olika texterna.

Efter den teoretiska delen följer den praktiska delen som består av fyra svenska och fyra kroatiska texter samt deras översättningar. Meningen var att inbegripa olika typer av texter, dvs. texter skrivna med olika stilar. Den första svenska texten är ett utdrag ur Henning Mankells roman *Mannen som log*. Med hänsyn till svenska deckares popularitet i världen numera tyckte jag att det var ett intressant och relevant val. Förutom faktumet att det är en litterär text med dess specifika stil är den valda episoden ur romanen fylld av namn på kulturspecifika myndigheter som gör den till ett lämpligt val. Sedan har jag valt en förordning från Svenska riksdagens webbsida som ett exempel på den administrativa textstilen. Den tredje svenska texten är en artikel ur Sveriges Universitetslärarförbundets medlemstidning *Universitetsläraren* nummer 14-12 under rubriken "Redan nu dags att diskutera ett nytt kvalitetssystem?". Den sista svenska artikeln är en populärvetenskaplig text ur tidskriften *Allt om vetenskap*, nummer 7 från 2011 som handlar om gömda skatter som finns i lådor i museer i Sverige och världen över.

Till slut kommer de kroatiska texterna. Först har jag översatt en turistisk text om min hemstad Duga Resa nerladdad från stadens turistbyrås webbsidor. Sedan följer en populärvetenskaplig artikel om konstitutioner som är tagen ur den kroatiska tidskriften *Drvo znanja*. Den tredje kroatiska texten har tagits ur en publikation av den kroatiska filosofen Nenad Sesardić som omfattar hans artiklar publicerade i olika tidskrifter och tidningar genom åren. Texten handlar om den kroatiska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter och dess roll i Krigsförbrytartribunalen i Haags rättegång mot kroatiska generaler. Den sista texten

har laddats ner från Kroatiens hydro-meteorologiska instituts webbsida och beskriver institutionens struktur och dess verksamhet. Texten är ett annat exempel på den administrativa stilen och den är intressant men krävande på grund av en mängd administrativa och tekniska termer. Eftersom det handlar om en institutions presentation om sig själv tyckte jag att det var något som man kan förvänta sig att möta i praktiken som översättare.

2. Översättning av institutionella termer

Liksom alla kulturellt markerade termer kan institutionella termer vara särskilt svåra för översättaren på grund av sin specifika karaktär. Bara från att läsa Peter Newmarks text om översättning av institutionella termer i hans bok *Approaches to translation* kan man inse hur komplicerad den processen kan vara. Newmark nämner tolv olika metoder översättaren kan använda när det gäller översättningen av nationella institutionella termer. Översättning är ingen exakt vetenskap. En viss grad av frihet som översättaren har blir också klar om man tittar på Newmarks riktlinjer för hanteringen av institutionella termer. Som med alla texter man översätter finns det många parametrar översättaren måste ta hänsyn till. I enlighet med den samtida översättningsteorin där en viktig roll har ägnats åt läsaren måste översättaren först och främst ha klart för sig vem han översätter för och hur viktig någon term är för läsaren samt hur viktig den är i texten. Newmark skriver att å ena sidan behöver en sakkunnig läsare den källspråkliga termen, medan å den andra behöver lekmän en målspråklig förklaring. Mitt emellan kan en utbildad icke-specialiserad läsare behöva en ”translation label” (en ungefärlig motsvarighet eller en ny term skapad av översättaren) eller en kulturell motsvarighet (Newmark 1981:78). Översättningslösningarna beror också på vilken typ av text det är som man översätter. Som dessa funderingar antyder och som Newmark påpekar möter översättaren vid översättningen av främmande institutionella termer ibland uppenbarligen motstridiga överväganden och det brukar ändå förbli ett stort område för val (1981:81). På grund av detta är det klart att översättningslösningarna som används i den här avhandlingen inte är ”definitiva” och att de kunde ha varit annorlunda, men det viktiga är att översättaren alltid kan motivera sina lösningar.

En av de viktigaste faktorerna som översättaren måste beakta är graden av kulturell motsvarighet mellan den källspråkliga och den målspråkliga kulturen och den måste relateras till läsekretsens förväntningar (Newmark 1981:78). Om det finns en stor grad av motsvarighet så är det berättigat att använda en bokstavlig översättning eller den motsvarande termen. Men å andra sidan måste översättaren också tänka på äkta nationell stolthet och den lokala kulturen och det är ett argument för att använda ”transcription (adoption, transfer, ’loan words’)” (Newmark 1981:78). Det är just *transcription* som Newmark nämner som den grundläggande proceduren i översättningen av nationella institutionella termer (1981:75). Här handlar det alltså om att behålla den källspråkliga originaltermen i den målspråkliga texten. Det är emellertid klart att denna metod fungerar främst när det rör sig om internationellt välkända

termer, t.ex. *Bundesrat*, *apartheid*. Både Kroatien och Sverige har många specifika institutionella termer och varken det ena eller andra landet har officiella och erkända översättningar av namn på varandras institutioner på deras respektive språk. Annars borde översättaren bara använda den auktoriserade översättningen. Men just på grund av skillnader mellan kulturerna som i stort sett fortfarande inte vet mycket om varandra är översättning av institutionsnamn mellan kroatiska och svenska ett krävande men intressant tema.

När översättaren är tveksam varnar Newmark att han eller hon hellre borde ”transkribera” än att översätta institutionella termer. Det är i enlighet med Nida som har skrivit att bokstavlighet och försök att översätta allt är översättarens största fel (Newmark 1981:81). Översättaren bör också alltid hålla i minnet att man borde försöka översätta en institutionell term endast om den nya termen på ett adekvat sätt beskriver originaltermens funktion och att man borde undvika att översätta en term med en annan som är specifik för den målspråkliga kulturen. I sådana fall söker översättaren vanligtvis ett ”neutralt”, internationellt uttryck som skulle kunna gälla många länder (Newmark 1981:81). Förutom att använda de olika översättningsprocedurerna kan översättaren också välja att tillägga alternativ eller kompletterande information på tre olika sätt: inom texten, som en fotnot till sidan eller kapitlet i boken eller som en ordlista. Newmark skriver att det första sättet är det bästa om det kan tilläggas kort och omärkligt utan att hålla upp berättelsens flöde, som en alternativ term, i parentes, som en ett-ord definition eller en parafras, osv. (1981:77). Särskilt när det gäller föråldrade institutionella termer kan man skriva en ordlista med mer detaljerade förklaringar, men en sådan handling är lämpligast i vetenskapliga verk. Som Newmark påpekar kan översättaren också välja att radera en term som inte är viktig i den målspråkliga kulturen om den inte är viktig i texten och om översättaren anger någon indikation av termens funktion där den behövs (1981:77). En sådan handling var emellertid enligt skribentens mening aldrig motiverad i översättningarna som presenteras här. Hellre än att utan kontext nämna alla andra möjliga metoder som Newmark beskriver ska jag presentera dem genom konkreta exempel som jag mötte i de översatta texterna.

I den första svenska text som jag har valt diskuterar karaktärerna om ett av Sveriges landsting. Ett landsting är ett specifikt politiskt organ och termen har ingen exakt översättningsmotsvarighet i det kroatiska språket. Eftersom texten i fråga är en litterär text tyckte jag inte att det var lämpligt att varken använda en fotnot eller att behålla den svenska termen med en förklaring eller en översättning i parentes. Det sistnämnda är en metod som Newmark kallar för ”translation couplet” (1981:76). I ett försök att hitta den närmaste möjliga översättningsmotsvarigheten bör översättaren ha en översikt över både den källspråkliga och

målspråkliga kulturen eller helt konkret om Sveriges och Kroatiens administrativa indelning i det här fallet. En sorts komponentiell analys kan vara nyttig för översättaren i sådana fall. Som Ingo beskriver komponentiella analysens nytta: ”Vid klarläggandet av ordens denotation har översättaren hjälp av den semantiska forskningen, som har indelat betydelse – både denotation och konnotation – i delar som vanligen kallas *semantiska komponenter*, *betydelsekomponenter*, *semantiska drag*, *betydelseelement* eller *sem.* (...) Det är särskilt vid fall av polysemi och näralliggande betydelser som översättaren har hjälp av komponentanalysen, men den är alltid till nytta när man vill få fram en möjligast exakt denotation för ett ord“ (2007:90). Det kan påstås att man gör en sorts komponentiell analys vid översättningen av institutionella termer eftersom man måste undersöka en institutions olika egenskaper för att kunna beskriva dess struktur och dess funktion. T.ex. kan det spela en roll om någon institution är statlig eller inte och om den ansvarar för hela landet eller bara en kommun. Ibland bör översättaren alltså ta hänsyn till en terms plats i ett hierarkiskt system. Ingo påpekar att det hierarkiska systemet är en sak som är viktig i översättningen i allmänhet och det kan tilläggas att det också kan vara till hjälp när det gäller översättningen av institutionella termer. I kapitlet om terminologiläran skriver Ingo om relationerna som fungerar som utgångspunkt för de viktigaste begreppssystemen, av vilka några är hierarkiska till sin natur, dvs. de baserar sig på över- och underbegrepp. Ingo förklarar att en riktig uppfattning om begreppets plats i begreppssystemet är viktig för översättaren av två skäl: den förhindrar att man väljer översättningsmotsvarighet på fel nivå och den gör det lättare att skapa nya goda termer, eftersom översättaren ofta fungerar som *neologist*, dvs. skapare av nya termer (2007:106). När man översätter institutionsnamn då beskriver man ofta ett begrepp verbalt, så att man får fram en definition. Om man följer Ingos indelning av definitionstyperna då kan det påstås att översättaren vid översättningen av institutionella termer oftast använder innehållsdefinition som är en typ av realdefinition, dvs. en beskrivning av begreppet. Innehållsdefinition (eller intensionell definition) beskriver begreppskännetecknen och vanligen nämner också något överbegrepp (Ingo 2007:106).

On-line ordboken Lexin erbjuder termen ”županijska uprava” som en motsvarighet för ”landsting”. Men problemet är att den erbjuder samma term som en översättning för ”länsstyrelse”. När man analyserar de två organen med hänsyn till statsförvaltningens hierarkiska struktur och när man beaktar deras uppgifter blir det klart att länsstyrelser är något som snarare motsvarar den kroatiska frasen ”županijska uprava” än landsting. Förutom allt detta finns det en annan faktor översättaren bör ta hänsyn till. Newmark skriver nämligen om ”recognized translations” (’erkända översättningar’) och påpekar att om en källspråklig

myndighet producerar en målspråklig version av några av sina termer då borde översättaren ”stödja” den (1981:76). Eftersom både länsstyrelsen och landsting har producerat en engelsk översättning av deras titlar då borde även översättare till andra språk stödja dessa översättningar enligt Newmarks råd. Enligt deras webbsidor heter länsstyrelser ”County Administrative Boards” och landsting heter ”County Council” på engelska. I enlighet med den engelska benämningen har jag valt ”Županijsko vijeće” som en lämplig översättning för ett landsting. Eftersom Newmark betonar att det är i de flesta fallen viktigt att illustrera funktionen när man översätter institutionella termer så var det också möjligt att välja en mer utförlig översättning genom att erbjuda en verbal förklaring av termen som skulle närmare illustrera myndighetens funktion. Detta alternativ är emellertid problematiskt på grund av de många uppgifter som myndigheten ansvarar för. Eftersom myndigheten ansvarar för sjukvård, tandvård, offentlig transport, utbildning och kultur skulle en titel med alla dessa termer vara för lång, medan det kunde vara diskutabelt att utelämna några av dessa uppgifter. Den valda översättningen är kort och inte minst här borde översättaren glömma att ”den bästa översättningen kommer troligen att vara den kortaste” (Newmark 1981:130) och dessutom finns det en annan gynnande omständighet här. I själva originaltexten finns det en beskrivning av myndighetens struktur och uppgifter som erbjuder läsaren en grundläggande bild om dess verksamhet eller funktion. På grund av allt detta tycker jag att den utvalda översättningen av begreppet ”landsting” är en lämplig lösning i den litterära texten.

Den andra institutionella term som nämns i texten är ”Kommunförbundet”, men dess betydelse är klar ur de två begreppen som termen består av. En sådan ordagrann översättning där en terms betydelse är transparent kallar Newmark för ”through-translation” eller ”loan-translation” (1981:76). Institutionen är förresten inte alls viktig i texten och översättningen ”Savez općina” ger läsaren tillräcklig information om vilken sorts organisation det handlar om. En av karaktärerna i texten nämner också Handelsbanken. Som Newmark påpekar översätts namn på företag, privata institutioner, skolor, högskolor, sjukhus och liknande i princip inte eftersom de är relaterade till den källspråkliga kulturen (1981:73). Till och med verkar Handelsbanken under samma namn i flera länder och därför påpekade jag i översättningen bara att det handlar om en bank och använde det källspråkliga namnet. Sedan nämns ”industridepartementet” som är det gamla namnet på det departement som numera heter Näringsdepartementet. Den officiella engelska titeln av den nuvarande myndigheten är Ministry of Enterprise, Energy and Communications, men man borde behålla någon slags skillnad mellan de två institutionerna. Förresten är industridepartementet marginellt i texten och därför heter min översättning bara ”Ministarstvo gospodarstva”.

Den följande texten i avhandlingen är det svenska parlamentets förordning för den centrala statliga myndigheten i bostadsfrågor som heter Boverket. Lexin erbjuder ”Državna uprava za stambena pitanja” som en möjlig lösning. I en administrativ text föreföll det mig som om en mer detaljerad översättning var berättigad. På Boverkets webbsidor står det att Boverket är ”myndigheten för samhällsplanering, byggande och boende”. Till och med finns det en engelsk översättning av institutionens namn på dess officiella webbsida och den heter ”The Swedish National Board of Housing, Building and Planning”. Igen med hänsyn till Newmarks råd att stödja sådana officiella översättningar särskilt i administrativa texter (1981:76) lät ”Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje” som en lämplig kroatisk översättning.

Nästa myndighet som nämns i texten är Statens bostadskreditnämnd. Detta namn är transparent och därför översatte jag det ordagrant som ”Državni odbor za stambene kredite”. Sedan nämns Naturvårdsverket i texten. I det här fallet kan man utan problem översätta organets namn med ”Agencija za zaštitu okoliša” på grund av kulturell motsvarighet. *Agencija za zaštitu okoliša* är nämligen den motsvarande kroatiska organisationen för det svenska Naturvårdsverket och båda institutioners ordförande är medlemmar i det så kallade ”EPA Network” som samlar ihop just ordförande av liknande institutioner.

Senare i samma text nämns Socialdepartementet. Med hänsyn till dess uppgifter är det klart att organets namn igen kan översättas med sin kulturella motsvarighet som heter ”Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi” på kroatiska. Newmark nämner en kulturell ekvivalent (”cultural equivalent”) som en vanlig översättningslösning, men varnar att den ibland ”missbrukas”, dvs. överanvänds (1980:76).

I texten om de ovärderliga fynd som finns gömda i museer nämns Historiska museet som möjligen kunde anses som en institution. Detta var igen ett enkelt beslut eftersom museets namn är helt transparent och därför var ”Povijesni muzej” en logisk lösning. Ett annat, den här gången belgiskt museum dyker också upp i texten. Eftersom det är igen en transparent titel såg jag inget större argument mot att översätta den ordagrant. Därför blev museet ”Kraljevski belgijski institut za prirodne znanosti” i den kroatiska översättningen.

I texten om konstitutioner förekommer termen ”Hrvatski državni sabor” som är ett föråldrat namn på Kroatiens parlament som numera heter bara ”Hrvatski sabor”. Här använde jag en ”translation couplet” igen. Även om det är vanligare att först skriva originalnamnet och sedan översättningen i parentes, skriver Newmark att översättningen har prioritet när man tror att den målspråkliga termen är viktig för den målspråkliga litteraturen, men inte är tillräckligt känd (Newmark 1981:76). Enligt detta beslöt jag att skriva ”Kroatiens parlament (Hrvatski

državni sabor)'' den första gången termen dyker upp och sedan bara Kroatiens parlament därför att jag inte tror att den kroatiska titeln är välkänd mellan svenskarna. Sedan nämns också ''Zastupnički dom'' i texten och det är en avskaffad institution. Zastupnički dom var den nedre kammaren i Kroatiens parlament då parlamentet bestod av två kammare. Eftersom namnet Zastupnički dom är transparent och eftersom man känner sådana institutioner från andra kulturer översatt jag termen som Representanthuset. Vid första gången som termen nämns använde jag emellertid den källspråkliga termen i den målspråkliga texten, men tillade både översättningen och Ingos innehållsdefinition i parentes där jag förklarade att namnet betecknar parlamentets nedre kammare. Jag bestämde mig för en sådan lösning eftersom det handlar om en populärvetenskaplig artikel där läsaren kan vara lekman och därför är det motiverat att alla termer blir helt klara.

Texten tagen ur Sveriges Universitetslärarförbunds medlemstidning är en rik källa av namn på olika statliga myndigheter. Först nämns Högskoleverket, en numera avskaffad myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. I det här fallet har myndigheten producerat ett dokument med grundläggande information om dess verksamhet på det kroatiska språket. Där står att myndigheten heter ''Zavod za visoku izobrazbu''. Jag bestämde mig för att stödja denna översättning, men jag valde att ändra det sista ordet till det vanligare ''obrazovanje'', som förresten används i namn på kroatiska institutioner. Sedan nämns ''Mittuniversitetet''. Eftersom det är namnet på ett universitet var min lösning bara att påpeka att det handlar om ett universitet och jag lämnade originaltermen. Namnet på den nya myndigheten vars verksamhet ersatte det tidigare Högskoleverkets förekommer också i texten. Den heter Universitetskanslerämbetet och den har producerat en engelsk översättning av dess titel som heter ''The Swedish Higher Education Authority''. Med hänsyn till denna titel valde jag att översätta institutionen som ''Državna uprava za visoko školstvo''. Sedan nämns det departement som är behörig för utbildning och det heter Utbildningsdepartementet. Det blev ''Ministarstvo obrazovanja'' i min översättning.

Stadens sjukhus med sin officiella titel ''Specijalna bolnica za produženo liječenje'' dyker upp i turisttexten om staden Duga Resa. Newmark skriver att namn på sjukhus inte översätts i princip, men man kan välja att översätta dem om namnet är transparent och särskilt om det handlar om en informell text (1981:73). Av rädsla för att en bokstavligen översättning till svenska skulle låta orimlig bestämde jag mig bara för att parafrasera titeln som ''Duga Resas sjukhus''. I den valda turisttexten spelar institutionen ingen viktig roll och det viktiga är bara att identifiera den.

I artikeln av Neven Sesardić nämns Kroatiska Helsingforskommittén som är känd under initialförkortningen HHO i Kroatien. Enligt Newmark som skriver att det är vanligt att behålla initialförkortningar av en källspråklig institution (1981:77) skrev jag också HHO i den svenska översättningen, men bara efter att det hade blivit klart att det handlar just om Helsingforskommittén. Den andra institution som nämns i texten är Državno odvjetništvo Republike Hrvatske och dess initialförkortning DORH. Denna institution är känd i många länder och Sveriges motsvarande institution heter Åklagarmyndigheten och därför ser jag inget större problem med att översätta institutionen som ”Republiken Kroatiens statsåklagarmyndighet”. HTV, Kroatiens statliga television, nämns också i texten. Jag tänkte att titeln Kroatiens Television betonade att det är just den offentliga televisionen bättre än Kroatiska Televisionen, särskilt med hänsyn till att den motsvarande svenska institutionen heter Sveriges Television.

Den sista texten handlar om Državni hidrometeorološki zavod, dvs. Statens hydrometeorologiska institut. Förutom det nuvarande institutet nämns också de gamla institut som DHMZ ersatte samt namnet på det departement som institutet svarar till, ”Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta” som jag översatte ordagrant som ”Departementet för vetenskap, utbildning och idrott”. I denna text talas också om flera kroatiska fakulteter. Eftersom dessa är transparenta är det berättigat att översätta dem eller hitta en ungefärlig motsvarighet. Därför blir det Naturvetenskapliga fakulteten, Trafikvetenskapliga fakulteten och Skogsvetenskapliga fakulteten.

Som alla de ovannämnda övervägandena visar har översättaren idag stor hjälp av Internet. Den lättillgängliga information som Internet har att erbjuda är ovärderlig för översättaren och nätet hjälper med alla faktorer man måste beakta vid översättningen av institutionella termer. Den andra viktiga källan är förstås facklitteratur som översättaren kan ha nytta av även om den inte behandlar det specifika problem som man söker på ett explicit sätt. Även om det inte finns exakta metoder man kan följa och vara säker att ens översättning är perfekt kan litteraturen åtminstone visa vad man inte borde göra. När det gäller översättningen av institutionella termer varnar Newmark om tre vanliga fel som översättaren borde undvika: att göra nya översättningar av termer som redan har en ”erkänd” översättning, att använda starkt lokalfärgade målspråkliga termer och att göra ”orimliga” ordagranna översättningar (1981:81).

3. Översättning av svenska texter

3.1. Henning Mankell: Mannen som log

Sidan 158:

Huset var en stenvilla från sekelskiftet. Årtalet 1912 stod inskrivet ovanför den stora ytterporten. Han gick in genom grinden och ringde på. Dörren öppnades av en äldre man i träningsoverall. Wallander förklarade vem han var, visade sin legitimation och blev insläppt. I motsats till stenvillans dystra fasad var det där han nu steg in ljusa möbler, pastellfärgade gardiner, stora, öppna ytor. Någonstans ifrån hördes en grammofon. Wallander tyckte sig känna igen varietartisten Ernst Rolfs stämman. Martin Oscarsson bjöd honom att stiga in i vardagsrummet samtidigt som han undrade om han fick bjuda på kaffe. Wallander avböjde.

- Jag har kommit för att tala med er om Lars Borman, sa han. Jag fick ert namn av Thomas Rundstedt. För ett år sen, strax innan ni gick i pension, avled han. Den officiella förklaringen är att han begick självmord.

- Varför vill ni tala om Lars Borman? frågade Martin Oscarsson, och Wallander märkte att han genast blev avvisande.

- Hans namn har kommit upp i en pågående brottsutredning, svarade Wallander.

- Vad för sorts brottsutredning?

Wallander tänkte att det var lika bra att säga som det var.

- Ni har kanske sett i tidningarna att en advokat i Ystad blev brutalt mördad för några dagar sen, sa han. Det är i samband med den utredningen jag behöver ställa några frågor om Lars Borman.

Martin Oscarsson betraktade honom länge innan han sa något.

- Trots att jag är en gammal man, trött men kanske inte helt bruten, måste jag erkänna att jag blir nyfiken. Jag ska svara på de frågor ni har om jag kan.

- Lars Borman arbetade som landstingsrevisor, sa Wallander. Vad hade han egentligen för uppgifter? Och hur länge hade han arbetat inom landstinget?

- En revisor är en revisor, svarade Martin Oscarsson. Vad han gör hörs på namnet. Han reviderar en bokföring, i det här fallet landstingets. Han kontrollerar att allt följer givna bestämmelser, att utgiftsposter som beslutats av förvaltningsutskottet inte överskrids. Men han kontrollerar även att folk verkligen får det dom ska ha i lön. Nu måste man komma ihåg att ett landsting är som ett mycket stort företag, snarast som ett industriimperium sammansatt av mindre kejsardömen. Ett landstings främsta uppgift är att svara för sjukvården. Men vid

sidan av finns många andra verksamhetsgrenar. Utbildning, kultur, mycket annat. Lars Borman var naturligtvis inte vår enda revisor. Han kom till landstinget från Kommunförbundet i början på 80-talet.

- Var han en duktig revisör? frågade Wallander.

Svaret från Martin Oscarsson kom mycket bestämt.

- Han var den bästa revisor jag kommit i kontakt med under hela mitt liv.

- Varför det?

- Han arbetade snabbt utan att förlora i noggrannhet. Han var djupt engagerad i sitt yrke och kom ständigt med förslag till olika lösningar för att spara pengar åt landstinget.

- Jag har hört om honom att han karaktäriserades som en mycket hederlig man, sa Wallander.

- Naturligtvis var han det, svarade Martin Oscarsson. Men det är knappast nåt sensationellt. Revisorer brukar vara hederliga. Undantag finns naturligtvis. Men dom kan aldrig överleva inom en förvaltning som ett landsting.

Wallander betänkte sig kort innan han fortsatte.

- Plötsligt begår han självmord, sa Wallander. Kom det oväntat?

- Givetvis var det oväntat, svarade Martin Oscarsson. Är inte alla självmord det?

Efteråt kunde Wallander inför sig själv inte ge något tillfredsställande svar på vad som egentligen hände. Det var någonting som skiftade i Martin Oscarssons röst, ett svagt stråk av osäkerhet, kanske ovilja, som tillkom i hans sätt att svara. För Wallander ändrade samtalet därmed karaktär, han skärpte sin uppmärksamhet, rutinen ersattes av vaksamhet.

- Ni måste ha arbetat mycket nära Lars Borman, sa Wallander. Ni måste ha känt honom väl. Hur var han som människa?

- Vi umgicks aldrig. Han levde för sitt arbete och sin familj. Han hade en integritet som ingen ifrågasatte. Kom nån för nära drog han sig genast undan.

- Kan han ha varit svårt sjuk?

- Jag vet inte.

- Ni måste ha tänkt mycket på hans självmord.

- Det var en obehaglig tid. Det förmörkade dom sista månaderna innan jag gick i pension.

- Kan ni berätta om hans sista arbetsdag?

- Eftersom han avled på en söndag såg jag honom sista gången på fredagseftermiddagen. Det var ett möte med landstingets ekonomichefer. Det var ett ganska upprört möte, tyvärr.

- Varför det?

- Det rådde delade meningar om hur ett problem skulle lösas.

- Vilket problem?

Martin Oscarsson betraktade honom tankfullt.

- Jag är inte övertygad om att jag bör svara kommissarien på den frågan, sa han.

- Varför inte?

- För det första har jag gått i pension. För det andra föreskriver förvaltningslagen vilka ärenden som ska behandlas förtroligt.

- Vi har en offentlighetsprincip i det här landet, sa Wallander.

- Den gäller dock inte dom ärenden som av särskilda skäl bedöms vara mindre lämpliga att offentliggöras.

Wallander tänkte efter innan han fortsatte.

- Den sista dagen Lars Borman tjänstgjorde deltog han i ett möte med landstingets ekonomichefer, sa han. Har jag förstått rätt?

Martin Oscarsson nickade.

- På det mötet behandlades, delvis i upprörda former, ett problem som sen bedömdes ligga utanför kravet om den offentliga insynen. Det betyder med andra ord att protokollet är hemligstämpelat?

- Inte riktigt, svarade Martin Oscarsson. Det förekom inget protokoll.

- Då kan det heller inte ha varit ett reguljärt förvaltningsmöte, sa Wallander. Då måste det föras protokoll, som sen ska justeras.

- Det var en förtrolig överläggning, sa Martin Oscarsson. Det hela är överspelat nu. Jag tror inte jag ska svara på fler frågor. Jag är en gammal man. Jag har glömt det som hände.

Det är precis tvärtom, tänkte Wallander. Mannen som sitter framför mig har ingenting glömt. Vad var det för fråga som behandlades den där fredagen?

- Jag kan naturligtvis inte tvinga er att svara på mina frågor, sa Wallander. Men jag kan vända mig till en åklagare. Jag kan gå till landstingets förvaltningsutskott. Jag kan överhuvudtaget göra mycket för att till slut få reda på vad som var problemet.

- Jag svarar inte på fler frågor, sa Martin Oscarsson och reste sig upp ur stolen.

Wallander blev sittande.

- Sätt er ner, sa han bestämt. Jag har ett förslag.

Martin Oscarsson tvekade innan han satte sig ner igen.

- Låt oss göra på samma sätt som den där fredagseftermiddagen, sa Wallander. Jag för inga anteckningar. Låt oss kalla det ett samtal i all förtrolighet. Det finns inga vittnen till att det här samtalet nånsin har förekommit. Jag kan ger er mitt ord på att jag aldrig ska referera till er,

oberoende av vad ni kommer att säga. Blir det nödvändigt så kan jag hämta upplysningarna från annat håll.

Martin Oscarsson övervägde hans förslag.

- Thomas Rundstedt vet att ni besöker mig, sa han.

- Han vet inte vad det gäller, invände Wallander.

Han väntade medan Martin Oscarsson överlade med sig själv. Ändå visste han hur det skulle gå. Han betvivlade inte att Martin Oscarsson var en klok gammal man.

- Jag går med på kommisariens förslag, sa han till slut. Men jag kan inte garantera att jag kan svara på alla era frågor.

- Kan eller vill? Frågade Wallander.

- Det blir min ensak, svarade Martin Oscarsson.

- Wallander nickade. De var överens.

- Problemet, sa Wallander. Vad var det?

- Malmöhus Läns Landsting hade varit utsatt för ett grovt bedrägeri, sa Martin Oscarsson. Då visste vi fortfarande inte hur mycket pengar det gällde. Men nu vet vi.

- Hur mycket?

- Fyra miljoner kronor. Skattebetalarnas pengar.

- Vad hade hänt?

- För att kommissarien ska förstå måste jag ge en bakgrund till hur ett landsting fungerar, sa Martin Oscarsson. Vi omsätter mångmiljardbelopp varje år, genom ett otal verksamheter och avdelningar. Landstingets ekonomiska förvaltning är givetvis central och den är helt igenom datoriserad. På olika nivåer finns olika säkerhetssystem inbyggda, för att forskningringar eller andra oegentligheter inte ska kunna inträffa. Det finns säkerhetssystem som kontrollerar även dom högsta cheferna, som jag inte behöver gå närmare in på i det här fallet. Vad som däremot är viktigt att understryka är att det givetvis pågår en löpande revision av alla utbetalningar. Om någon har för avsikt att ägna sig åt ekonomisk brottslighet inom ett landsting måste personen ifråga vara mycket väl insatt i hur pengar transporteras mellan konton. Det här är hur som helst bakgrunden.

- Det som skedde avslöjade att säkerhetsföreskrifterna var för dåliga, fortsatte Martin Oscarsson. Men dom har ändrats radikalt sen den gången. I dag vore denna form av bedrägeri inte möjlig.

- Jag tror jag förstår, svarade Wallander och väntade på fortsättningen.

- Ta god tid på er, sa Wallander. Jag vill gärna att ni berättar så detaljerat som möjligt om vad som hände.

- Fortfarande finns det luckor i händelseförloppet, sa Martin Oscarsson. Men det vi vet är följande: Som kommissarien kanske känner till har hela den svenska samhällsförvaltningen under senare år genomgått en väldig omvandling. På många sätt har det varit som att utsättas för en operation utan tillfredsställande bedövning. Särskilt har vi som tillhör en äldre tradition inom ämbetsmannakåren haft betydande svårigheter att följa dom våldsamma kasten. Omvandlingen är fortfarande inte över och det kommer att dröja innan vi kan bedöma alla konsekvenser. Men förvaltningarna på olika samhällsnivåer skulle drivas som den privata företagsamheten, marknadskrav och konkurrens. Olika enheter ombildades till bolag, andra lades ut på entreprenad, på alla skärptes kraven om effektivitet. Bland annat innebar detta för vårt landsting att ett särskilt bolag skulle bildas för att ta hand om den upphandling som ett landsting gör varje år. Att ha ett landsting som kund är bland de bästa som kan hända ett företag, antingen det är tvättmedel eller gräsklippare som tillverkas och ska säljas. I samband med bolagsbildningen hade vi hyrt in ett konsultföretag som bland mycket annat skulle värdera ansökningarna till dom nyinrättade chefstjänster som hade utannonserats. Och det var då vi utsattes för bedrägeriet.

- Vad hette konsultföretaget?

- STRUFAB. Men jag minns inte just nu vad förkortningen betydde.

- Vem stod bakom företaget?

- Det tillhörde en division inom investmentföretaget Smeden. Det i sin tur är ett börsnoterat företag, som kommissarien kanske känner till.

- Mycket dåligt, svarade Wallander. Finns det nån huvudägare?

- Så vitt jag vet hade Volvo och Skanska den gången stora aktieposter i Smeden. Men det kan ha ändrats sen dess.

- Vi kan komma tillbaka till det, sa Wallander. Låt oss återvända till bedrägeriet. Vad var det som hände?

- Vi hade under sensommaren och början av hösten ett antal möten för att bekräfta den nya bolagsbildningen, sa Martin Oscarsson.

Konsultföretaget arbetade effektivt och våra jurister gav dom mycket beröm, liksom landstingets ekonomichefer. Vi hade faktiskt föreslagit förvaltningsutskottet att diskutera möjligheten av att knyta STRUFAB på ett långtidskontrakt till landstinget.

- Vad hette konsulterna?

- Egil Holmberg och Stefan Fjällsjö. Vid nåt tillfälle var ytterligare en person närvarande. Hans namn har jag tyvärr glömt.

- Men dessa personer visade sig alltså vara bedragare?

Martin Oscarssons svar var överraskande.

- Jag vet inte, svarade han. För bedrägeriet genomfördes på ett sådant sätt att ingen till slut kunde fällas. Det fanns ingen skyldig. Men pengarna var borta.

- Det låter mycket egendomligt, sa Wallander. Vad hände?

Vi får gå tillbaka till fredagseftermiddagen den 14 augusti 1992, sa Martin Oscarsson. Den dag då kuppen iscensattes och genomfördes på mycket kort tid. Vad vi efteråt kunde förstå var allt ytterst välplanerat. Vi hade ett möte med konsulterna i ett sammanträdesrum på ekonomiavdelningen. Vi började klockan ett och avsåg att vara färdiga till klockan fem. När mötet började meddelade Egil Holmberg att han var tvungen att gå redan klockan fyra. Men det behövde inte påverka mötet. Ungefär klockan fem minuter i två kom ekonomidirektörens sekreterare in i rummet och meddelade att ett viktigt telefonsamtal väntade på Stefan Fjällsjö. Så vitt jag minns blev det sagt att det var från industridepartementet. Stefan Fjällsjö ursäktade sig och följde med sekreteraren för att ta samtalet på hennes tjänsterum. När samtalet kom, har hon sen berättat, tänkte hon lämna rummet för att låta Stefan Fjällsjö vara ensam. Hon fick då besked att samtalet säkert skulle vara i minst tio minuter. Därpå lämnade hon rummet. Vad som sen skedde är naturligtvis oklart i detalj. Men det huvudsakliga förloppet känner vi. Stefan Fjällsjö har lagt ifrån sig telefonluren på bordet, vem det var som ringde vet vi inte, bara att det naturligtvis inte var från industridepartementet. Sen har han gått in genom dörren som ledde från sekreterarens rum in till ekonomidirektören och slagit in en överföring på fyra miljoner kronor till ett företagskonto på Handelsbanken i Stockholm. Överföringen specificerades som betalning för utförda konsulttjänster. Eftersom ekonomidirektören hade ensam attesträtt var det inget problem. I specifikationen fanns en hänvisning till ett kontraktnummer med det påhittade konsultföretaget, jag tror det kallades SISYFOS. Stefan Fjällsjö skrev en bekräftelse på att han attesterade överföringen. Han förfalskade ekonomidirektörens namnteckning och använde det föreskrivna formuläret. Sen förde han in även attesten på datorn. Den skrivna attesten la han i mappen med internposten. Därefter återvände han till sekreterarens rum, fortsatte att prata med sin kumpan i telefon och avslutade samtalet när sekreteraren återvände. Därmed var den första delen av bedrägeriet över. Stefan Fjällsjö återvände till sammanträdesrummet. Det hade gått mindre än femton minuter. Wallander lyssnade uppmärksamt. Eftersom han inte förde några anteckningar var han rädd att glömma olika detaljer.

Martin Oscarsson fortsatte:

- Strax före klockan tre reste sig Egil Holmberg och lämnade sammanträdet. Efteråt har vi förstått att han dock inte lämnade landstingslokalerna utan gick en trappa ner till det rum som

var bokföringschefens. Jag kanske bör påpeka att det stod tomt eftersom han var med på vårt sammanträde. I normala fall var han inte närvarande. I detta möte hade dock konsulterna begärt att han skulle delta. Allt var med andra ord väl förberett. Egil Holmberg gick in i bokföringschefens dator, la in det på hittade kontraktet, och daterade en begäran om utbetalning av fyra miljoner kronor en vecka tidigare. Därefter ringde han upp Handelsbankens kontor i Stockholm och aviserade utbetalningen. Sen satt han lugnt kvar och väntade. Tio minuter senare kontrollringde Handelsbanken. Han tog samtalet och bekräftade transaktionen. Då återstod bara en sak att göra. Han bekräftade betalningsärendet till landstingets egen bank, och lämnade sedan rummet och landstingslokalerna. Tidigt på måndagsmorgonen hämtade någon ut pengarna på Handelsbanken i Stockholm. Mannen var firmatecknare på SISYFOS och kallade sig Rikard Eden. Vi har skäl att tro att det var Stefan Fjällsjö som besökte banken, men alltså under ett annat namn. Det tog ungefär en vecka innan det hela upptäcktes. Det polisanmäldes och det stod ganska snart klart hur det måste ha gått till. Men det fanns naturligtvis inga bevis. Stefan Fjällsjö och Egil Holmberg nekade förstås, och gjorde det med stor upprördhet. Vi avbröt all kontakt med konsultföretaget, men längre kunde vi inte komma. Till slut avskrev åklagaren det hela. Vi lyckades också tysta ner det som hade hänt. Alla var överens om detta, utom en person.

- Lars Borman?

Martin Oscarsson nickade långsamt.

- Han var mycket upprörd. Det var vi naturligtvis alla. Men hos Lars Borman gick det djupare. Det var som om han personligen kände sig kränkt över att vi inte fortsatte att pressa åklagare och polis att undersöka fallet. Han tog det hela mycket hårt. Han tyckte nog att vi svek.

- Tillräckligt för att begå självmord?

- Jag tror det.

Ett steg vidare, tänkte Wallander. Men bakgrunden är fortfarande oklar. Var kommer advokatfirman i Ystad in i bilden? De finns där eftersom Lars Borman skickade sina hotelsebrev.

- Vet ni vad Egil Holmberg och Stefan Fjällsjö gör i dag?

- Deras konsultföretag bytte namn. Mer vet jag inte. Men vi såg naturligtvis till att med all diskretion varna landets landsting för dom.

- Wallander funderade.

- Ni sa att de hade varit en del av en koncern, ett investmentföretag. Men ni kunde inte peka ut någon huvudägare. Vem är styrelseordförande i Smeden?

- Av vad jag har kunnat se i tidningarna har Smeden helt och hållet förändrat karaktär det senaste året. Det har delats upp, olika sektorer har sålts ut, andra har tillkommit. Det är kanske inte för mycket sagt att Smeden har fått ett mycket dåligt rykte. Volvo har sålt ut sina aktieposter. Vem köparen var har jag glömt. Men det kan naturligtvis någon tjänsteman på Börsen svara på.

- Ni har varit till mycket stor hjälp, sa Wallander och reste sig.

- Ni glömmer inte vad vi kom överens om?

- Jag glömmer ingenting, svarade Wallander.

Sedan insåg han att han hade ytterligare en fråga.

- Det föresvävade er aldrig som en möjlighet att Lars Borman kunde ha blivit mördad?

- Martin Oscarsson betraktade honom förvånat.

- Nej, svarade han. Aldrig. Varför skulle jag ha tänkt den tanken?

- Det var bara en fråga, sa Wallander. Tack för hjälpen. Det är möjligt att jag kommer att höra av mig igen.

3.1.1. Henning Mankell: Mannen som log – översättning

Čovjek koji se smiješio

Kuća je bila kamena vila s prijelaza stoljeća. Iznad velikih ulaznih vratiju bila je upisana 1912. godina. Ušao je kroz ogradu i pozvonio. Vrata je otvorio stariji čovjek odjeven u trenirku. Wallander se predstavio, pokazao značku i ušao u kuću. Kao čista suprotnost tmurnoj fasadi, soba u koju je ušao bila je ispunjena svijetlim pokućstvom, zavjesama pastelnih boja, velikim, otvorenim površinama. Odnekud su dopirali zvuci gramofona. Wallanderu se učinilo da prepoznaje glas Ernsta Rolfa, varijetetskog umjetnika. Martin Oscarsson ga je pozvao u dnevnu sobu i ponudio kavom. Wallander je odbio.

- Došao sam porazgovarati s vama o Larsu Bormanu, rekao je. Vaše sam ime dobio od Thomasa Rundstedta. Prije godinu dana, netom prije vašeg odlaska u mirovinu, Borman je preminuo. Službeno je objašnjenje da je počinio samoubojstvo.

- Zašto želite razgovarati o Larsu Bormanu? upitao je Martin Oscarsson, i Wallander je primijetio da je odjednom postao suzdržaniji.

- Njegovo je ime iskrsnulo u kriminalnoj istrazi kojom se trenutačno bavimo, odgovorio je Wallander.

- Kakvoj istrazi?

Wallander je pomislio da bi bilo dobro reći kako stvari stvarno stoje.

- Možda ste pročitali u novinama da je jedan odvjetnik brutalno ubijen u Ystadu prije nekoliko dana, rekao je. U vezi s tom istragom trebao bih vam postaviti nekoliko pitanja o Larsu Bormanu.

Martin Oscarsson ga je dugo promatrao prije no što je progovorio.

- Iako sam star čovjek, umoran, ali ne i potpuno slomljen, moram priznati da sam znatiželjan. Odgovorit ću na vaša pitanja ako budem mogao.

- Lars Borman radio je kao revizor u Županijskom vijeću, rekao je Wallander. Što mu je konkretno bio posao? I koliko je dugo radio u Vijeću?

- Revizor je revizor, odgovorio je Martin Oscarsson. Iz naziva je jasno što radi. Provodi reviziju knjigovodstva, u ovom slučaju knjigovodstva Županijskog vijeća. Vodi brigu o tome da sve bude u skladu s postojećim pravilima, da se ne premaše troškovi koje je utvrdio upravni odbor. Ali brine se i da ljudi zaista dobiju plaću koju bi trebali dobiti. Treba imati na umu da je Županijsko vijeće poput velikog poduzeća, gotovo poput industrijskog imperija koje se sastoji od manjih carstava. Osnovna je zadaća Vijeća voditi brigu o zdravstvu. No usto postoje i mnoge druge grane djelatnosti. Obrazovanje, kultura, i još štošta. Jasno, Lars Borman nije bio naš jedini revizor. U Vijeće je stigao iz Saveza općina početkom 80-ih.

- Je li bio dobar revizor? pitao je Wallander.

Odgovor Martina Oscarssona bio je vrlo odlučan.

- Bio je najbolji revizor kojeg sam u životu sreo.

- Po čemu?

- Radio je brzo, ali bez žrtvovanja pedantnosti. Bio je vrlo posvećen svom poslu i redovito je predlagao različita rješenja za uštedu novca Vijeću.

- Čuo sam da se o njemu govori kao o vrlo časnom čovjeku, rekao je Wallander.

- Naravno da je bio takav, odgovorio je Martin Oscarsson. Ali to i nije nešto senzacionalno. Revizori obično jesu časni. Naravno da ima izuzetaka. Međutim, oni nikad ne uspiju preživjeti u tijelu poput Županijskog vijeća.

Wallander je nakratko promislio prije no što je nastavio.

- I najednom je počinio samoubojstvo, rekao je Wallander. Je li to bilo neočekivano?

- Naravno da je bilo neočekivano, odgovorio je Martin Oscarsson. Nisu li sva samoubojstva takva?

Poslije Wallander nije samom sebi mogao dati zadovoljavajući odgovor na pitanje što se zapravo dogodilo. Nešto se promijenilo u glasu Martina Oscarssona, slab tračak nesigurnosti,

možda nevoljkosti, koji se pojavio u načinu na koji je odgovarao. Za Wallandera je razgovor time poprimio nov karakter, zaoštrio je svoju pozornost, rutinu je zamijenila opreznost.

- Zacijelo ste blisko surađivali s Larsom Bormanom, rekao je Wallander. Sigurno ste ga dobro poznavali. Kakav je bio kao osoba?

- Nikada se nismo družili. Živio je za svoj posao i svoju obitelj. Imao je integritet koji nitko nije dovodio u pitanje. Ako bi mu se netko previše približio, odmah bi se povukao.

- Je li moguće da je bio teško bolestan?

- Ne znam.

- Zacijelo ste puno razmišljali o njegovom samoubojstvu.

- Bilo je to neugodno vrijeme. Bacilo je sjenu nad mjesec prije mog odlaska u mirovinu.

- Možete li reći nešto o njegovom zadnjem radnom danu?

- Budući da je umro u nedjelju, posljednji sam ga put vidio u petak popodne, na sastanku s financijskim vodstvom Županijskog vijeća. Bio je to vrlo neugodan sastanak, nažalost.

- Zašto?

- Postojala su podijeljena mišljenja o rješenju jednog problema.

- Kakvog problema?

Martin Oscarsson ga je zamišljeno promatrao.

- Nisam siguran da bih vam trebao odgovoriti na to pitanje, rekao je.

- Zašto ne?

- Kao prvo, u mirovini sam. Kao drugo, državna uprava propisuje koji se predmeti smatraju povjerljivima.

- U ovoj zemlji postoji načelo prava javnosti, rekao je Wallander.

- Ono ne vrijedi za predmete koji se iz posebnih razloga smatraju manje prikladnima za objavu.

Wallander je razmislio prije nego što je nastavio.

- Zadnji dan službe Lars Borman je sudjelovao na sastanku s financijskim vodstvom Županijskog vijeća, rekao je. Jesam li dobro razumio?

Martin Oscarsson kimnuo je glavom.

- Na tom se sastanku raspravljalo, dijelom i žustro, o problemu koji je kasnije ocijenjen neprikladnim za pravo na uvid javnosti. Drugim riječima, to znači da je zapisnik proglašen povjerljivim?

- Ne baš, rekao je Martin Oscarsson. Nije bilo zapisnika.

- Onda to nije bio regularan administrativni sastanak, rekao je Wallander. U tom se slučaju mora voditi zapisnik koji se kasnije ovjeri.

- Bila je to povjerljiva rasprava, rekao je Martin Oscarsson. Sad je to gotova stvar. Mislim da vam više neću odgovarati na pitanja. Ja sam star čovjek. Zaboravio sam što se dogodilo. Upravo suprotno, pomislio je Wallander. Čovjek koji sjedi preda mnom nije ništa zaboravio. O kojem se to pitanju raspravljalo taj petak?

- Ja vas, naravno, ne mogu prisiliti da mi odgovorite na pitanja, rekao je Wallander. Ali mogu se obratiti državnom odvjetniku. Mogu otići upravnom odboru Županijskog vijeća. Općenito mogu napraviti mnogo toga da saznam koji je to problem koji spominjete.

- Neću više odgovarati na pitanja, rekao je Martin Oscarsson i ustao sa stolice.

Wallander je ostao sjediti.

- Sjednite, rekao je odlučno. Imam prijedlog.

Martin Oscarsson je oklijevao prije nego što je ponovno sjeo.

- Nastavimo na isti način kao taj petak popodne, rekao je Wallander. Neću voditi nikakve bilješke. Nazovimo to u potpunosti povjerljivim razgovorom. Nema svjedoka da se ovaj razgovor ikad održao. Dajem vam svoju riječ da se nikad neću referirati na vas, neovisno o tome što ćete reći. Bude li nužno, nabavit ću informacije iz drugih izvora.

Martin Oscarsson razmatrao je prijedlog.

- Thomas Rundstedt zna da ste me posjetili, rekao je.

- Ne zna o čemu se radi, odgovorio je Wallander.

Čekao je dok je Martin Oscarsson vijećao sam sa sobom. Unatoč tome, znao je što će se dogoditi. Nije sumnjao da je Martin Oscarsson pametan starac.

- Pristajem na vaš prijedlog, rekao je naposljetku. Ali ne mogu garantirati da ću moći odgovoriti na sva vaša pitanja.

- Ne možete ili ne želite?

- To će ostati moja osobna stvar, odgovorio je Martin Oscarsson.

Wallander je kimnuo. Složili su se.

- Problem, kazao je Wallander. O čemu se točno radilo?

- Županijsko vijeće županije Malmöhus bilo je izloženo velikoj prijevari, rekao je Martin Oscarsson. Tada još nismo znali o kojem se točno iznosu radilo. Ali sada znamo.

- Koliko?

- Četiri milijuna kruna. Novca poreznih obveznika.

- Što se dogodilo?

- Kako biste razumjeli, moram vam pojasniti način na koji Županijsko vijeće djeluje, rekao je Martin Oscarsson. Ostvarujemo promet u iznosima od više milijardi svake godine, kroz bezbrojne djelatnosti i odjele. Naravno, financijska uprava Vijeća je centralizirana i u

potpunosti je informatizirana. Na različitim razinama ugrađeni su različiti sigurnosni sustavi, kako se ne bi dogodile pronevjere ili druge nepravilnosti. Postoje sustavi koji kontroliraju i najviše upravitelje, no u to u ovom slučaju ne moram detaljnije ulaziti. Međutim, ono što je bitno naglasiti jest da postoji neprestana revizija svih isplata. Ako netko ima namjeru pokušati izvesti financijsku prijevaru unutar Županijskog vijeća, mora biti jako dobro upućen u način na koji se novac premješta između računa. To je u svakom slučaju pozadina stvari.

- Mislim da razumijem, odgovorio je Wallander i čekao nastavak.

- Ono što se dogodilo otkrilo je da sigurnosni propisi nisu bili dovoljno dobri, nastavio je Martin Oscarsson. No od tog su se dana radikalno promijenili. Danas takav oblik prijevare ne bi bilo moguće izvesti.

- Slobodno si uzmite vremena, rekao je Wallander. Volio bih da ispričate što se dogodilo najdetaljnije što možete.

- Još uvijek ima rupa u tijeku događaja, rekao je Martin Oscarsson. Ali ovo nam je poznato: kao što možda i sami znate, cijela je švedska javna administracija posljednjih godina prošla golemu promjenu. Na mnogo je načina to bilo kao da idete na operaciju bez odgovarajuće anestezije. Posebice smo mi koji pripadamo starijoj tradiciji unutar činovničkog reda imali značajne teškoće s praćenjem nasilnih prebacivanja. Promjene još nisu gotove i proći će još neko vrijeme prije nego što budemo mogli procijeniti sve posljedice. Ali tijela državne uprave na različitim razinama države trebala su se voditi kao privatne gospodarske djelatnosti, uzimajući u obzir zahtjeve tržišta i konkurenciju. Različite jedinice reorganizirane su u poduzeća, djelatnosti drugih prepuštene su ugovornim tvrtkama, za sve su postroženi zahtjevi o učinkovitosti. Za naše je Županijsko vijeće to između ostalog značilo da će se osnovati posebno poduzeće koje će brinuti o nabavi koju Vijeće obavlja svake godine. Imati Županijsko vijeće za mušteriju jedna je od najboljih stvari koje se mogu dogoditi nekoj tvrtki, bilo da proizvodi deterdžente ili kosilice. U vezi s osnivanjem poduzeća angažirali smo konzultantsku tvrtku koja je između mnogo drugih zadaća trebala pregledavati molbe za nova vodeća mjesta za koja je bio raspisan natječaj. I tada smo bili izloženi prijeveri.

- Kako se zvala ta konzultantska tvrtka?

- STRUFAB. Ali ne sjećam se što je skraćena označavala.

- Tko je stajao iza tvrtke?

- Pripadala je odjeljenju unutar investicijske tvrtke Smeden. Ona se nalazi u burzovnom registru i možda vam je poznata.

- Vrlo slabo, odgovorio je Wallander. Ima li većinskog vlasnika?

- Koliko mi je poznato, tada su Volvo i Skanska imali velike udjele u dionicama Smedena. Ali to se možda u međuvremenu promijenilo.

- O tome možemo kasnije, rekao je Wallander. Ali vratimo se sada na prijevaru. Što se točno dogodilo?

- Krajem ljeta i početkom jeseni imali smo nekoliko sastanaka gdje je trebalo potvrditi osnivanje nove tvrtke, rekao je Martin Oscarsson.

Konzultantska tvrtka je dobro radila svoj posao i naši su je pravници hvalili, kao i financijsko vodstvo našeg Vijeća. Čak smo i predložili upravnom odboru da razmotri mogućnost da STRUFAB ugovorom povežemo s Vijećem.

- Kako su se zvali konzultanti?

- Egil Holmberg i Stefan Fjällsjö. U jednom je trenutku bila prisutna još jedna osoba. Njegovo sam ime nažalost zaboravio.

- I oni su dakle izveli prijevaru?

Odgovor Martina Oscarssona iznenadio je Wallandera.

- Ne znam, rekao je. Jer je prijevara izvedena tako da se na kraju nikoga nije moglo optužiti. Nije bilo krivca. Ali novac je nestao.

- To zvuči strašno čudno, rekao je Wallander. Što se dogodilo?

- Trebamo se vratiti na popodne petka 14. kolovoza 1992, rekao je Martin Oscarsson. To je dan kad je akcija započeta i izvedena u kratkom vremenu. Koliko smo kasnije uspjeli shvatiti, sve je bilo pomno isplanirano. Imali smo sastanak s konzultantima u uredu za sastanke na financijskom odjelu. Počeli smo u 13 sati i plan je bio da završimo do pet. Kad je sastanak počeo, Egil Holmberg je izjavio da mora otići već u četiri. Ali to nije trebalo utjecati na sastanak. Oko pet minuta do 14 sati u sobu je ušla tajnica financijskog direktora i rekla da Stefana Fjällsjöa čeka važan poziv. Koliko se sjećam, rečeno je da je poziv iz Ministarstva gospodarstva. Stefan Fjällsjö se ispričao i pošao za tajnicom da preuzme poziv u njezinom uredu. Kad se Fjällsjö javio, kasnije je ispričala, htjela je napustiti ured da ga ostavi nasamo. Rečeno joj je da će razgovor trajati najmanje deset minuta. Nakon toga je napustila sobu. Detalji onoga što se kasnije dogodilo su, naravno, nepoznati. Ali poznat nam je glavni tijek događaja. Stefan Fjällsjö je polehnuo slušalicu na stol, pozivatelj nam nije poznat, osim što naravno nije bio iz Ministarstva gospodarstva. Zatim je prošao kroz vrata koja vode iz ureda tajnice do financijskog direktora i prebacio četiri milijuna kruna na poslovni račun u banci Handelsbanken u Stockholmu. Kao namjenu transakcije naveo je plaću za konzultantske usluge. Budući da financijski direktor sâm ima pravo na potvrdu, nije bilo problema. U namjeni je naveden poziv na broj ugovora s izmišljenom tvrtkom, mislim da se zvala

SISYFOS. Stefan Fjällsjö je ovjerio prijenos. Lažirao je potpis direktora i ispunio propisani formular. Zatim je unio atest i u računalo. Pisani je atest stavio u mapu s internom poštom. Zatim se vratio u tajničin ured, nastavio telefonski razgovor s pomagačem i završio ga kad se tajnica vratila. Time je prvi dio prijave bio priveden kraju. Stefan Fjällsjö se vratio u sobu za sastanke. Prošlo je manje od 15 minuta.

Wallander je pažljivo slušao. S obzirom na to da nije vodio bilješke, bojao se da ne zaboravi različite detalje.

Martin Oscarsson je nastavio:

- Malo prije 15 sati Egil Holmberg je ustao i napustio sastanak. Međutim, kasnije smo shvatili da nije napustio prostorije Vijeća, već je otišao kat niže do ureda voditelja knjigovodstva. Možda bih trebao napomenuti da je taj ured bio prazan jer je voditelj bio s nama na sastanku. U normalnim okolnostima ne bi bio prisutan, ali su konzultanti zahtijevali da i on sudjeluje. Drugim riječima, sve je bilo dobro pripremljeno. Egil Holmberg je ušao u voditeljevo računalo, unio izmišljeni ugovor i datirao zahtjev za isplatu četiri milijuna kruna na tjedan dana ranije. Zatim je nazvao ured banke Handelsbanken u Stockholmu i najavio isplatu. Onda je mirno sjedio i čekao. Deset minuta kasnije banka je nazvala radi kontrole. Primio je poziv i potvrdio transakciju. Nakon toga je trebalo uraditi samo još jednu stvar. Potvrdio je nalog isplate banci Županijskog vijeća pa napustio sobu i prostorije Vijeća. U ponedjeljak rano ujutro netko je pokupio novac iz banke u Stockholmu. Muškarac je bio potpisnik SISYFOS-a i zvao se Rikard Eden. Imamo razloga vjerovati da je Stefan Fjällsjö posjetio banku, ali pod drugim imenom. Prošlo je otprilike tjedan dana prije nego je cijela stvar otkrivena. Slučaj je prijavljen policiji i bilo je prilično jasno kako se morao odviti. Ali, jasno, nije bilo nikakvih dokaza. Naravno, Stefan Fjällsjös i Egil Holmberg su poricali, i to vrlo ljutito. Raskinuli smo sve kontakte s konzultantskom tvrtkom, ali nismo mogli poduzeti ništa više. Naposljetku je državni odvjetnik odbacio cijeli slučaj. Uspjeli smo i utišati cijeli događaj. Svi su se oko toga složili, osim jedne osobe.

- Larsa Bormana?

Martin Oscarsson polako je kimnuo glavom.

- Bio je vrlo uzrujan. Naravno, kao i svi. Ali kod Larsa Bormana je to išlo još dublje. Bilo je kao da se osjećao osobno uvrijeđenim zbog toga što nismo nastavili vršiti pritisak na državnog odvjetnika i policiju da istraže slučaj. Sve je to vrlo teško primio. Smatrao je da smo podbacili.

- Dovoljno teško da počini samoubojstvo?

- Rekao bih da jest.

Napravili smo pomak, pomislio je Wallander. Ali pozadina je i dalje nejasna. Gdje se u sliku uklapa odvjetnička tvrtka u Ystadu? I oni nekamo spadaju s obzirom na prijeteća pisma Larsa Bormana.

- Znete li što Egil Holmberg i Stefan Fjällsjö danas rade?

- Njihova je konzultantska tvrtka promijenila ime. Više od toga ne znam. Ali jasno je da smo se pobrinuli da sasvim diskretno upozorimo sva Županijska vijeća na njih.

Wallander je razmišljao.

- Rekli ste da su oni bili dio koncerna, investicijske tvrtke. Ali niste mogli odrediti većinskog vlasnika. Tko je predsjedavajući u Smedenu?

- Od onoga što sam pročitao u novinama, tvrtka se potpuno promijenila u protekloj godini. Podijelila se, različiti su sektori prodani, drugi su prišli. Možda nije pretjerano reći da je Smeden zadobio vrlo loš ugled. Volvo je prodao svoje dionice. Zaboravio sam tko ih je kupio. Naravno, neki službenik na burzi to može reći.

- Bili ste od velike pomoći, rekao je Wallander i ustao.

- Nećete zaboraviti što smo se dogovorili?

- Ništa neću zaboraviti, odgovorio je Wallander.

Zatim je shvatio da ima još jedno pitanje.

- Ni u jednom trenutku nije vam palo na pamet da je Lars Borman možda ubijen?

Martin Oscarsson ga je začuđeno pogledao.

- Ne, odgovorio je. Nikada. Zašto bih to pomislio?

- Pitam tek tako, rekao je Wallander. Hvala na pomoći. Možda vam se opet javim.

3.2. Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket

SFS nr: 2012:546

Departement/myndighet: Socialdepartementet

Utfärdad: 2012-08-16

Tryckt version: pdf, utan ändringar (Lagrummet)

Ändringsregister: SFSR (Lagrummet)

Källa: Regeringskansliet / Lagrummet

Uppgifter

1 § Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om

1. byggd miljö,
2. hushållning med mark- och vattenområden,
3. fysisk planering,
4. byggande och förvaltning av bebyggelse,
5. boende, och
6. bostadsfinansiering.

Boverket ansvarar också för den centrala administrationen av statliga stöd och bidrag inom sitt verksamhetsområde.

2 § Boverket ska i frågor inom sitt verksamhetsområde verka för

1. en ökad kunskap hos kommuner, statliga myndigheter och andra berörda,
2. en hållbar utveckling med utgångspunkt i den sociala, ekologiska och ekonomiska dimensionen,
3. en god arkitektur och en ändamålsenlig utformning av den bebyggda miljön i samhällsplanering och byggande,
4. samordning av de statliga myndigheternas arbete med att ta fram underlag för tillämpningen av 3–5 kap. och 6 kap. 19–21 §§ miljöbalken samt plan- och bygglagen (2010:900), och
5. en omställning till ett ekologiskt uthålligt energisystem som innefattar främjandet av användningen av solvärmeteknik, en god hushållning med energi i bebyggelsen och en planeringsberedskap för vindkraft i enlighet med den planeringsram som riksdagen har beslutat.

3 § Boverket ska särskilt

1. bygga upp och sprida kunskap om sektorns miljöpåverkan och utveckling,
2. beakta de konsekvenser som verkets beslut och verksamhet kan få för funktionshindrade, barn, ungdomar och äldre samt för integration, boendesegregation, folkhälsa och jämställdhet,
3. i förhållande till myndigheter, allmänheten och andra berörda aktivt ge råd och stöd,
4. utöva tillsyn, ge tillsynsvägledning och ha uppsikt i enlighet med lagar och förordningar,
5. aktualisera statistik, följa och analysera utvecklingen på bostadsmarknaden, såväl i nationellt perspektiv som på regional nivå,
6. träffa avtal med kommuner om statens medverkan vid omstrukturering eller rekonstruktion av ett kommunalt bostadsföretag samt göra uppföljningar och utvärderingar avseende stöd för vissa kommunala åtaganden för boendet,
7. följa och analysera tillämpningen av plan- och bygglagstiftningen och lagstiftningen om energideklaration för byggnader,
8. i förekommande fall upprätta och förvalta register över energideklarationer,
9. utveckla verifierbara funktionskrav i byggreglerna samt följa och analysera tillämpningen av dessa,
10. följa utvecklingen av frågor inom verkets verksamhetsområde och vid behov föreslå åtgärder för att syftet med regler och andra styrmedel ska nås, och
11. samordna, utveckla, följa upp och utvärdera de statliga stöd och bidrag som Boverket har ett centralt administrationsansvar för, redogöra för resultat och fördelning samt informera om stöden och bidragen.

4 § Boverket ska bistå regeringen med analyser och utredningar inom sitt verksamhetsområde.

5 § Boverket ska se till att de regelverk och rutiner som myndigheten disponerar över är kostnadseffektiva och enkla för medborgare och företag.

Kreditgarantier och bostadsfinansiering

6 § Boverket har vidare till uppgift att

1. förvalta och redovisa de kreditgarantier som Statens bostadskreditnämnd eller Boverket utfärdat,
2. bevaka att kreditförsörjningen vid ny- och ombyggnad samt vid förvärv av bostäder stöds i tillräcklig omfattning av statliga kreditgarantier och ta de initiativ som behövs i detta syfte, och

3. erbjuda marknadskompletterande rådgivning kring finansiering av bostäder till mindre och medelstora byggherrar.

Funktionshindersfrågor

7 § Boverket har ett samlat ansvar, sektorsansvar, för funktionshindersfrågor med anknytning till sitt verksamhetsområde.

Boverket ska inom ramen för ansvaret enligt första stycket vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till andra berörda parter.

Miljöfrågor

8 § Boverket ska

1. inom sitt verksamhetsområde verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling, och
2. samordna uppföljning, utvärdering och rapportering i fråga om miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö.

Boverket ska i fråga om sitt miljöarbete enligt första stycket rapportera till Naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs.

Internationella frågor

9 § Boverket ska delta i det arbete inom sitt verksamhetsområde som regeringen bedriver inom EU och internationellt.

Boverket ska särskilt

1. bidra med underlag och expertkunskap,
2. delta vid möten i samråd med Regeringskansliet och rapportera från mötena,
3. samverka med myndigheter och organisationer i andra länder samt bedriva utvecklingssamarbete,
4. följa, redovisa och medverka i internationellt samarbete som syftar till att harmonisera regler för byggnader och byggprodukter,
5. ansvara för samordning och stöd vid arbete med EU- rättsakter,
6. ansvara för internationell rapportering inom sitt ansvarsområde,

7. vid sitt deltagande i Europeiska kommissionens arbetsgrupper tidigt bedöma konsekvenserna av viktigare förslag och ge berörda aktörer möjlighet att lämna synpunkter till verket,
8. löpande följa och redovisa hur fysisk samhällsplanering och bebyggelseutveckling, bostadsfrågor och förutsättningarna för den nationella bostadspolitiken utvecklas inom EU,
9. uppmärksamma förslag till nya och ändrade EU-regler, rättsutvecklingen i övrigt samt följa annan utveckling inom EU som kan ha betydelse för den svenska bostadssektorn, och
10. när Europeiska kommissionen har lämnat ett slutligt förslag till EU-lagstiftning, skyndsamt redovisa en konsekvensbedömning av förslaget till Regeringskansliet.

10 § Boverket ska

1. aktualisera och följa såväl statistik som analyser med inriktning på bostadsmarknader och byggande i ett nordiskt perspektiv, och
2. analysera skillnaderna mellan de nordiska ländernas utveckling när det gäller bostadsbyggande, inklusive ländernas olika förutsättningar och andra orsaker till skillnaderna.

11 § Boverket får bedriva tjänsteexport som är direkt kopplad till myndighetens verksamhetsområde enligt 1 § och med de begränsningar i övrigt som följer av denna instruktion eller någon annan förordning.

Ledning

12 § Boverket leds av en myndighetschef.

13 § Vid Boverket ska det finnas ett insynsråd som består av högst tolv ledamöter.

Särskilda funktioner och organ

Analysfunktion för plan-, bygg- och bostadsfrågor

14 § Vid Boverket ska det finnas en särskild analysfunktion för sådana plan-, bygg- och bostadsfrågor som är av betydelse för bostadsbyggande och boende.

Samlingslokaldelegation

15 § Inom Boverket finns Samlingslokaldelegationen som är ett särskilt beslutsorgan. Delegationen avgör ärenden om statligt stöd till allmänna samlingslokaler, vissa icke-statliga

kulturlokaler och folkparksteatrar.

Delegationen avgör inte ärenden som rör regelgivning eller förslag till anslagsframställningar.

16 § Samlingslokaldelegationen består av en ordförande och högst åtta andra ledamöter.

Delegationen är beslutför när ordföranden och minst fyra andra ledamöter är närvarande.

17 § Samlingslokaldelegationen ansvarar själv för sina beslut.

Samlingslokaldelegationen ansvarar för sin verksamhet inför myndighetschefen.

18 § Myndighetschefen ansvarar inför regeringen för att Samlingslokaldelegationen tilldelas medel och resurser i övrigt för sin verksamhet samt för att delegationens verksamhet bedrivs författningenligt och effektivt och att den redovisas på ett tillförlitligt sätt.

Anställningar och uppdrag

19 § Generaldirektören är myndighetschef.

20 § Regeringen utser ordförande och övriga ledamöter i Samlingslokaldelegationen för en bestämd tid. Delegationen utser inom sig en vice ordförande.

Personalansvarsnämnd

21 § Vid Boverket ska det finnas en personalansvarsnämnd.

Tillämpligheten av vissa förordningar

22 § Boverket ska tillämpa internrevisionsförordningen (2006:1228) och personalföreträdarförordningen (1987:1101).

Avgifter

23 § Boverket får ta ut avgift för den verksamhet som anges i 11 §, besluta om avgifternas storlek och disponera avgiftsinkomsterna.

3.2.1. Förordning - översättning

Uredba (2012:546) s propisima za Državnu upravu za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje

Broj u švedskom zakoniku: 2012:546

Ministarstvo/Upravno tijelo: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

Nastanak: 16.8.2012.

Tiskana verzija: pdf, bez promjena (Lagrummet, web-baza pravnih dokumenata)

Registar promjena: Švedski zakonik (Lagrummet)

Izvor: Uredi vlade/Lagrummet

Nadležnost

Članak 1.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje je upravno tijelo u čiju nadležnost spadaju:

- 1. izgrađeni okoliš,**
- 2. upravljanje zemljištima i vodenim površinama,**
- 3. prostorno planiranje,**
- 4. izgradnja i upravljanje građevinama,**
- 5. stanovanje, i**
- 6. stambeno financiranje.**

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje također je odgovorna za središnju administraciju državnih potpora i doprinose unutar svog područja djelovanja.

Članak 2.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje u pitanjima unutar svog područja djelovanja djeluje u svrhu

- 1. povećanja stručnosti općina, državnih tijela i drugih zainteresiranih strana,**
- 2. održivog razvoja s polazištem u socijalnoj, ekološkoj i ekonomskoj dimenziji,**
- 3. dobre arhitekture i svrhovitog oblikovanja izgrađenog okoliša u planiranju zajednice i izgradnji,**

4. usklađivanja djelatnosti državnih upravnih tijela s razvijanjem osnove za primjenu 3-5. poglavlja i 6. poglavlja stavka 19-21 Zakonika o okolišu, kao i Zakona o planiranju i izgradnji (2010:900), te

5. prilagodbe na ekološki održiv energetska sustav koji obuhvaća promicanje uporabe solarne energije, ekonomično upravljanje energijom u izgradnji i pripravnost za planiranje energije vjetra u skladu s planskim okvirom koji je donio parlament.

Članak 3.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje svoje djelovanje naročito usmjerava na

1. razvoj i širenje znanja o razvoju sektora i njegovu utjecaju na okoliš,
2. skretanje pozornosti na posljedice koje odluke i djelatnost Uprave mogu imati za osobe s invaliditetom, djecu, mladež i starije osobe, kao i za integraciju, stambenu segregaciju, javno zdravlje i ravnopravnost,
3. aktivno pružanje savjeta i podrške u odnosima s upravnim tijelima, javnosti i drugim zainteresiranim stranama,
4. nadziranje, naputke o nadzoru i nadgledanje u skladu sa zakonima i uredbama,
5. ažuriranje statističkih podataka, praćenje i analizu stanja na stambenom tržištu, kako na nacionalnoj, tako i regionalnoj razini,
6. zaključivanje ugovora s općinama o državnoj suradnji pri restrukturiranju ili rekonstrukciji općinskog stambenog poduzeća te praćenje i izradu procjena u vezi s podrškom određenim općinskim obvezama vezanim za stanovanje,
7. praćenje i analizu provedbe zakona o planiranju i izgradnji te izradu zakona o energetska deklaraciji za građevinske objekte,
8. osnivanje i upravljanje registrima o energetskim deklaracijama po potrebi,
9. razvoj provjerljivih funkcionalnih zahtjeva u pravilima izgradnje te pratnju i analizu njihove provedbe,
10. praćenje pitanja unutar područja djelatnosti Uprave i po potrebi predlaganju mjera za ostvarivanje ciljeva propisa i drugih naputaka, te
11. usklađivanje, razvijanje, praćenje i vrednovanje državnih potpora i doprinosa za koje Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje ima središnju administrativnu odgovornost, iznošenju rezultata i raspodjeli te informiranju o potporama i doprinosima.

Članak 4.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje podupire vladu analizama i ispitivanjima unutar svog područja djelatnosti.

Članak 5.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje brine se da su odredbe i postupci kojima tijelo upravlja troškovno učinkoviti i jednostavni za građane i poduzeća.

Kreditne garancije i stambeno financiranje

Članak 6.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje također ima zadaću

1. upravljati i podnositi izvještaje o kreditnim garancijama koje je izdao Državni odbor za stambene kredite ili Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje,
2. nadgledati da je ponuda kredita pri novogradnji i obnovi te nabavi stanova u dovoljnoj mjeri podržana od strane državnih kreditnih garancija te poduzimati inicijative potrebne u tu svrhu, i
3. ponuditi savjetovanje radi dopune tržištu u vezi financiranja gradnje manjim i srednjim građevinskim poduzetnicima.

Pitanja invalidnosti

Članak 7.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje ima sektorsku nadležnost za pitanja invalidnosti u odnosu na svoje područje djelatnosti.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje unutar okvira određenih prvim paragrafom djeluje objedinjujuće, podupirujuće i poticajno u odnosu na druge zainteresirane strane.

Pitanja okoliša

Članak 8.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje

1. unutar svojeg područja djelatnosti djeluje u svrhu ostvarenja generacijskih ciljeva za zaštitu prirode i ciljeva o kvaliteti okoliša koje je odredio parlament te po potrebi predlaže mjere za unapređenje zaštite okoliša, i
2. usklađuje nastavak, vrednovanje i izvještavanje o pitanjima programa zaštite okoliša *Dobar izgrađeni okoliš*.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje po pitanju svoje djelatnosti vezane uz okoliš prema prvom paragrafu izvještava Agenciju za zaštitu prirode i savjetuje se s Agencijom o potrebnim izvještajima.

Međunarodna pitanja

Članak 9.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje sudjeluje u aktivnostima unutar svog područja djelovanja koje vlada vodi u međunarodnim poslovima i poslovima s Europskom unijom.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje posebnu pozornost posvećuje

1. doprinosima temeljem za donošenje odluka i stručnim znanjem,
2. sudjelovanju u sastancima u suradnji s Uredima vlade i izvještavanju sa sastanaka,
3. suradnji s upravnim tijelima i organizacijama u drugim zemljama te vođenju razvojne suradnje,
4. praćenju, izvještavanju i pridonnošenju međunarodnoj suradnji usmjerenoj na harmonizaciju propisa o građevinskim objektima i proizvodima,
5. odgovornosti za usklađivanje i podršku pri poslovima s legislativom Europske unije,
6. odgovornosti za međunarodno izvještavanje unutar svojeg područja djelatnosti,
7. ranoj procjeni posljedica važnijih prijedloga i pružanju zainteresiranim stranama mogućnost da iznesu svoja stajališta Upravi pri svojem sudjelovanju u radnim skupinama Europske komisije,
8. kontinuiranom praćenju i izvještavanju kako se prostorno planiranje javnih djelatnosti i

razvoj izgradnje naselja, pitanja stanovanja i preduvjeti za nacionalnu stambenu politiku razvijaju unutar EU,

9. praćenju prijedloga o novim i izmijenjenim EU-propisima, ostalim pravnim promjenama i praćenju ostalih razvoja unutar EU koji mogu biti od značaja za švedski stambeni sektor, te

10. kad Europska komisija dostavi gotov prijedlog EU-legislativi, žurnoj dostavi procjene posljedica prijedloga Uredima vlade.

Članak 10.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje

1. ažurira i prati kako statistiku tako i analize s usmjerenjem na stambena tržišta i gradnju u nordijskoj perspektivi, i

2. analizira razlike između razvoja nordijskih zemalja koje se tiču stambene gradnje, uključujući različite preduvjete zemalja i druge uzroke razlika.

Članak 11.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje smije provoditi izvoz usluga koje su izravno povezane s područjem djelatnosti Uprave prema članku 1 s općim ograničenjima koja proizlaze iz tog naputka ili neke druge odredbe.

Vodstvo

Članak 12.

Državnu upravu za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje vodi upravitelj.

Članak 13.

Pri Državnoj upravi za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje postoji savjetodavno vijeće koje se sastoji od najviše dvanaest članova.

Posebne funkcije i organi

Analitička funkcija za pitanja planiranja, izgradnje i stambena pitanja

Članak 14.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje ima analitičku funkciju za ona pitanja planiranja, izgradnje i stambena pitanja koja su od značaja za stambenu izgradnju i stanovanje.

Delegacija za društvene prostorije

Članak 15.

U sklopu Državne uprave za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje postoji Delegacija za društvene prostorije koja je posebno tijelo za donošenje odluka. Delegacija odlučuje u pitanjima državne potpore javnim društvenim prostorijama, pojedinim nedržavnim kulturnim prostorima i teatrima na otvorenom.

Delegacija ne odlučuje o pitanjima koja se tiču regulacija ili prijedloga za zahtjeve za dotacijom.

Članak 16.

Delegacija za društvene prostorije sastoji se od predsjednika i najviše osam drugih članova.

Delegacija ima kvorum kad je prisutan predsjednik i najmanje četiri druga člana.

Članak 17.

Delegacija sama odgovara za svoje odluke.

Delegacija za društvene prostorije odgovara za svoju djelatnost pred upraviteljem Državne uprave za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje.

Članak 18.

Upravitelj pred vladom odgovara da se Delegaciji za njezinu djelatnost dodjeljuju sredstva i ostali resursi, kao i za to da se djelatnost Delegacije obavlja učinkovito i u skladu s ustavom te da se o njoj podnose izvještaji na vjerodostojan način.

Zaposlenja i zadaće

Članak 19.

Generalni direktor je upravitelj Uprave.

Članak 20.

Vlada imenuje predsjednika i ostale članove Delegacije za društvene prostorije na određen period. Delegacija unutar sebe imenuje dopredsjednika.

Zaposlenički disciplinski odbor

Članak 21.

Pri Državnoj upravi za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje postoji disciplinski odbor zaposlenika.

Primjena određenih odredbi

Članak 22.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje primjenjuje odredbe o internoj reviziji (2006:1228) i predstavništvu osoblja (1987:1101).

Troškovi

Članak 23.

Državna uprava za graditeljstvo, stanovanje i prostorno planiranje ima pravo na naknadu za djelatnost propisanu točkom 11, odluku o visini naknade i raspolaganje prihodima.

3.3. Redan nu dags att diskutera ett nytt kvalitetssystem?

Redan nu dags att diskutera ett nytt kvalitetssystem?

Kvalitetsutvärderingssystem är en föränderlig färskvara och nu märks ett ökat intresse och aktivitet för att diskutera utformningen av nästa.

Text: Marielouise Samuelsson

Om ett år, hösten 2013, räknar SUHF, Sveriges Universitets- och Högskoleförbund, med att presentera ett "hyfsat konkret förslag", till en annan typ av kvalitetssystem än det som gäller idag.

SUHF räknar med en besvärlig resa, men tror samtidigt att det finns förutsättningar för ett system som sektorn har större förtroende för.

-Vi är bekymrade över att det uppfattas som att SUHF aktivt har varit med och tagit fram det nuvarande systemet. Vår roll har snarare varit att försöka minimera skadorna, säger Marita Hilliges, ordförande i SUHF:s expertgrupp för kvalitetsfrågor.

Högskoleverket arrangerar den 26 september en konferens under rubriken "Det nya utvärderingssystemet – vision och verklighet", där diskussionen sannolikt kommer att omfatta också vad som ska komma efter "det nya".

- Det är hög tid att planera nästa generations kvalitetssystem, det nuvarande systemet omfattar sex omgångar som alla nu är igång. I och med den sjunde omgången sker övergång till det system som ska gälla efter 2014, säger universitetskansler Lars Harikola som utgår ifrån att systemet ska utvecklas tillsammans med sektorn samt att utvecklingen ska bedrivas "mindre forcerat".

SEKTORN KAN SÄGAS vara aningen "krigstrött" efter turbulensen och flera år av konflikter kring det nuvarande systemet som infördes 1 januari 2011.

Nu vill SUHF se mer av bred förankring och att sektorn tar mer eget ansvar för vad som ska komma efter 2014.

SUHF:s expertgrupp för kvalitetsfrågor har gjort studieresor till bland annat Holland, Skottland och Kanada för att jämföra kvalitetssäkringssystem.

- Vi vill inte fastna i klagomål över det som varit, utan nu se framåt, säger Anders Söderholm, rektor vid Mittuniversitetet och medlem av expertgruppen.

Men fortfarande ventileras misstro mot det rådande systemet som när Kåre Bremer, rektor vid Stockholms universitet, nyligen skrev i sin blogg att han är "mycket skeptisk" till att systemet som baserar sig på examensarbeten mäter kvaliteten i högre utbildning.

- En av våra slutsatser efter jämförelser med andra länder är att deras system har utvecklingsambitioner och bygger på ett förtroendekapital som saknas i Sverige, ett förtroendekapital som hör ihop med att sektorn i andra länder har ett stort ägarskap och därmed ett gemensamt ansvar med myndigheterna, säger Anders Söderholm.

- När man jämför blir man bedrövad över att det system vi nu har är så snävt. Att komma åt vad som är kvalitet är inte lätt, men andra länders angreppssätt är inte bara bredare, utan framstår också som avsevärt mer mogna.

SOM UNIVERSITETSLÄRAREN vid flera tillfällen refererat har konstruktion och beslut om kvalitetssystemet alstrat konflikter och debatt, som kring graden av politisk styrning och att systemet baseras på resultat lika med examensarbeten, istället för tidigare systems betoning av process lika med utveckling och förutsättningar.

- Det fanns skäl att förändra, men risken med helomvändningen i att gå från alltför mycket betoning av förutsättningar och process till ensidig fokusering på resultat är att man tar sig upp ur ena diket bara för att åka ner i det andra, säger Bengt-Ove Boström, vicerektor vid Göteborgs universitet och sekreterare i SUHF:s expertgrupp för kvalitetsfrågor.

Han har arbetat med kvalitetsfrågor sedan 1990-talet och sammanfattade 2011 sina erfarenheter i boken "Utmaningen. Om ansvar, kvalitet och ledning i universitet och högskolor".

BENGT-OVE BOSTRÖM beskriver dagens kvalitetssystem som extremt detaljstyrt. Det var också reaktioner som SUHF:s expertgrupp mötte på sin resa, när man jämförde utvärderingssystem.

- Man trodde inte sina öron när vi berättade om det svenska systemet, den politiska detaljstyrningen uppfattas som extrem.

- Och man förstod inte regeringens idé om att ett utvecklingsorienterat system där också processer granskas skulle inskränka lärosätenas autonomi.

Samtidigt är det detta system som är infört och som universitet och högskolor måste förhålla sig till och arbeta med?

- Ja, det där blir lite klucket, självklart gillar vi läget och arbetar professionellt med det som gäller.

- Att det påverkar examensrätten gör också att alla måste ta systemet på allvar.

- Man kan också tillägga att de som arbetar ute på institutionerna har så stor arbetsbörda att de varken har tid eller råd att fundera så mycket över den principiella nivån.

Det är alltså den nivån som SUHF vill aktualisera och Bengt-Ove Boström har förhoppningar om att sektorn ska se sitt eget ansvar.

- Vi hamnar ofta i ett läge där vi reagerar och kritiserar det rådande systemet.
- Nu vill vi tänka i förväg och lämna vårt konstruktiva förslag i god tid innan ett nytt system ska tas i bruk. Och vi för gärna diskussioner med övriga parter.

Diskussionerna bör, enligt Bengt-Ove Boström och de andra i SUHF:s expertgrupp, inte enbart uppehålla sig vid hur utvärderingen ska gå till, utan också vid vilka roller parterna, sektorn och den nya myndigheten, Universitetskanslerämbetet ska ha.

SAMTIDIGT HAR Utbildningsdepartementet skarpt markerat att man vidhåller fokus på resultat, inget annat.

- Vi mår säkerligen bra av att göra det vi gör nu, nämligen utvärdera uppsatsarbeten.
- Givet de utgångspunkter man har, så har Högskoleverket fått till det så bra som det går. Men med det mäter man inte egentligen utbildningens kvalitet, säger Anders Söderholm.
- Man måste också fråga sig om vi vill ha de åtgärder och begränsningar som rådande kvalitetssystem leder till, nämligen att för mycket ambitioner läggs på att ta fram bättre uppsatser, på bekostnad av annat kvalitetsarbete.

Utän tvivel är detta en viktig fråga för SUHF, men systemet är samtidigt infört efter riksdagsbeslut.

Så hur tänker SUHF agera om man från politiskt håll vill fortsätta med resultatmätning, baserat på examensarbeten?

- Som det har blivit kan man tänka sig att det har ett politiskt pris att backa, men vi hoppas att också ett förändrat kvalitetssystem kan få en bred politisk förankring.

Om inte ser Anders Söderholm att konsekvensen kan bli att sektorn tar fram ett "eget" system.

- Behovet av ett mer moget system handlar i förlängningen om akademiens själ och kultur.

3.3.1. Redan nu dags att diskutera ett nytt kvalitetssystem? – översättning

Je li već vrijeme za raspravu o novom sustavu kvalitete?

Sustav procjene kvalitete je nestalan i podložan brzim promjenama i trenutačno uočavamo povećan interes za raspravu o izradi novog sustava.

Tekst: Marielouise Samuelsson

Za godinu dana, u jesen 2013, Savez švedskih sveučilišta i visokoškolskih ustanova (SUHF), namjerava predstaviti “dorađen i konkretan prijedlog” o drugačijem tipu sustava kvalitete od onoga koji je danas na snazi.

SUHF računa na naporan proces, ali istovremeno vjeruje da postoje preduvjeti za sustav u koji bi sektor imao više povjerenja.

- Brine nas to što se mogu čuti mišljenja da je SUHF aktivno sudjelovao u razvoju postojećeg sustava. Prije bi se moglo reći da smo nastojali smanjiti štetu, izjavila je Marita Hilliges, predsjednica SUHF-ove stručne skupine za pitanja kvalitete.

Zavod za visoko obrazovanje 26. rujna organizira konferenciju pod naslovom “Novi sustav procjene kvalitete obrazovanja – vizija i stvarnost”, na kojoj će rasprava vjerojatno obuhvatiti i pitanje što slijedi nakon novoga sustava.

- Krajnje je vrijeme za planiranje sustava kvalitete sljedeće generacije, postojeći sustav obuhvaća šest dijelova od kojih su svi trenutačno aktivni. Sa sedmim se dijelom prelazi na sustav koji će vrijediti nakon 2014, izjavio je čelnik Zavoda za visoko obrazovanje Lars Harikola. On polazi od ideje da sustav treba razviti u suradnji sa sektorom visokog obrazovanja te da se razvoj mora odvijati “s manje pritiska”.

MOŽE SE REĆI da sektor visokog obrazovanja pomalo pati od “umora poslije bitke” nakon turbulencija i višegodišnjih konflikata oko postojećeg sustava koji je uveden 1. siječnja 2011.

SUHF bi sada volio dobiti širu potporu, a i želi da sektor visokog obrazovanja na sebe preuzme više odgovornosti za ono što slijedi nakon 2014. godine.

SUHF-ova stručna skupina za pitanja kvalitete bila je na nekoliko studijskih putovanja, između ostaloga u Nizozemskoj, Škotskoj i Kanadi, radi usporedbe sustava osiguravanja kvalitete.

- Ne želimo se baviti žalopjkama o prošlosti, već se želimo okrenuti budućnosti, napomenuo je Anders Söderholm, rektor sveučilišta Mittuniversitetet u središnjoj Švedskoj i član stručne skupine.

Ali i dalje se mogu čuti izjave nepovjerenja prema postojećem sustavu. Nedavno je Kåre Bremer, rektor Sveučilišta u Stockholmu, na svom blogu napisao da je “vrlo skeptičan” prema tome što sustav koji se temelji na završnim radovima mjeri kvalitetu visokog obrazovanja.

- Jedan od naših zaključaka nakon usporedbi s drugim zemljama jest da se njihovi sustavi nastoje razvijati i da se temelje na kapitalu povjerenja kakav nedostaje Švedskoj. Riječ je o kapitalu koji ide ruku pod ruku s činjenicom da sektor visokog obrazovanja u drugim

zemljama ima veliko vlasništvo, a time i dijeli zajedničku odgovornost s tijelima državne uprave, rekao je Anders Söderholm.

- Rezultat usporedbe sustava je razočaravajuć jer je sustav koji trenutno imamo toliko ograničen. Nije lako odrediti što je kvalitetno, ali pristup drugih zemalja nije samo širi, već djeluje i znatno zrelije.

KAO ŠTO SMO već nekoliko puta pisali, osmišljavanje sustava kvalitete i donošenje odluka uzrokovali su neslaganja i rasprave, poput onih o stupnju političkog utjecaja i činjenici da se sustav temelji na rezultatima i završnim radovima, za razliku od naglaska starijih sustava na procesima, razvoju i uvjetima.

- Bilo je razloga za promjenu, ali rizik s potpunim zaokretom od prevelikog naglaska na uvjete i procese do jednostranog usredotočavanja na rezultate jest što vas to izvlači iz jednog problema tako da vas gurne u drugi, izjavio je Bengt-Ove Boström, prorektor Sveučilišta u Göteborgu i tajnik SUHF-ove stručne skupine za pitanja kvalitete.

Boström radi na pitanjima kvalitete od 1990-ih i svoja je iskustva sažeo 2011. godine u knjizi "Izazov. O odgovornosti, kvaliteti i vodstvu u visokom školstvu".

PREMA BOSTRÖMOVU mišljenju, današnji sustav kvalitete do ekstremne je mjere usmjeren na detalje. To su sugerirale i reakcije prilikom usporedbe sustava kvalitete koje je SUHF-ova stručna skupina sretala na svojem putovanju.

- Ljudi nisu mogli vjerovati kad bismo govorili o švedskom sustavu, smatrali su da je politička kontrola nad detaljima ekstremna.

- Nisu shvaćali niti vladinu ideju da bi sustav orijentiran na razvoj u kojem se proučavaju i procesi mogao ograničiti autonomiju visokih učilišta.

To je istovremeno sustav koji je uveden i kojem se visokoobrazovne institucije moraju prilagoditi i koji moraju slijediti?

- Da, to je pomalo zbunjujuće, naravno da smo zadovoljni trenutnom situacijom i profesionalno djelujemo u skladu s time što je na snazi.

- Činjenica da sustav utječe na pravo izdavanja diplome znači i da ga svi moraju shvatiti ozbiljno.

- Može se dodati i da su ljudi koji rade u institucijama toliko opterećeni poslom da nemaju ni vremena ni sredstava da bi u većoj mjeri razmišljali o načelnoj razini.

Upravo tu razinu SUHF želi aktualizirati i Bengt-Ove Boström se nada da će sektor visokog obrazovanja uvidjeti vlastitu odgovornost.

- Često dospijemo u situaciju da reagiramo i kritiziramo postojeći sustav.

- Sada želimo razmišljati unaprijed i na vrijeme dostaviti svoje konstruktivne prijedloge prije no što se prihvati novi sustav. Također ćemo rado raspravljati s ostalim zainteresiranim stranama.

Prema Boströmu i ostalima iz SUHF-ove stručne skupine, rasprave se ne bi trebale baviti samo pitanjem kako će se provoditi procjene, već i pitanjem koje će uloge imati dionici, sektor i novo upravno tijelo, Državna uprava za visoko školstvo.

ISTODOBNO JE Ministarstvo obrazovanja snažno naglasilo da ustraje u fokusu na rezultate, ništa drugo.

- Sigurno je da nam posao koji trenutno obavljamo, tj. ocjenjivanje završnih radova, čini dobro.

- S obzirom na postojeće polazne točke, Zavod za visoko obrazovanje napravio je što je mogao. Ali time se zapravo ne mjeri kvaliteta obrazovanja, izjavio je Anders Söderholm.

- Treba se zapitati i želimo li mjere i ograničenja do kojih vodi postojeći sustav, naime, da je prevelik naglasak na pisanju boljih radova, po cijenu drugog kvalitetnog rada.

Radi se o nesumnjivo važnom pitanju za SUHF, ali istovremeno je točno da je sustav uveden nakon odluke u parlamentu.

Što SUHF namjerava poduzeti ako se zbog političkih razloga bude htjelo nastaviti s procjenom rezultata temeljenoj na završnim radovima?

- S obzirom na dosadašnje iskustvo možemo zaključiti da bi povlačenje imalo političku cijenu, ali nadamo se da i izmijenjeni sustav kvalitete može dobiti širu političku podršku.

Ako se to ne dogodi, Anders Söderholm vjeruje da posljedica može biti i da sektor visokog obrazovanja stvori "svoj vlastiti" sustav.

- Potreba za zrelijim sustavom dugoročno gledano tiče se duha i kulture akademske zajednice.

3.4. Allt om Vetenskap nr. 7, 2011:

Ovärderliga fynd ligger gömda i lådor:

MUSEERNAS HEMLIGHETER

För en arkeolog finns det närmast oändligt många intressanta fynd att göra med hjälp av hacka och spade. Men ofta finns fynden mer lättillgängliga än så. Museer och universitet världen över är fyllda av material som är dåligt genomgånet. Intressanta fynd kan vara nerpackade i lådor för 100 år sedan och sedan inte undersökta.

Bland annat har fynd på svenska museer väckt världssensation.

Text Tomas Lindblad

För vissa människor är gamla träbitar bara skräp. För andra kan de vara ovärderliga. Det är en fråga om perspektiv och intresse. På den växtekologiska institutionen vid Uppsala universitet fanns en över etthundra år gammal cigarrlåda med några torra bitar av ekträ, tillsammans med några snäckska.

De oansenliga växtdelarna var insamlade vid utgrävningar av den så kallade Hågahögen utanför Uppsala. Hågahögen är en sju meter hög gravhög som grävdes ut 1902, och som gav rika fynd av 3000 år gamla vapen och andra föremål. Grävningarna var internationellt uppmärksammade, och den gamle kungen, Gustav VI Adolf, var med och grävde. Flera av fynden finns numera utställda i guldrummet på Historiska museet i Stockholm.

Träbitarna i den gamla cigarrasken hade samlats in av en biolog som besökte utgrävningarna, men ekbitarna var förmodligen inte särskilt intressanta ur ett växtekologiskt perspektiv. De hade först legat i jorden sedan bronsåldern, och därefter i ett förråd på institutionen sedan förra sekelskiftet.

2009 var cigarrlådan bara ett av många gamla dammiga föremål som var på väg att kastas. Växtekologerna behövde mer plats och ville utnyttja lokalerna på ett mer rationellt sätt. Gamla saker skulle bort.

När man hittade cigarrasken ringde man efter arkeologen Helena Victor. Hon hade nämligen skrivit sin avhandling om Håga. Hon visste det mesta om de märkvärdiga fynden som gjordes i gravkammaren från bronsåldern och vad de kunde berätta om livet och döden för 3000 år sedan.

Men hon visste inte att några fragment av ekstockarna som bar upp rummet hade bevarats.

Nu var de bara timmar från att slängas bort.

- Jag visste att man hade hittat stora delar av träkonstruktionen från bronsåldern, berättar Helena Victor. Men de stockarna är försvunna. Nu låg de sista träbitarna här. Bara att få hålla i dem var fantastiskt, jag darrade på handen när jag tog upp dem.

De bortglömda träbitarna kan bland annat ge en exakt datering av graven. Och de små snäckskalena är också oväntat värdefulla.

- De visar hur graven var konstruerad, eftersom de är av en art som kryper in i stenhögar på hösten. Det säger till exempel vid vilken tid på året graven lades igen, med mera, säger Helena Victor.

OKÄNDA FYND

Bronsåldersträet från Håga räddades tack vare ett projekt som gick ut på att hitta just sådana här glömda föremål på universitetet. John Worley och Anders Josefsson från universitetsmuseet Gustavianum i Uppsala har under ett par års tid gått igenom vad som finns i källare och på vindar i det anrika universitetet. Det var de som ringde efter Helena Victor och de har samlat in en imponerande mängd föremål med stort vetenskapshistoriskt intresse. Vissa saker var helt okända, andra tydligt identifierade, men inte tillgängliga för allmänheten.

I en utställning under förra året kunde besökarna se vad de fått ihop under projektets första fas. Allt från anatomiska preparat från 1800-talet till 1700-tals teleskop och Anders Celsius gamla kompass.

- Man vågar inte tänka på vad som redan har kastats bort, säger John Worley. Många institutioner behöver spara in på lokalkostnaderna, och då finns det inte plats längre för de gamla sakerna.

Mycket av det som legat sparat länge har en gång tagits om hand av professorer som gått i pension, och som sedan gått bort. Ingen har sedan riktigt vetat vad man ska göra av föremålen, eller kanske inte ens vad det är för någonting. Föremålens historia försvinner i glömskan.

VÄRLDENS FÖRSTA MEKANISKA RÄKNEMASKIN?

- Det kanske mest sensationella av alla fynd kommer från astronomiinstitutionen, berättar Urban Josefson, som är ansvarig för insamlingprojektet. Det är en träram som håller fast sex cylindrar med rader av siffror ingraverade.

Föremålet ser inte så mycket ut för världen, och ingen vet helt säkert vad det är, men det finns en hypotes, som om den är sann, skulle göra träkonstruktionen ovärderlig.

I brev skrivna 1623 beskriver den tyske vetenskapsmannen Wilhelm Schickard i den sydtyska staden Tübingen hur han byggt en maskin av trä som kunde addera och subtrahera sexsiffriga tal. Maskinen skulle enligt Schickard vara en hjälpreda när man upprättar astronomiska tabeller.

Vad Schickard beskriver är inget mindre än världens första mekaniska räknemaskin.

Brevet var adresserat till en av tidernas största astronomer, Johannes Kepler, som då befann sig i Linz. I breven berättar Schickard att maskinen förstördes i en brand, men han bifogar en teckning av konstruktionen. Så vitt man vet finns inget exemplar av hans uppfinning kvar. Såvida inte det är resterna av den som finns i Uppsala.

Astronomen Göran Henriksson var den som såg likheten mellan Schickards nästan 400 år gamla ritning och träcylindrarna på institutionen. Det ser ut som om det är själva kärnan i maskinen, den inre mekanismen, som är bevarad. Det kan också vara ett samtida försök att kopiera den.

Schickard dog i böldpesten år 1635. Man vet att den svenska armén belägrade och intog staden Tübingen 1638 under det trettioåriga kriget. Räknemaskinen skulle i så fall inte vara det första märkvärdiga föremål som rövades från kontinenten till Sverige under det våldsamma 1600-talet. Men det skulle kanske vara ett av de mest värdefulla. Det finns dock inga säkra bevis för att det skulle vara så.

KONODONTERNAS GÅTA

Det sena 1800-talet och det tidiga 1900-talet var samlandets tid inom naturvetenskapen. Och de stora museernas. I Wien, London, Stockholm och Paris byggdes stora naturhistoriska museer dit nationens upptäcktsresande och naturforskare förde sina fynd från jordens alla hörn. Trälårar och koffertar med fossil, mineraler, insekter och pressade växter. Samlingarna bara växte. Ofta så snabbt att man inte alltid hade tid att gå igenom allt.

På de allra flesta museer visar man idag bara upp en bråkdel av allt man har i sina förråd. I källare och på vindar ligger massor av gamla fynd, föremål som kan ruva på nya insikter och kunskaper för nutida forskare. Mycket är katalogiserat och undanstoppat, bara intressant för de allra mest specialiserade experterna, om ens för dem. Annat kan vara gömda sensationer. Det går att göra stora upptäckter på museihyllan. En av de största, men kanske inte mest kända museiupptäckterna, är den slutliga lösningen på konodonternas gåta.

För den stora allmänheten handlar paleontologi mest om dinosaurier, flygödlor och andra fantasieggande bestar. Men seriösa forskare kan ägna minst lika mycket tid åt knappt synliga lämningar från förr, så kallade mikrofossil. Dit hör konodonterna.

Den förste som hittade konodonter var ryssen Pander, som på 1800-talet trodde att de milimeterstora hårda och vassa benbitarna var tänderna från en sedan länge utdöd fisk. Med tiden hittades fler och fler av de små benliknande strukturerna utan att man riktigt kunde få kläm på vad de var för någonting.

Visst liknade de tänder ibland, men andra såg mer ut som små plattor. Och det var konstiga tänder, som var svåra att placera i en käke på ett sätt som stämde med den övriga zoologiska kunskapen. Det liknade ingenting som lever idag, eller ens något annat fossil. Hur i hela friden såg det djur ut som släppte ifrån sig de egenartade sakerna var frågan.

Efter hand upptäckte man att konodonterna kunde användas för att datera geologiska skikt. Det fanns konodonter med typiska karakteristika för perioder från kambrium fram till trias, alltså en tidsrymd på över 300 miljoner år.

LÖSNINGEN FANNS PÅ MUSEIHYLLAN

Oljebolagens geologer lärde sig att lägga konodonterna under mikroskopet för att avläsa kvaliteten på den olja man kunde förvänta sig få upp ur ett borrhål. Kunskapen om de små fossilen växte, men man visste fortfarande extremt lite om vilket djur de kom ifrån.

Lösningen på gåtan fanns i lådor på ett museum i Edinburgh. I den lilla hamnstaden Granton hade man redan på 1920-talet grävt upp mängder med stenar med närmast fotografiska avtryck av små havsdjur från karbonperioden, för 350 miljoner år sedan.

En paleontolog från universitetet i Edinburgh gick 1983 igenom några gamla prover från British Geological Survey, för att skriva en artikel om den rika fyndplatsen i Granton.

Bland alla avtryck av små räkor, bläckfiskar och andra välkända fossil på stenplattorna fanns också typiska konodonter, små taggiga rader med tandlikande spetsar, och bland dem också ett smalt maskliknande avtryck, med konodonter på. Djuret var funnet.

Det var ett långsamt 40 millimeter långt ålliknande djur, med en stjärtfena och en munöppning. Konodonterna satt jämnt fördelade något bakom huvudet. Men vad var de?

Idag känner man till ytterligare tio exemplar av konodontdjur av olika arter. De är mellan en och 40 centimeter långa, och har 15 stycken av de små hårda tandlika delarna hopmonterade till något som man antar är en apparat för att inta föda.

En gång vimlade haven av konodontdjuren. De var föregångare till ryggradsdjuren och de dog ut samtidigt med dinosaurierna.

I mikrofossilvärlden blev den här upptäckten minst lika sensationell som när man först hittade dinosaurier med fjädrar, förvisso inte lika uppmärksammas i media, men vetenskapligt betydelsefull. Och den gjordes i museihyllan.

NY DINOSAURIE

Att upptäcka nya arter bland gamla fossil kräver ofta tålamod, en säker blick och djupa kunskaper.

Ett av de senaste tillskotten bland de storväxta sauropoderna, alltså den grupp av långhalsade dinosaurier som bland andra omfattar brachiosaurus, diplodocus och andra jättar, hittades i samlingarna på Naturhistoriska museet i London. Där hade den legat i 113 år.

Nu var det inte hela dinosaurien som gömdes i källarvalven – i så fall hade den säkerligen upptäckts tidigare. En enda ryggkota är allt som finns kvar av Xenoposeidon, en 70 tons bjässe som levde för 140 miljoner år sedan.

Kotan grävdes upp nära Hastings i södra England på 1890-talet, och den som gav den artnamnet är en dataprogrammerare med ett passionerat intresse för paleontologi. Mike Taylor är en sann nörd, som är speciellt intresserad av just de främre ryggkotorna hos sauropoder – särskilt brachiosaurus – och det krävdes hans tränade öga för att se att benet var unikt.

Kotan fanns nämligen redan noggrant numrerad, avtecknad och beskriven 1893 utan säker artbestämning.

TETRAPOD FRÅN SKOTTLAND

Uppsalaprofessorn Per Ahlberg är en världsauktoritet på de första ryggradsdjuren som tog klivet upp på land för så där 375 miljoner år sedan. Det är en vetenskapsgren där man känner till drygt en handfull djur, så kallade tetrapoder – fyrfotingar – som var de första att få något som liknade ben och fingrar, istället för fiskarnas fenor. Varje nytt fynd ger viktig information om hur den här revolutionen i livets utveckling gick till.

Per Ahlberg hade bland annat varit med på Grönland och grävt fram uppmärksammade fossil, när han gjorde ett märkligt fynd i en låda i Oxford.

- Jag hade fått en tjänst som forskarassistent på universitetets museum, och sysslade bland annat med att katalogisera en samling fynd från 1860-talet från Skottland, berättar han.

Då hittade jag ett benfragment på några centimeter som jag direkt såg var en bit av en nos från en tetrapod. Den var platt och lite krokodilartad, och hade de typiska mönstren på ovansidan.

En ny art var upptäckt.

Det nya djuret fick namnet Elginerpeton, efter den ursprungliga fyndplatsen och resulterade i en artikel i den ansedda tidskriften Nature.

SENSATIONELLA FYND FRÅN KINA

Idag är Per Ahlberg, tillsammans med svenska och kinesiska kolleger, sysselsatt med att gå igenom de 40 trälådor med fossilynd från Kina som legat i en källare på universitetet i Uppsala sedan de fördes till Sverige på 1920-talet. Materialet var så stort att man helt enkelt inte har haft tid att gå igenom det.

Där finns bland annat fossil från fyndplatsen Zhoukodian utanför Beijing, berömd för de rester av förmänniskan *Homo erectus* som hittades där just under 20-talet. Det gör de oöppnade lådorna så intressanta att kinesiska paleontologer rest hit för att vara med om uppackningen.

Analysen av föremålen tar tid, men hittills har man till exempel hittat ett kranium från ett barn.

- Det ser ut att komma från en tvååring, och är lite tillplattat. Vi behöver naturligtvis göra en ordentlig datering, säger Per Ahlberg, men det ger intryck av att ha mycket gamla drag. Det kan komma från de tidigaste *Homo sapiens* som levde i den här delen av Kina, kanske för 20000-45000 år sedan.

Och det mest sensationella fyndet av alla är en 780000 år gammal hörntand från pekingmänniskan. En världssensation som man knappast vågade hoppas på och som det rapporterats om i media runt hela världen.

- Det är en gåta att ingen tidigare intresserat sig för de här lådorna under alla dessa år, säger Per Ahlberg.

MODERNA METODER AVSLÖJAR MER

Museerna gömmer många hemligheter. Ibland är det sådant som glömts bort, ibland saker som inte hunnit studeras ordentligt. Men nya saker kan också upptäckas tack vare att tekniken går framåt. Man ser helt enkelt mer och bättre än förr.

Max-lab i Lund är en anläggning som använder synkrotronljus, ett slags röntgenstrålning, som kan se igenom material, och samtidigt kartlägga strukturer på molekylnivå.

De egenskaperna använde Johan Lindgren, forskare i Lund och expert på den utdöda gruppen havsdjur som kallas mosasaurier, för att avslöja att gamla fossil inte bara är stenbitar, utan kan innehålla betydligt intressantare saker.

För att göra det lånade han ett ben från Belgien, ett överarmsben som tillhört en prognathodon, ett vasstandat flera meter långt havsrovdjur från kritaperioden för cirka 70 miljoner år sedan. Benet är ett verkligt museiföremål som funnits i över etthundra år på

Kungliga Belgiska Naturhistoriska Institutet i Bryssel. Med hjälp av fysikerna på Max-lab kunde Johan Lindgren tränga in i benets inre strukturer och upptäckte att man kunde hitta fibrer av djurets proteiner.

Det är extremt ovanligt att kunna ta fram biologiska molekyler från så gamla tider. Det öppnar stora möjligheter att få fram helt ny kunskap om epoker som försvunnit.

- Nästa steg blir att ta fram metoder som gör att man kan se exakt hur proteinerna är uppbyggda, säger Johan Lindgren. Då kan man börja göra släktskapanalyser.

Döda djur på museerna börjar alltså på sitt sätt att leva igen.

3.4.1. Allt om Vetenskap - översättning

Sve o znanosti

Neprocjenjivi nalazi stoje zatvoreni u kutijama:

TAJNE MUZEJA

Beskonačno je mnogo zanimljivih nalaza do kojih arheolog može doći motikom i lopatom. No, često se do njih može stići i lakšim putem. Muzeji i fakulteti diljem svijeta puni su materijala koji je slabo pregledan. Može se dogoditi da su zanimljivi nalazi već 100 godina zatvoreni u kutijama a da ih od tada nitko nije pregledao. Među ostalima su i nalazi u švedskim muzejima izazvali svjetske senzacije.

Tekst: Tomas Lindblad

Za neke su ljude stari komadi drveta samo otpad, dok za druge oni mogu biti od neprocjenjive vrijednosti. To je pitanje perspektive i interesa. Na Odsjeku za ekologiju bilja pri Sveučilištu u Uppsali nalazila se kutija za cigare stara više od stotinu godina sa suhim komadićima hrastovine i s nekoliko školjki.

Sićušni biljni dijelovi skupljeni su prilikom iskopa takozvanog humka u Hågi, u blizini Uppsale. Humak u Hågi je grobni humak visok sedam metara koji je iskopan 1902. godine i u kojem su pronađeni bogati nalazi oružja i drugih predmeta starih 3000 godina. Iskopine su privukle međunarodnu pozornost te je i švedski kralj Gustav VI Adolf bio prisutan prilikom iskapanja. Veći broj tih predmeta danas je izložen u zlatnoj prostoriji Povijesnog muzeja u Stockholmu.

Komadiće drveta u staroj kutiji za cigare skupio je biolog koji je posjetio iskopavanje, ali komadići hrasta vjerojatno nisu bili posebno zanimljivi iz ekološke perspektive. Prvo su

bili zatrpani u zemlji od brončanog doba, a zatim u skladištu na Odsjeku od početka prošlog stoljeća.

Godine 2009. kutija za cigare bila je samo jedan od mnogih starih, prašnjavih predmeta koji su bili na putu za otpad. Ekolozi su trebali više prostora pa su htjeli racionalnije iskoristiti prostorije. Zato je trebalo ukloniti stare stvari.

Kad su pronašli kutiju za cigare, nazvali su arheologinju Helenu Victor, autoricu disertacije o Hågi. Ona je poznavala većinu značajnih nalaza iz grobne prostorije iz brončanog doba i ono što nam one mogu reći o životu i smrti prije 3000 godina.

Ali nije znala da su sačuvani fragmenti hrastovih balvana koji su bili nosivi stupovi prostorije.

Sada ih je tek par sati dijelilo od smeća.

- Znala sam da su sačuvani veliki dijelovi drvene konstrukcije iz brončanog doba, izjavila je Helena Victor. Ti su stupovi nestali, ali posljednji komadići bili su ovdje. Sama činjenica što sam ih mogla primiti bila je fantastična, ruka mi se tresla kad sam ih podigla.

Zaboravljeni dijelovi drveta između ostalog mogu omogućiti točno datiranje grobnice, a male školjke su također neočekivano vrijedne.

- One pokazuju kako je grob bio konstruiran, jer se radi o vrsti koja se ujesen uvuče u kamene hrpe. To nam među ostalim govori u koje doba godine je grob iskopan, objasnila je Helena Victor.

NEPOZNATI NALAZI

Drvo iz brončanog doba pronađeno u Hågi spašeno je zahvaljujući projektu čiji je cilj bio pronaći upravo takve zaboravljene predmete na fakultetu. John Worley i Anders Josefsson iz sveučilišnog muzeja Gustavianum u Uppsali u razdoblju od nekoliko godina pregledali su što se nalazi u podrumu i na tavanu tog sveučilišta s bogatom tradicijom. Upravo su oni nazvali Helenu Victor i prikupili impresivnu količinu predmeta od velikog znanstvenopovijesnog interesa. Neke su stvari bile potpuno nepoznate, druge ipak jasno označene, ali nedostupne javnosti.

Na prošlogodišnjoj izložbi posjetitelji su mogli vidjeti što je skupljeno tijekom prve faze projekta, sve od anatomskih preparata iz 19. stoljeća do teleskopa iz 18. stoljeća i starog kompasa Andersa Celzijusa.

- Bojim se i pomisliti što je sve već pobacano, izjavio je John Worley. Mnoge ustanove moraju štedjeti na troškovima prostora pa zbog toga nestaje mjesta za stare stvari.

Velik dio materijala koji se dugo čuvao u nekom su trenutku uzeli profesori koji su otišli u mirovinu i nakon toga preminuli. Nitko kasnije nije znao što točno uraditi s predmetima ili čak ni o kakvim se predmetima točno radi. Povijest predmeta tako potone u zaborav.

PRVO MEHANIČKO RAČUNALO NA SVIJETU?

- Možda i najsenzacionalnije od svih otkrića potječe iz Odsjeka za astronomiju, napomenuo je Urban Josefson, čovjek odgovoran za projekt skupljanja. Radi se o drvenom okviru koji sadrži šest cilindara s nizom ugraviranih brojki.

Predmet ne izgleda naročito posebno i nitko sa sigurnošću ne zna čemu točno služi, no postoji hipoteza zbog koje bi, u slučaju da je točna, ta drvena konstrukcija postala neprocjenjivom.

U pismima iz 1623. njemački znanstvenik Wilhelm Schickard u gradu Tübingenu u južnoj Njemačkoj opisuje kako je izgradio drveni stroj koji može zbrajati i oduzimati šesteroznamenaste brojeve. Stroj je prema Schickardu trebao biti od pomoći pri sastavljanju astronomskih tablica.

To što Schickard opisuje nije ni manje ni više nego prvo mehaničko računalo na svijetu.

Pismo je bilo adresirano na jednog od najvećih astronoma toga doba, Johannesa Keplera, koji se u to vrijeme nalazio u Linzu. U pismima Schickard piše da je stroj uništen u požaru, ali u prilogu se nalazi crtež konstrukcije. Koliko je poznato, nije sačuvan nijedan primjerak njegova izuma, osim ako to nisu ostaci onoga što se nalazi u Uppsali.

Astronom Göran Henriksson primijetio je sličnost između gotovo 400 godina starog Schickardovog crteža i drvenih cilindara na Odsjeku. Izgleda kao da je sačuvana sama jezgra stroja, njegov unutrašnji mehanizam, a moguće je i da se radi o pokušaju kopiranja iz istog razdoblja.

Schickard je umro od kuge 635. godine. Zna se da je švedska vojska opkolila i zauzela grad Tübingen 1638. tijekom Tridesetogodišnjeg rata. Stroj za računanje u tom slučaju nije bio prvi značajniji predmet koji je pljačkanjem kontinenta dospio u Švedsku tijekom burnog 17. stoljeća, ali mogao bi biti jedan od najvrjednijih. Međutim, nema sigurnih dokaza da je zaista tako.

ZAGONETKA KONODONATA

Kasno 19. i rano 20. stoljeće bilo je razdoblje prikupljanja u prirodnim znanostima i velikim muzejima. U Beču, Londonu, Stockholmu i Parizu izgrađeni su veliki prirodoslovni muzeji u koje su veliki nacionalni istraživači i prirodoslovci dovodili svoje nalaze iz svih dijelova svijeta: drvene sanduke i kovčege s fosilima, mineralima, insektima i prešanim biljem. Zbirke su konstantno rasle, a često i tolikom brzinom da se sve nije stiglo pregledati.

U većini muzeja danas je izložen samo djelić svega što skladišta sadrže. U podrumima i tavanima stoje gomile starih nalaza, predmeta koji mogu biti izvor novih uvida i saznanja za suvremene znanstvenike. Katalogizirano je i spremljeno mnogo toga što je zanimljivo samo najspecijaliziranijim stručnjacima, ako i njima, ali ostalo mogu biti skrivene senzacije. Moguće je doći do velikih otkrića na policama muzeja. Jedno od najvećih, ali možda ne i najpoznatijih muzejskih otkrića je rješenje zagonetke konodonata.

Najveći dio javnosti misli da se paleontologija prvenstveno bavi dinosaurima, pterosaurima i drugim zvijerima koja potiču maštu, ali ozbiljni znanstvenici mogu posvetiti barem jednaku količinu vremena jedva vidljivim ostacima prošlosti, takozvanim mikrofosilima. U tu skupinu pripadaju konodonti.

Prvi je konodonte otkrio Rus Pander, koji je u 19. stoljeću mislio da su tvrđi i oštri komadići kosti milimetarske veličine zubi odavno izumrle ribe. S vremenom je otkriveno sve više tih sitnih struktura nalik na kosti, ali nitko nije uspio shvatiti o čemu se točno radi.

Ponekad su zaista nalikovali na zube, ali drugi su primjerci više izgledali poput malih pločica. Bili su to čudni zubi koje je bilo teško smjestiti u čeljust na način koji bi bio u skladu s ostalim zoološkim spoznajama. Nisu bili nalik ničemu što danas postoji niti nekim drugim fosilima. Pitanje je bilo kako je točno izgledala životinja čija su ostavština te neobične stvari.

Kasnije je otkriveno da se konodonti mogu upotrijebiti za datiranje geoloških slojeva. Bilo je konodonata s tipičnim karakteristikama za razdoblje od kambrija do trijasa, dakle, za period od više od 300 milijuna godina.

RJEŠENJE SE NALAZILO NA POLICI U MUZEJU

Geolozi naftnih kompanija stavljali su konodonte pod mikroskop da bi provjerili kvalitetu nafte koju su mogli očekivati iz bušotine. Znanje o malim fosilima se povećavalo, ali i dalje je vrlo malo bilo poznato o životinji kojoj pripadaju.

Rješenje zagonetke nalazilo se u kutijama u muzeju u Edinburghu. U malenom lučkom gradu Grantonu još je u dvadesetim godinama 20. stoljeća iskopano kamenje s gotovo

fotografskim otiscima malenih morskih životinja iz perioda karbona, prije 350 milijuna godina.

Paleontolog sa Sveučilišta u Edinburgu je 1983. pregledavao neke stare uzorke iz časopisa British Geological Survey radi pisanja članka o bogatom nalazištu u Grantonu.

Među otiscima malih rakova, lignji i drugih poznatih fosila, na kamenim pločama nalazili su se i tipični konodonti, mali oštri redovi s vrhovima nalik na zube, a među njima i tanki crvoliki otisci konodonata. Životinja je bila pronađena.

Radilo se o sporoj, 40 milimetara dugačkoj životinji nalik na jegulju s leđnom perajom i ustima. Konodonti su bili ravnomjerno podijeljeni malo iza glave. Ali čemu su oni služili?

Danas poznajemo još deset primjeraka životinja različitih vrsta iz skupine konodonata. Dugačke su između jednog i 40 centimetara i imaju 15 malih, tvrdih zubolikih dijelova okupljenih na nečemu za što se pretpostavlja da je aparat za unos hrane.

Nekoć su mora bila prepuna konodonata. Oni su bili preteče kralježnjaka i izumrli su zajedno s dinosaurima.

U svijetu mikrofosila ovo otkriće bilo je podjednako senzacionalno kao i otkriće dinosaura s perjem, doduše, ne u pogledu medijske popraćenosti, već znanstvenog značaja. A do njega je došlo na polici muzeja.

NOVI DINOSAURI

Otkriće novih vrsta među starim fosilima često zahtijeva strpljenje, dobro oko i sjajno znanje.

Jedan od najnovijih članova velikih sauropoda, tj. skupine dinosaura s dugim vratovima koja između ostalih uključuje brahiosaure, diplodoke i druge divove, pronađen je u zbirkama Prirodoslovnog muzeja u Londonu. Tamo je proveo 113 godina.

U podrumu se nije krio cijeli dinosaur – u tom bi slučaju sigurno bio otkriven ranije. Jedan jedini leđni kralježak sve je što je ostalo od Xenoposeidona, gorostasa od 70 tona koji je živio prije 140 milijuna godina.

Kralježak je iskopan blizu Hastingsa u južnoj Engleskoj tijekom 1890-ih, a čovjek koji je vrsti nadjenao ime je programer i strasni zaljubljenik u paleontologiju. Mike Taylor pravi je *geek* kojeg posebno zanimaju upravo prednji leđni kralježnjaci kod sauropoda – posebice brahiosaure – i bilo je potrebno njegovo istrenirano oko da bi se uočilo da je kost jedinstvena.

Kralježak je naime već bio numeriran, precrtan i opisan 1893. godine bez sigurnog određenja vrste.

TETRAPOD IZ ŠKOTSKE

Profesor Per Ahlberg iz Uppsale svjetski je autoritet u poznavanju prvih kralježaka koji su zakoračili na zemlju prije otprilike 375 milijuna godina. Riječ je o znanstvenoj grani u kojoj je poznato tek malo više od nekolicine životinja, tzv. tetrapoda – četveronožaca – prve skupine koja je imala nešto nalik kostima i prstima umjesto ribljih peraja. Svako novo otkriće pruža važne informacije o odvijanju te revolucije u razvoju života.

Per Ahlberg je među ostalim bio na Grenlandu i iskopao značajne fosile, kad je pronašao neobičnu stvar u jednoj kutiji na Oxfordu.

- Zaposlio sam se kao znanstveni asistent u sveučilišnom muzeju i moj je posao uključivao i katalogizaciju zbirke iz Škotske iz 1860-ih, pojasnio je Ahlberg.

- Pronašao sam fragment kosti od nekoliko centimetara i odmah prepoznao da se radi o njuški tetrapoda. Bila je plosnata i malo je sličila na njušku krokodila, a imala je tipične uzorke na gornjoj strani.

Nova je vrsta bila otkrivena.

Nova je životinja dobila ime Elginerpeton po izvornom nalazištu i pojavila se u članku u uglednom časopisu Nature.

SENZACIONALNI NALAZI IZ KINE

Danas se Per Ahlberg zajedno sa švedskim i kineskim kolegama bavi pregledavanjem 40 drvenih škrinja s fosilnim nalazima iz Kine koji su stajali u podrumu Sveučilišta u Uppsali otkad su dopremljeni u Švedsku tijekom dvadesetih godina 20. stoljeća. Materijala je bilo toliko mnogo da jednostavno nije bilo vremena da se sve pregleda.

U materijalima su između ostalog i fosili s nalazišta Zhoukodian blizu Pekinga, poznatom po ostacima pračovjeka *Homo erectus* koji su tamo pronađeni upravo u dvadesetim godinama 20. stoljeća. Zbog toga su neotvorene škrinje toliko zanimljive da su kineski paleontolozi doputovali u Švedsku samo da bi prisustvovali otvaranju.

Analiza predmeta će potrajati, a dosad je otkrivena dječja lubanja.

- Izgleda da je lubanja pripadala djetetu starom dvije godine i malo je spljoštena. Naravno, moramo obaviti precizno datiranje, napominje Per Ahlberg, ali izgleda da ima jako stara obilježja. Moguće je da potječe od najranije skupine *Homo sapiens* koji su živjeli u tom dijelu Kine, možda prije 20 ili 45 tisuća godina.

Najsenzacionalniji nalaz od svih je očnjak star 780 tisuća godina koji je pripadao pekinškom čovjeku. Radilo se o svjetskoj senzaciji o kojoj se nije moglo ni sanjati i o kojem su izvještavali mediji diljem svijeta.

- Prava je zagonetka zašto se nitko nije zanimao za te škrinje tijekom svih ovih godina, napominje Per Ahlberg.

MODERNE METODE OTKRIVAJU VIŠE

Muzeji skrivaju mnoge tajne. Ponekad se radi o nečemu zaboravljenom, nekad o stvarima koje se nisu stigle detaljnije proučiti, ali nove stvari mogu se otkriti i zahvaljujući napretku tehnike. Danas se jednostavno može vidjeti više i lakše nego prije.

Max-lab u Lundu je pogon koji koristi sinkrotronsko svjetlo, vrstu rendgenskog zračenja koje može vidjeti kroz materijal i istovremeno bilježiti strukture na molekularnoj razini.

Ta je svojstva upotrijebio Johan Lindgren, znanstvenik iz Lunda i stručnjak za izumrlu skupinu morskih životinja koje se nazivaju mososauri, kako bi otkrio da stari fosili nisu samo komadići kamena, već da mogu sadržati i značajno zanimljivije stvari.

Da bi to postigao, posudio je kost iz Belgije, nadlaktičnu kost koja je pripadala prognatodonu, nekoliko metara dugom morskom grabežljivcu oštih zubiju iz perioda krede prije otprilike 70 milijuna godina. Kost je pravi muzejski predmet koji se više od stotinu godina nalazio u Kraljevskom belgijskom institutu za prirodne znanosti u Bruselu. Pomoću fizičara iz Max-laba Johan Lindgren je uspio prodrijeti u unutarnju strukturu kosti i otkrio je da se mogu pronaći vlakna životinjskih proteina.

Krajnje je neobično uspjeti doći do bioloških molekula iz tako davnih vremena. To otvara velike mogućnosti prikupljanja potpuno novog znanja o proteklim epohama.

- Sljedeći je korak pronaći metode koje bi nam omogućile da vidimo kako su točno građeni proteini, pojasnio je Johan Lindgren. Tada bismo mogli početi praviti analize srodnosti.

Mrtve životinje u muzejima tako na svoj način ponovno počinju živjeti.

4. Översättning av kroatiska texter

4.1. Ustav

Drvo znanja: broj 39, studeni 2000: str. 25.

Ustav

Po svom sadržaju i po svojoj pravnoj snazi ustav je temeljni zakon neke države. To, između ostaloga, znači da svi ostali zakoni i propisi moraju biti s njime u skladu.

Zakoni su propisi koje donosi tijelo koje je nositelj zakonodavne vlasti (u Hrvatskoj je to Hrvatski državni sabor). Oni sadrže pravila kojima se uređuje neko pitanje, primjerice obavezno osnovno obrazovanje, plaćanje poreza, sklapanje braka i stotine drugih pitanja. I ustav je jedan propis, no dok je zakon usredotočen na to da svojim odredbama regulira jedno uže područje – srednje školstvo, znanstveni rad, plaćanje carine pri uvozu robe, vojnu obavezu i slično – suvremeni ustavi obuhvaćaju sva područja, regulirajući ih samo načelno, utvrđujući ono što treba biti osnovica organizacije vlasti, ovlaštenja i obveza pojedinih državnih tijela te temeljne slobode i prava građana.

Engleski ustav

U državi u kojoj je poredak vrlo stabilan, u kojoj ne postoje veće nesuglasice oko spomenutih temeljnih pitanja, tradicionalne se institucije poštuju ili postepeno mijenjaju kad postoji visok stupanj suglasnosti. Stoga nema potrebe da se takva pitanja reguliraju jednim aktom odnosno zakonom koji ima nadzakonsku snagu, aktom s kojim svaki zakon mora biti u skladu. Takav je slučaj s Engleskom. Institucije državnog uređenja (organizacija vlasti te slobode i prava građana) izrastale su vjekovima i postupno. Postojeći poredak nije utemeljen jednim aktom, nego nizom povijesnih akata (*Magna carta*, *Habeas corpus act*) kojim su utvrđivana prava građana – u početku prava velikaša a zatim i svih građana, koja su ograničavala ovlasti i samovolju vladara – zatim pravnim pravilima običajnog prava (ono nije utvrđeno nikakvim pisanim zakonom, nego dolazi do izražaja u ustaljenoj praksi sudova) te konačno i dugotrajnim običajem. Potonje se prvenstveno odnosi na stvarno značenje povijesnih prerogativa (ovlaštenja) krune, tj. kralja ili kraljice. Po tradicionalnim ovlaštenjima engleski kralj ima brojna i vrlo značajna ovlaštenja. On nakon izbora saziva zasjedanje parlamenta, on potpisuje zakone koje taj parlament donosi i bez njegova potpisa zakon ne može stupiti na snagu, on može raspustiti parlament prije isteka roka na koji su zastupnici izabrani i tako dalje. Međutim, u stvarnosti je njegova uloga danas uglavnom simbolična. Već više od tri

stotine godina engleski vladar ni u jednoj prilici nije odbio potpisati zakon koji je parlament izglasao. Na prvom zasjedanju novoizabranog parlamenta – bira se samo Donji dom, jer se Gornji dom ili Dom lordova sastoji od nositelja plemićkih titula koji na temelju toga imaju pravo sudjelovanja u radu toga doma – vladar čita govor kojim najavljuje politiku koju će provoditi Vlada Njegovog Veličanstva. No, govor već poodavno ne piše kralj nego predsjednik (premijer) nove vlade. Isto tako, kada on predloži vladaru da se Donji dom raspusti i raspišu novi izbori, vladar to beziznimno prihvaća. Drukčije postupanje značilo bi nepoštivanje onoga što se naziva engleskim ustavom i bilo bi smatrano revolucionarnim zaokretom (bez ikakvih izgleda da bude podržano!). Zbog toga se za tako shvaćen pojam engleskog ustava često kaže da je to *nepisani ustav*, što je samo djelomično točno. Budući da se on može mijenjati sa svakim zakonom koji na drugačiji način regulira neko pitanje koje se smatra dijelom ustava taj se i svaki takav ustav naziva *mekim ustavom*.

Europa i Amerika

Druge europske zemlje nisu imale takve uvjete razvitka političkog sustava kakvi su postojali u Engleskoj. U 18. stoljeću i na idejnom i na političkom planu jačaju naponi, u prvom redu među građanskim staležom, da se ukine feudalizam i privilegije feudalaca, da se ograniči svemoć kraljeve vlasti te da se proglase slobode i prava za sve građane i ljude. Filozofi su razvijali ideje, a političari tražili načine i instrumente za ostvarenje tih ideja i političkih zahtjeva. Sjedište takvih nastojanja bila je Francuska. Kad napredak nije postignut mirnim putem, feudalni poredak i u njemu postojeća apsolutna vlast kralja srušeni su tzv. građanskom revolucijom. Prvi značajniji akt koji donosi Nacionalna skupština bila je *Deklaracija o slobodama i pravima čovjeka i građanina* (1789.). Dvije godine kasnije donesen je ustav, koji je zadržao ali i ograničio kraljevu vlast uspostavljajući nove zakonodavne i izvršne organe. Ti se organi biraju. Ustav je imao nadzakonsku pravnu snagu, a po sadržaju uređivao je sva bitna pitanja vezana za organizaciju i djelovanje organa vlasti. Deklaracijom proglašena prava i slobode, Ustavom su potvrđene temeljem novoga poretka. Bio je to početak procesa koji je u 19. stoljeću zahvatio čitavu Europu i koji je uz mnogo otpora i zastoja u razvitku ustavne vladavine i građanske demokracije nastavljen i u 20. stoljeću.

Prvi moderni, pisani akti nadzakonske snage koji uspostavljaju građanske slobode i oblike ustavne vladavine bili su ustavi pobunjenih engleskih kolonija u Sjevernoj Americi. One u borbi protiv Engleske ostvaruju svoju slobodu i donose svoje ustave, a 1787. godine i zajednički ustav. Njime je uspostavljena zajednička, federativna država nazvana Sjedinjene Američke Države.

Ono što danas prevladava u pogledu institucije ustavne vladavine, i što stoga nazivamo civilizacijskim dostignućima, nije više ograničeno na Europu i SAD, nego se proširilo po cijelom svijetu. Taj proces ni danas nije završen, on se nastavlja i više se ne može zaustaviti. Stoga, kad danas kažemo da neka država ima ustav i putem njega ustavnu vladavinu mi se ne zadovoljavamo time da postoji dokument koji se naziva ustav, ima nadzakonsku snagu i njime se uređuju temeljna pitanja organizacije vlasti i građanskih prava i sloboda. Jer, nije bitno *što* ustav uređuje nego *kako* ustav uređuje navedena pitanja i, u krajnjoj liniji, što se od njegovih odredbi ostvaruje u praksi. Ako ustav neke države ne osigurava, ili čak ne priznaje, dovoljno širok krug sloboda i prava, ako ne osigurava nužno ograničenje državne vlasti i ne sprječava samovolju organa vlasti, tada takav ustav ne osigurava ustavnu vladavinu koja pretpostavlja i određeni stupanj demokracije; on je samo ljuštura čiji sadržaj ne odgovara onome što danas općenito podrazumijevamo pod pojmom ustava i ustavne vladavine.

Značajke Ustava Republike Hrvatske

Najprije treba istaknuti nekoliko osnovnih značajki. Uradit ćemo to postavljanjem pitanja, na koja ćemo odgovoriti citirajući ustavne odredbe.

Što je Republika Hrvatska?

Na kojem načelu je ustrojena vlast?

“U Republici Hrvatskoj državna je vlast ustrojena na načelu diobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu.” (članak 4.)

“Republika Hrvatska jedinstvena je i nedjeljiva demokratska država. U Republici Hrvatskoj vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana. Narod ostvaruje vlast izborom svojih predstavnika i neposrednim odlučivanjem.” (članak 1.)

Koje vrednote izražava i zaštićuje Ustav Republike Hrvatske?

“Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske.” (članak 3.)

Koje pravo Ustav Republike Hrvatske ističe na prvom mjestu?

“Svaki čovjek i građanin u Republici Hrvatskoj ima sva prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom i drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki.” (članak 14.)

Kakvo je biračko pravo građana?

“Biračko pravo, opće i jednako, imaju svi hrvatski državljani s navršenih 18 godina života. Biračko se pravo ostvaruje na neposrednim izborima tajnim glasovanjem” (članak 45. stavak 1.)

Naravno, da bi potpunije upoznali Ustav Republike Hrvatske, građani bi ga morali pročitati, dapače i proučiti. Jezik ustava je jezgrovit, kratak, služi se terminima koji su stručnjacima jasni (ipak, nisu ni oni uvijek suglasni u njegovu tumačenju), ali laici bi u pojedinim pitanjima mogli biti u nedoumici. Primjerice, u *Izvorišnim osnovama* piše da se “Republika Hrvatska ustanovljuje kao država hrvatskoga naroda...” Na temelju toga neki brzopleto zaključuju da su pripadnici drugih nacionalnosti (Srbi, Talijani, Mađari itd.) dovedeni u neravnopravan položaj. Međutim, dovoljno je nastaviti čitati tekst *Izvorišnih osnova*: “i država pripadnika autohtonih nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina i drugih koji su njezini državljani, kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN-a i zemalja slobodnoga svijeta.”

Zašto onda Ustav ističe da je Republika Hrvatska nacionalna država hrvatskoga naroda? Zato što time izražava jednu nezaobilaznu povijesnu činjenicu. U želji da si osigura slobodu i ravnopravnost u odnosima s drugim narodima, hrvatski je narod stoljećima težio stvaranju vlastite države na području na kojem živi i predstavlja veliku većinu. Njezino se stvaranje s povijesnog aspekta ne može pripisati ni Talijanima ni Austrijancima ni Mađarima ni Srbima ni bilo kojem drugom narodu. U tom, i samo u tom smislu Hrvatska je *nacionalna* država hrvatskoga naroda, kao što je, primjerice, Italija nacionalna država talijanskog naroda. Kao *država*, ona nije država samo hrvatskog naroda nego i svih drugih njezinih državljanja, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost. To potvrđuje i formulacija već navedenog članka 1. Ustava RH. U stavku 2. toga članka određuje se: “U Republici Hrvatskoj vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana.” Dakle, kad se radi o državnoj vlasti ona nema svoj izvor u hrvatskom narodu ili bilo kojoj nacionalnoj manjini. Ovdje je termin narod upotrijebljen kao oznaka čitave zajednice slobodnih i ravnopravnih državljana. To se naziva *građanskim principom* u formiranju državne vlasti, koji ne luči građane ni prema kojoj drugoj osobini (rasi, spolu, vjeri, naobrazbi, pa ni po nacionalnoj pripadnosti.) To sasvim jasno izražava i članak 15. Ustava: “U Republici Hrvatskoj jamči se ravnopravnost pripadnicima svih nacionalnih manjina... Pripadnicima svih nacionalnih manjina jamči se sloboda izražavanja narodnosne pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom i kulturna autonomija.” Kako to da unatoč svemu ovome nastaju nesporazumi? Iz više razloga. Prvo, nije rijetko da ni obrazovani ljudi ne poznaju ustav.

Drugo, često se radi o nedovoljnom razlikovanju onoga što ustav određuje od stanja u praksi. Konačno, u svojim stranačkim nastojanjima političari nisu uvijek dokazani ljubitelji istine, pa svoj politički interes pokušavaju podržati i netočnim tumačenjem ustava.

Razlozi priprema promjene Ustava

Ustavi su usmjereni na to da stvaraju dugotrajan temelj političkog sustava neke države. Međutim, iskustvo pokazuje da je iluzija da će ustav moći nepromijenjen zadovoljavati potrebe i očekivanja građana. Mada na prvi pogled sporo, ipak se mnogo toga promijeni i u kraćem razdoblju: ekonomska situacija, politička opredijeljenost birača, kultura (i kad se zadrži poštivanje tradicije), stječu se nova iskustva koja građane navode na nove ideje i nova opredijeljenja itd. Takve promjene od vremena do vremena traže da se i ustavne institucije s njima usklade.

Pritom treba istaknuti da na stabilnost jednog ustavnog poretka nebitno utječu formalne prave značajke ustava (pisani – nepisani, meki – kruti). Odlučno je pitanje u kojoj je mjeri ustav usklađen s društvenim prilikama te očekivanjima i zahtjevima građana. U posljednjih 200 godina ni engleski (nepisani-meki) ni američki (pisani-kruti) ustavi nisu se bitno mijenjali, a ustavi Francuske (svi pisani i kruti, tj. nadzakonske snage) petnaestak su puta bili u cjelini zamijenjivani novim ustavima, i opet pisanim i krutim. Mijenjali su se i engleski i američki ustav, ali postupno i bez promjena temeljnih značajki. Ustavi drugih država Europe i svijeta također su se mijenjali i usklađivali s nastalim društvenim promjenama.

Zašto je potrebno mijenjati Ustav Republike Hrvatske? Ustav RH donesen je krajem prosinca 1990. godine, kad je Hrvatska još bila u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Ona to više nije. Ustav je bio izrađen i prihvaćen u relativno kratkom razdoblju, pa nije neobično da se nakon deset godina, usto naglašeno burnih i ratnih godina, može ustanoviti da pored onih odredaba koje su izdržale kušnju prakse ima i onih koje bi trebalo promijeniti. Budući da se i svijet mijenja, neke odredbe Ustava treba uskladiti s međunarodnim konvencijama i deklaracijama koje je Hrvatska prihvatila. Neke promjene sastoje se samo u preciznijoj formulaciji nekih odredaba da bi se izbjegla mogućnost različitog tumačenja. Međutim, prvi ustav Republike Hrvatske jedan je od europskih ustava koji je prihvatio sva civilizacijska dostignuća u razvoju demokracije i ustavne vladavine i ta se značajka neće mijenjati. Naprotiv, bit će još dosljednije i jasnije izražena.

Najviše je kritike bilo upućeno na odredbe Ustava kojima se izražavao tzv. sustav polupredsjedničke vlade. Dok ustav SAD-a ustanovljuje da je predsjednik SAD-a nositelj

izvršne vlasti kojeg Kongres kao zakonodavne tijelo ne može smijeniti zbog političkog neslaganja, a predsjednik se bira tako da je za njegov izbor najvažnije raspoloženje birača, u sustavu tzv. parlamentarne vlade predsjednika države u pravilu bira parlament. Ovlasti tako izabranog predsjednika vrlo su ograničene, a vlada može vršiti svoju funkciju samo dok uživa povjerenje većine u parlamentu i njezina se politička odgovornost ispoljava samo prema parlamentu. Ako joj parlament izrazi nepovjerenje, vlada je obavezna podnijeti ostavku, a potom se provodi postupak formiranja nove vlade. U SAD-u niti Kongres bira predsjednika države niti je predsjednik politički odgovoran Kongresu. Zbog toga u SAD-u najistaknutiju ulogu ima predsjednik države, a u sustavu parlamentarne vlade politički najvažnije tijelo je parlament. Otuda i potiču nazivi sustav predsjedničke vlade i sustav parlamentarne vlade. Hrvatski ustav iz 1990. godine nije prihvatio niti jednu od ove dvije mogućnosti (koje jače ili slabije izražavaju načelo podjele vlasti), nego jednu varijantu parlamentarne demokracije koja je prvi put izražena u francuskom ustavu iz 1958. godine. Taj ustav predložio je tadašnji francuski predsjednik general de Gaulle s ciljem savladavanja dugogodišnje krize koja je rezultirala nestabilnošću vlada zbog postojanja velikog broja malih stranaka koje nisu bile u stanju formirati stabilniju koalicijsku većinu.

Glavna novina tog ustava bila je izražena u ideji jačanja utjecaja tijela izvršne vlasti, ponajprije predsjednika republike, koji se bira neposredno i ima značajna ovlaštenja među koja spada i imenovanje prvog ministra, na čiji prijedlog vrši imenovanja ostalih ministara i članova vlade.

Vlada, doduše, mora uživati i povjerenje većine u parlamentu, ali je predsjednik može u svako doba raspustiti i imenovati novu (koja potom mora dobiti podršku većine u parlamentu). Zbog ovakve dvojne odgovornosti vlade – pred parlamentom i pred predsjednikom države – ovakav se sustav naziva polupredsjedničkim sustavom.

U trenutku donošenja hrvatskog ustava većina se priklonila takvom rješenju, što se zbog mogućih ratnih komplikacija pokazalo opravdanim. Međutim, u proteklih deset godina jasno su izbile na vidjelo i slabe strane takvog rješenja. Predsjednik republike postao je centar političke moći, potpuno zasjenivši ulogu ostalih tijela, u prvom redu Hrvatskog državnog sabora. Ostvarujući potpunu kontrolu nad vanjskom i unutarnjom politikom, Predsjednik je mogao provoditi i provodio je politiku koja nije odgovarala stvarnim interesima Hrvatske i raspoloženju njezinih građana, čime se vlast pretvarala u personalizirani (tj. vezan uz jednu svemoćnu osobu) nedemokratski oblik vršenja državne vlasti.

Tome nisu pridonijele samo značajke polupredsjedničkog sustava, već i neke druge ustavne odredbe i okolnosti. Primjerice, ustav je dopuštao da predsjednik države može zadržati svoje

stranačke funkcije, pa je predsjednik dr. Franjo Tuđman istodobno bio i šef vladajuće političke stranke. Ta je stranka – Hrvatska Demokratska Zajednica – imala dvotrećinsku većinu zastupnika u Hrvatskom državnom saboru. Stoga i da je bio čisti parlamentarni sustav sve bi u osnovi išlo istim tokom.

Ipak, primjena sustava parlamentarne vlade podržana je od gotovo svih stranaka, pa nema razloga da se u tom pravcu ne naprave odgovarajuće izmjene u ustavu. Na ovu izmjenu nadovezat će se i niz drugih izmjena. Primjerice, bit će smanjena ovlaštenja predsjednika Republike Hrvatske, mada on i dalje ostaje jednim od najviših organa državne vlasti koji zastupa RH u zemlji i inozemstvu; ojačat će se uloga Sabora; položaj Vlade u odnosu prema Saboru bit će usklađen s načelima sustava parlamentarne vlade (između ostalog, ako Zastupnički dom izglasa nepovjerenje Vladi, predsjednik RH na prijedlog Vlade može raspustiti Zastupnički dom i raspisati prijevremene izbore);

onaj koga prvi put biraju za suca bit će biran na određeno vrijeme da se mogu provjeriti njegove sposobnosti za vršenje te odgovorne uloge; predviđa se formiranje županija na regionalnom nivou itd. Sve te izmjene bit će zapravo popravci, a ne zadiranje u temeljni karakter ustavnog poretka.

Uloga građana

Donošenje ustava je čin kojim se iskazuje “kako bi trebalo biti”. Međutim, još važnije od njegova donošenja je njegovo ostvarivanje u praksi društvenog života. U demokratskom društvu za to su odgovorni ne samo nositelji vlasti nego i oni na koje se ta vlast proteže, jer su upravo ono – građani – izvor vlasti. Stalna demokratska akcija građana, kao odraz njihove političke kulture, izražena kroz ustavom predviđene oblike bitan je i neizostavan element i pretpostavka ostvarivanja ustavom zacrtanog poretka. Toga moraju biti svjesni i oni mladi ljudi koji još nemaju biračko pravo.

Međutim, najveća promjena, takva koja bi dovela do ostvarenja ideala demokratskog ustava – da se njegovi sadržaji i društvena praksa ne razilaze – dogodila bi se kad bi građani svoju političku aktivnost razvili kroz brojne demokratske institucije, tako da nositelji političke vlasti svoju stabilnost mogu zasnovati samo na stalnom i dosljednom nastojanju da se ostvari volja većine građana, koliko god to omogućavala raspoloživa materijalna sredstva.

4.1.1. Ustav – översättning

Konstitution

Enligt dess innehåll och dess rättsverkan är en konstitution ett lands grundlag. Bland annat betyder det att alla andra lagar och föreskrifter måste vara förenliga med den. Lagar är föreskrifter som stiftas av den instans som har lagstiftande makt (i Kroatien är det Kroatiens parlament Hrvatski državni sabor¹). Lagar innehåller regler som reglerar någon fråga, t.ex. obligatorisk grundskoleutbildning, skattebetalning, giftermål osv. En konstitution är också en föreskrift, men medan en lag fokuserar på att reglera ett mindre fält med sina föreskrifter – gymnasieutbildning, vetenskaplig verksamhet, betalning av tull vid import av varor, värnplikt och dylikt – omfattar nutida konstitutioner samtliga områden, men reglerar dem endast principiellt så att de bara fastställer det som ska utgöra grunden för statsskicket, enstaka myndigheters befogenheter och plikter samt medborgarnas grundläggande friheter och rättigheter.

Den engelska konstitutionen

I en stat där ordningen är mycket stabil och där det inte finns några större motsättningar om de nämnda grundläggande frågorna respekteras de traditionella institutionerna eller förändras gradvis när hög samstämmighet råder. Därför finns det inget behov av att sådana frågor regleras med en enda juridisk akt eller en lag som är överordnad alla andra lagar, en akt som varje lag måste vara förenlig med. Sådan är situationen i England. Statsskickets institutioner (statsstyrelsens organisation och medborgarnas friheter och rättigheter) har utvecklats gradvis och under långa perioder. Den rådande ordningen har inte stiftats med en enda akt, utan genom en rad historiska akter (*Magna carta*, *Habeas corpus act*) som föreskrev medborgarnas rättigheter – i början adelns rättigheter och senare alla medborgares rättigheter som begränsade regenternas befogenheter och godtycke; sedan genom sedvanerättens rättsregler (sedvanerätten bestäms inte med någon skriven lag utan uppkommer genom domstolarnas rättspraxis) och till slut genom långvariga sedvanor. Det sista gäller i första hand den riktiga betydelsen av kronans, dvs. kungens och drottningens historiska befogenheter. Enligt traditionen har den engelske kungen talrika och mycket betydande befogenheter. Det är han som sammankallar parlamentet, undertecknar lagarna som parlamentet stiftat och utan hans underskrift kan lagen inte träda i kraft, det är kungen som kan upplösa parlamentet innan

---

¹ Parlamentets officiella namn mellan 1997 och 2001. År 2001 bytte man namnet till Hrvatski sabor och enkamarsystemet infördes.

ledamöternas mandat gått ut osv. Men egentligen är hans roll idag för det mesta endast symbolisk. På över tre hundra år har ingen engelsk regent vägrat att underteckna någon lag som parlamentet har godkänt. På det nyvalda parlamentets första sammanträde – bara underhuset är folkvalt, eftersom överhuset består av ledamöter med adelstitlar som berättigar dem att delta i kammarens verksamhet – läser regenten ett tal med vilket han annonserar den politik som Hans Majestäts regering ska genomföra. Talet skrivs emellertid sedan länge av statsministern i stället för kungen. När statsministern dessutom föreslår regenten att underhuset ska upplösas och nya val ska hållas då godkänner regenten alltid detta. Ett annat handlingssätt skulle betyda att det som kallas för den engelska konstitutionen inte respekteras och det skulle betraktas som en revolutionär vändning (utan någon chans att få stöd!). När den engelska konstitutionen betraktas på detta sätt sägs det ofta att det är en *oskriven konstitution*, vilket bara är delvis sant. Eftersom den kan förändras med varje lag som på ett annat sätt reglerar någon fråga som anses vara en del av konstitutionen kallas den engelska konstitutionen och varje konstitution av denna typ för en *mjuk konstitution*.

Europa och Amerika

Andra europeiska länder har inte haft likadana villkor för utvecklingen av det politiska systemet som de som fanns i England. Under 1700-talet stärks ansträngningar både på idéernas plan och det politiska planet, i första hand bland den borgerliga klassen, för att feodalismen och den feodala adelns privilegier ska avskaffas, för att kungens obegränsade makt ska begränsas samt att alla medborgares och alla människors friheter och rättigheter ska tillkännages. Filosofer utvecklade sina idéer, medan politiker sökte efter sätt och medel för att förverkliga dessa idéer och politiska krav. Platsen där sådana ansträngingar uppkom var Frankrike. När framgången inte uppnåddes med fredliga medel fälldes den feodala ordningen och dess kungliga envælde genom den så kallade borgerliga revolutionen. Den första viktiga juridiska akt som Nationalförsamlingen stiftade var *Deklarationen om människans och medborgarens rättigheter* (1789). Två år senare stiftades konstitutionen som bevarade men begränsade kunglig makt och grundade nya legislativa och verkställande organ. Dessa organ är folkvalda. Konstitutionens rättsverkan var överordnad lagarna och enligt innehållet reglerade konstitutionen alla viktiga frågor som gällde myndigheternas organisation och verksamhet. De rättigheter som tillkännagavs i Deklarationen bekräftades med Konstitutionen på grundval av den nya ordningen. Detta var början av en process som spred sig över hela Europa under 1800-talet och som med mycket motstånd och många avbrott i utvecklingen av konstitutionellt styre och borgerlig demokrati fortsatte även under 1900-talet.

De första moderna skrivna juridiska akter som är överordnade lagarna och som fastställer medborgerliga rättigheter och former av konstitutionellt styre var konstitutionerna som stiftades av de rebelliska engelska kolonierna i Nordamerika. Dessa kolonier vann i sin kamp för frihet mot England och stiftade sina egna konstitutioner och till slut en gemensam konstitution 1787. Därigenom grundades en gemensam, federal stat som benämndes Förenta staterna. Det som idag dominerar i fråga om den institution som benämns konstitutionellt styre och som vi därför kallar för civilisatoriska framsteg är inte längre begränsat bara till Europa och USA, utan det har spridits över hela världen. Den processen är inte heller färdig idag utan den fortsätter och inte kan stoppas längre. När vi därför idag säger att ett land har en konstitution och därigenom konstitutionellt styre är vi inte nöjda med faktum att det finns ett dokument som kallas för en konstitution, vars rättsverkan är överordnad andra lagar och som reglerar de grundläggande frågorna om statsstyrelsens organisation och medborgerliga rättigheter. Det som är viktigt är inte *vad* konstitutionen reglerar utan *hur* den reglerar de nämnda frågorna och i slutändan vilka av konstitutionens föreskrifter förverkligas i praktiken. Om ett lands konstitution inte försäkrar eller till och med inte erkänner en tillräcklig bred del av rättigheter, om den inte försäkrar en nödvändig dos av statsmaktens begränsning och inte förhindrar statsinstansernas självsvåld då försäkrar en sådan konstitution inte det konstitutionella styret som förutsätter en viss grad av demokrati; en sådan konstitution är bara ett skal vars innehåll inte motsvarar det som vi idag tänker på när vi talar om konstitutioner och konstitutionellt styre.

Egenskaper av Republiken Kroatiens konstitution

Först bör några grundläggande egenskaper påpekas. Vi ska göra det med hjälp av frågor som vi ska svara på genom att citera konstitutionella föreskrifter:

Vad är Republiken Kroatien?

“Republiken Kroatien är en enhetlig och odelbar demokratisk stat. I Republiken Kroatien utgår all offentlig makt från folket och tillhör folket som ett samhälle av fria och jämlika medborgare. Folket utför makten genom val av sina företrädare och genom omedelbart beslut.” (art. 1).

Vilka värden uttrycker och försvarar Republiken Kroatiens konstitution?

“Frihet, jämlikhet, nationell jämlikhet, pacifism, social rättvisa, respekt för människans rättigheter, ägandets okränkbarhet, bevarande av natur och människans miljö, rättssäkerhet och ett demokratiskt flerpartiskt system är de högsta värdena i Republiken Kroatiens konstitutionella ordning.” (artikel 3.)

Vilken rättighet framhäver konstitutionen som viktigast?

“Varje människa och medborgare i Republiken Kroatien har samtliga rättigheter och friheter, oberoende av hans eller hennes ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan övertygelse, nationella eller sociala ursprung, egendom, födelse, utbildning, sociala status eller andra egenskaper. Alla är jämlika inför lagen.” (artikel 14.)

Vem för rösta i Kroatien?

“Rösträtten, allmän och jämlik, har samtliga kroatiska medborgare som fyllt 18 år. Rösträtten utövas på omedelbara val genom hemlig röstning” (artikel 45, mom 1.)

Enligt vilken princip är statsskicket organiserat?

“I Republiken Kroatien är statsskicket organiserat enligt maktfördelningsprincipen med lagstiftande, verkställande och dömande makt” (artikel 4.)

För att medborgarna ska bekanta sig med konstitutionen noggrannare borde de naturligtvis läsa och till och med studera den. Det konstitutionella språket är pregnant, kort och det använder termer som är klara för experterna (de är dock inte alltid eniga om dess tolkning), men lekmän skulle kunna vara förvirrade när det gäller vissa frågor. Till exempel står det i *Izvorišne osnove* (“Historiska stiftelser”, konstitutionens preambel) att “Republiken Kroatien stiftas som en stat för det kroatiska folket...”. På grund av detta sluter sig några till att de som är av någon annan nationalitet (serber, italienare, ungrare) försätts i en ojämn position. Det räcker emellertid bara att fortsätta läsa texten av *Izvorišne osnove*: “och en stat för de som tillhör infödda nationella minoriteter: serber, tjecker, slovakar, italienare, ungrare, judar, tyskar, österrikare, ukrainare, ryssar och andra som är statens medborgare och som garanteras jämlikhet med medborgarna av kroatisk nationalitet samt utövandet av nationella rättigheter i enlighet med de demokratiska normer som gäller i FN och den fria världens länder.”

Varför framhäver då konstitutionen att Republiken Kroatien är en nationell stat för det kroatiska folket? Därför att den uttrycker ett oundvikligt historiskt faktum. I sin vilja att försäkra friheten och jämlikheten i förhållanden med andra nationer har det kroatiska folket genom århundrade strävat att skapa sitt eget land i området där det bor och utgör en stor majoritet. Landets skapande kan ur ett historiskt perspektiv inte tillskrivas varken italienare eller österrikare eller ungrare eller serber eller något annat folk. I den och enbart den meningen är Kroatien den *nationella* staten för det kroatiska folket, precis som t.ex. Italien är den nationella staten för det italienska folket. Som en *stat* är Kroatien inte bara en stat för det kroatiska folket utan för dess samtliga medborgare oberoende av deras nationalitet. Det bekräftar även formuleringen i den nämnda artikeln 1 av Republiken Kroatiens konstitution. I artikelns moment 2 föreläggs det följande: “I Republiken Kroatien utgår makten från folket

och tillhör folket som ett samhälle av fria och jämlika medborgare.” När det gäller statsmakten har den således inte sitt ursprung i varken det kroatiska folket eller någon annan nationell minoritet. Här används termen folk som en beteckning på ett helt samhälle av fria och jämlika medborgare. Detta kallas för den *borgerliga principen* i statsmaktens organisation som inte skiljer mellan medborgarna enligt någon annan princip (ras, kön, utbildning eller nationell tillhörighet.) Detta uttrycks också klart i artikel 15 i konstitutionen: “I Republiken Kroatien garanteras jämlikhet för medlemmar av alla nationella minoriteter... De som tillhör nationella minoriteter garanteras yttrandefrihet om nationalitet, fri användning av egna språk och skrift samt kulturell autonomi. Hur är det så att det trots allt detta uppstår missförstånd? Av flera skäl. För det första är det inte sällan att även bildade människor inte känner till konstitutionen. För det andra handlar det ofta om att man inte tillräckligt skiljer mellan det som konstitutionen föreskriver och hur det är i praktiken. Till slut visar politikerna i deras partiansträngningar att de inte alltid älskar sanningen utan att de försöker stödja sitt politiska intresse med en oriktig tolkning av konstitutionen.

Därför förbereds ändringar i konstitutionen

Konstitutioner är inriktade på att skapa en långvarig bas för ett lands politiska system. Erfarenhet visar dock att det är en illusion att konstitutionen ska kunna tillfredsställa medborgarnas behov och förväntningar utan att den ändras. Även om det verkar långsamt på första blicken förändras dock mycket under en kort period: den ekonomiska situationen, väljarnas politiska preferens, kulturen (även när respekt för traditionen behålls), nya erfarenheter inhämtas som leder medborgarna till nya ideer och nya preferenser osv. Sådana förändringar kräver från tid till annan att de konstitutionella institutionerna samordnas med dem. Här bör det betonas att någon konstitutionell ordnings stabilitet inte påverkas mycket av konstitutionens formella egenskaper (skriven – oskriven, mjuk – hård). Det som är avgörande är frågan i vilken grad konstitutionen är anpassad till sociala villkor och medborgarnas förväntningar och krav. I de sista 200 år har varken den engelska (oskriven-mjuk) eller amerikanska (skriven-hård) konstitutionen ändrats betydligt, medan Frankrikes författningar (alla skrivna och hårda, dvs. med rättsverkan som är överordnad lagen) har i helheten ersätts ungefär 15 gånger med nya författningar som igen var skrivna och hårda.

De engelska och amerikanska konstitutionerna har också ändrats, men gradvis och utan förändringar i de grundläggande egenskaperna. Andra europeiska och globala länders konstitutioner har också ändrats och samordnats med uppkomna sociala förändringar.

Varför bör Republiken Kroatiens konstitution ändras? Kroatiens konstitution godkändes i slutet av december 1990 när Kroatien ännu var del av Socialistiska federativa republiken Jugoslavien. Det är den inte längre. Konstitutionen utarbetades och godkändes på en relativt kort tid och därför är det inte konstigt att det efter 10 stormiga krigsår kan konstateras att det förutom de föreskrifter som har klarat praktikens prövningar också finns sådana föreskrifter som borde förändras. Eftersom även världen förändras borde en del av konstitutionens föreskrifter samordnas med internationella konventioner och deklARATIONER som Kroatien godkänt. En del förändringar består bara av en mer precis formulering av vissa föreskrifter för att undvika möjligheten av olika tolkningar. Kroatiens första konstitution är en av de europeiska konstitutioner som har accepterat alla civilisatoriska framsteg i utvecklingen av demokratin och konstitutionellt styre och den egenskapen kommer inte att förändras. Tvärtom kommer den till och med att uttryckas klarare och mer följdriktigt. För det mesta gällde kritiken de föreskrifter i konstitutionen som fastställde det så kallade semipresidentiella systemet. USA:s konstitution fastställer att USA:s president har verkställande makt och inte kan avlösas av den lagstiftande myndigheten Kongress på grund av politisk meningsskiljaktighet samt att väljarnas mening är viktigast i presidentens val. I parlamentarismen är det däremot parlamentet som vanligtvis väljer presidenten. En president som väljs på detta sätt har ganska begränsade befogenheter och regeringen kan utöva sin funktion bara medan den har tillit hos en majoritet i parlamentet och dess politiska ansvar uttrycks bara gentemot parlamentet. Om parlamentet förklarar sitt misstroende för regeringen måste regeringen avgå och sedan ska en ny regering formas. I USA väljer kongressen inte landets president och presidenten har inte heller ett politiskt ansvar inför kongressen. På grund av detta har presidenten den mest betydande rollen i USA, medan parlamentet är den viktigaste politiska instansen i det parlamentariska systemet. Härav kommer benämningarna presidentialism och parlamentarism. Den kroatiska konstitutionen från 1990 accepterade inte varken den ena eller andra möjligheten (som uttrycker maktfördelningsprincipen starkare eller svagare) utan en variant av parlamentarisk demokrati som först uttrycktes i den franska konstitutionen från 1958. Den konstitutionen föreslogs av Frankrikes dåvarande president general de Gaulle med syftet att övervinna den fleråriga krisen som orsakade regeringarnas ostabilitet därför att det fanns ett stort antal små partier som inte kunde forma en stabil koalitionsmajoritet. Den huvudsakliga nyheten hos denna konstitution uttrycktes i idén om den verkställande instansens större inflytande. I första hand gällde den republikens president, som väljs direkt och har betydliga befogenheter bland vilka ingår rätten att förordna

premiärministern och på premiärministerns förslag förordnar presidenten de övriga ministrarna och regeringsmedlemmarna.

Regeringen måste visserligen åtnjuta förtroende hos en majoritet i parlamentet, men presidenten kan när som helst avlösa den och utse en ny regering (som därefter måste få stöd av en majoritet i parlamentet). På grund av regeringens dubbla ansvar – inför parlamentet och inför presidenten – kallas ett sådant system för semipresidentialism.

När den kroatiska konstitutionen inrättades hade de flesta gått med på en sådan lösning och det hade visat sig befogat med hänsyn till komplikationerna som kriget möjligen kunde orsaka. Men i de sista tio åren har lösningens svaga sidor tydligt uppstått. Republikens president har blivit maktens mittpunkt som har helt överskuggat de andra myndigheternas roll, i första hand rollen av Kroatiens parlament Sabor. Med att få total kontroll över inrikes- och utrikespolitik kunde presidenten genomföra och genomförde en politik som inte passade ihop med Kroatiens egentliga intresser och medborgarnas vilja och därmed blev styret en personaliserad (dvs. kopplad till en enda allsmäktig person) odemokratisk form av statsmaktens utövande.

Det var inte bara det semipresidentiella systemet som bidragit till ett sådant läge utan också några andra konstitutionella bestämmelser och omständigheter. Till exempel tillät konstitutionen att landets president kan behålla sina funktioner i partiet och presidenten Franjo Tuđman var samtidigt det styrande partiets chef. Detta parti – Kroatiska demokratiska unionen – hade en två tredjedelars majoritet i Kroatiens parlament. Därför skulle det i grunden ha varit likadant även om systemet hade varit rent presidentiellt. Utövandet av ett parlamentariskt system har dock stötts av nästan alla partier och därför finns det ingen anledning att adekvata ändringar i konstitutionen i den riktningen inte skulle göras. En rad andra ändringar kommer att följa denna ändring. Till exempel ska presidentens befogenheter minska, trots att han fortsätter att vara en av de högsta myndigheter som företräder Republiken Kroatien både i- och utomlands; parlamentets roll ska förstärkas; regeringens ställning i förhållande till parlamentet ska anpassas enligt parlamentarismens principer (bland annat kan presidenten på regeringens förslag upplösa *Zastupnički dom* (Representanthuset, parlamentets nedre kammare) och utlysa förtida val om Representanthuset uttrycker sitt missförtroende för regeringen);

den som blir vald som domare för den första gången ska utväljas på en bestämd tid så att dess kompetens för utövandet av denna viktiga roll kan testas; det förutses att län ska formas på den regionala nivån osv. Alla dessa ändringar kommer egentligen att vara rättelser hellre än något ingripande i de grundläggande egenskaperna av den konstitutionella ordningen.

Medborgarnas roll

Konstitutionens inrättande är en handling som uttrycker "som det borde vara". Men även viktigare än dess inrättande är att konstitutionen förverkligas i det sociala livets praktik. I ett demokratiskt samhälle ansvarar inte bara makthavare för det utan också subjekter av den makten, därför att det är just dem – medborgarna – som makten härrör från. Medborgarnas ständiga demokratiska handling som ett spegel av deras politiska kultur som uttrycks genom former förutsedda av konstitutionen är ett viktigt och oförlömligt element och en förutsättning för att förverkliga den ordning som konstitutionen föreskriver. Detta måste även de unga som inte ännu har rösträtt vara medvetna om.

Den största förändringen, en sådan som skulle leda till att den demokratiska konstitutionens ideal förverkligas – att dess innehåll och sociala praktik inte skiljer sig – skulle hända om medborgarna utvecklade sin politiska aktivitet genom de talrika demokratiska institutionerna, så att de politiska makthavarna kan basera sin stabilitet bara på ett ständigt och konsekvent försök att genomföra de flesta medborgarnas vilja, så mycket som de tillgängliga materiella medlen möjliggör.

4.2. Turizam u Dugoj Resi

Turizam

Duga Resa je odavno prepoznata kao vodeća destinacija kontinentalnog turizma što nimalo ne čudi s obzirom da je izgrađena na obalama pravog riječnog dragulja, u srcu središnje Hrvatske. Brojne mogućnosti koje nudi svojim gostima svakako su ogroman potencijal i mamac svim ljubiteljima prirode i zaljubljenicima u sportske aktivnosti, posebno one s naglašenim tonom za avanturizam. Nije bez razloga proglašena "gradom aktivnog odmora".

Grad aktivnog odmora

"Dosada" je riječ koja ne postoji u dugoreškom vokabularu. Jureći brzaci mrežničkih tokova naprosto vas izazivaju da s njima odmjerite snage i okušate se u adrenalinom nabijenoj avanturi zvanoj rafting, ili pak u ništa manje dinamičnom kajakarenju.

Za one malo mirnije naravi, koji ipak radije plove nešto umjerenijim tempom, Mrežnica može biti izvrsno mjesto za ležernu vožnju čamcem.

Je li uopće potrebno spominjati kupanje u smaragdno zelenoj rijeci koja podno svojih velebnih kaskada i ispod površine satkane od zelenih lopoča skriva prirodom dani bazen, stvoren za uživanje?

Za one koji se ipak ne osjećaju "kao riba u vodi" i radije se drže čvrstog tla ali svejedno ne žele propustiti svu zabavu, okolica Duga Rese isprepletana je mrežom izvrsnih biciklističkih staza.

Planinarenje je, baš kao i biciklizam, jednostavno stvoreno za kopnene avanturiste, a ovi su krajevi sastavni dio planinarske obilaznice zvane (gle čuda) "4 rijeke" što je i više nego dobar razlog za promptno pakiranje naprtnjači i odlazak u osvajanje vrhova Vinice, planinske ljepotice što se nadvila nad Duga Resom.

Mislite da ni to nije dovoljno da zadovolji vaš sportski apetit? Za sve poklonike bijelog sporta Duga Resa prostire svoje atraktivne teniske terene. Zamislite da ste u finalu Wimbledona i zaigrajte jednu dobru partiju tenisa!

Biciklizam

Jedan od najboljih načina za upoznavanje prirode i uživanje u njoj zasigurno je vožnja biciklom. Manevrirajući na dva kotača na poseban se način povezujete i stapate s prirodom – ova aktivnost čini zdravima i dušu i tijelo.

Niti jedna druga aktivnost ne sadrži toliko mogućnosti i izazova koliko bicikliranje. Dolina rijeke Mrežnice ali i brdske staze dugoreške planine Vinice savršen su biciklistički teren koji će udovoljiti kriterijima i najzahtjevnijeg biciklista. Nemojte se začuditi ako putem susretnete kojeg neustrašivog stanovnika šume ili livade – okolica Duga Rese, osim biljnog, skriva i zanimljiv životinjski svijet.

Nakon vrućeg ljetnog dana, tijekom svojeg biciklističkog pothvata, osvježenje ćete pronaći u najzelenijoj rijeci na svijetu . Idealno utočište za bijeg od svakodnevnih problema naći ćete upravo u ovoj prirodnoj oazi opuštanja – Mrežnici, čijoj bistroj vodi i njenim nezaboravnim slapovima ne može konkurirati niti jedan wellness centar.

U biciklizmu mogu uživati zaista svi. Stoga, ukoliko želite pobjeći od stresne svakodnevnice i "napuniti baterije", vratiti se izvornoj, netaknutoj prirodi – ponesite svoju opremu i juriš po biciklističkim stazama dugoreškog kraja. Očekuje vas nezaboravno iskustvo prepuno prirodne svježine i akcije.

Planinarstvo

Ponad Duga Rese nadvila se još jedna blagodat prirode kakvih, kao što se može vidjeti iz svega navedenog i priloženog, u ovim krajevima ima u izobilju. Radi se o brdu Vinica (321 m).

Ona je omiljeno odredište planinara, njene gorske uzvisine izazov su svakom pokloniku alpinizma u Hrvatskoj. Na planinarskim stazama redovito susrećemo uporne i neustrašive planinare ne samo lokalnih planinarskih društava, već i onih iz cijele države, ali i susjedne nam Slovenije. Pogled koji puca s brdskih visina Vinice crta obrise raznih objekata na horizontu – s njenih uzvisina ugledat ćete Petrovu goru, Martinščak i Klek.

Vinica dominira čitavim dugoreškim krajem – ta mala planina fantastična je lokacija za bijeg od svakodnevnih briga i brzog života tijekom radnog tjedna. Nakon relativno zahtjevnog uspona odličan je izbor odmor i okrijepa u planinarskom domu, a cijeli podvig najbolji je mogući izbor za provesti jedan proljetni vikend. Svima koji se odluče na pohod na Vinicu bit će to izlet za pamćenje.

Ova gora imala je izuzetno veliku obrambenu ulogu u Domovinskom ratu '91-'95. S njenih je obronaka, naime, spriječen prodor neprijateljskih tenkova prema Dugoj Resi i Sloveniji. Podno brda teče Mrežnica, smaragdnozeleno rijeka, simbol Duge Rese.

Padine Vinice ukrašavaju brdski vinogradi. Vino je od davnina simbol životne radosti, a upravo se takav karakter očitava i u karakteru domaćih ljudi. Mentalitet i atmosfera zrače vedrinom i optimizmom, a vino i vinogorje obronaka Vinice dodatno naglašava dionizijski element te slavi život i prirodu i sve njene čari.

Šetnica Tušmer

Podno Vinice, u dužini od 1060 metara, od Specijalne bolnice za produženo liječenje do mosta na rijeci Mrežnici kod Gornjeg mlina, proteže se šetnica Tušmer – idealna za udobno hodanje ili vožnju biciklom uz rijeku Mrežnicu, ali i gorskim uzvisinama Vinice.

Obična šetnja bila je i ostat će jedna od najboljih oblika fizičke aktivnosti. U bajkovitom okruženju tajanstvene planine i čudesno modrozeleno rijeke doživljaj je daleko intenzivniji i šetnja ovdje postaje predivno iskustvo – savršeno da se uz ritam laganih koraka prepustite meditaciji i izgubite se u vlastitim mislima, izvan stvarnosti. Kako to obično biva u dugoreškom kraju, priroda je ovdje promjenjive naravi – istovremeno divlja i pitoma, mirna i nemirna. Koliko god šetnica na prvu asocira na ležerno koračanje, toliko je vole i avanturisti kojima je vožnja biciklom nezamjenjiva razonoda. Ipak i šetači i biciklisti dijele istu ljubav prema prirodi i po tome su, zapravo, sličniji nego što se to na prvi pogled čini.

U posljednjih godinu dana, šetnica Tušmer polako dobiva jedno sasvim novo ruho – nedavno su zaživjele inicijative za njeno uređenje. Zahvaljujući kreativnim idejama i pametnim odlukama, šetnica Tušmer sigurno kroči prema cilju koji joj je postavljen – naime, plan je od Tušmera napraviti jedan od najatraktivnijih dijelova Duge Rese.

Rafting kanu-kajak

Juriti strmim liticama riječnog toka Mrežnice itekako je zabavno – s tom bi se tvrdnjom, sigurni smo, složili svi ovisnici o adrenalinu.

Slapovi Mrežnice idealna su lokacija za rafting ili dinamičnu vožnju kajakom, odnosno, kanuom i doslovno "spuštanje njenim strmim toboganima". Podno okomitih litica kanjona, riječni tok Mrežnice pruža izvanredne mogućnosti za adrenalinske sportove ovog tipa. Ako ste i Vi u svoje slobodno vrijeme profesionalni avanturist ili to kanite postati, svakako isprobajte plovidbu ovom modrozelenom ljepoticom u rafting ili kanu čamcu, ili pak,

kajaku. Dapače, možete isprobati sva tri plovila i odlučiti kakva avantura upravo Vama najviše odgovara.

Na Mrežnici možete uživati u putovanjima u trajanju od jednog do nekoliko dana. Najčešće se plovi između Generalskog Stola i Zvečaja, na rubu divljine i civilizacije: kreće se od mosta u Keićima a završava u Zvečaju. Kupanje i svladavanje slapova sastavni su dio izleta.

Priušтите si nezaboravan aktivan odmor i upustite se u pustolovinu filmskih razmjera – zaplovite nepredvidivim brzacima čarobne rijeke Mrežnice!

Lov i ribolov

Lov

Lovačkih priča ne manjka ni u šumama dugoreškog kraja. Za vrijeme sezone, lovci kreću u osvajanje šumskih teritorija i njihovih stanovnika.

U sjeni stoljetnih stabala kriju se mnoge životinjske vrste među kojima se ističe krupna divljač. Šumama i lovištima Karlovačke županije gospodare Hrvatske šume i mjesna lovačka društva, koja većinom nose imena životinja kojima je njihov kraj prirodno stanište. Ove organizacije posebno skrbe o ugroženim životinjama i takav ekološki pristup je hvalevrijedan te su se, upravo zahvaljujući njemu, u ovim krajevima uspjele sačuvati i zaštititi rijetke životinje poput vuka, risa i medvjeda.

Šume u okolici Duga Rese najpoznatija su kao lovišta fazana i lisica te se svake godine već tradicionalno organizira lov na te životinje.

Tenis

Za sve poklonike bijelog sporta Duga Resa na svojim atraktivnim lokacijama okruženim zelenim dolinama i brežuljcima, šumama i riječnim tokom krasotice Mrežnice, prostire svoje atraktivne teniske terene .

Tenis je jedan od najpopularnijih sportova u svijetu uopće, a na dugoreškim teniskim terenima svake godine uživa ogroman broj turista, ali i lokalnih stanovnika kojima je to izvrsna prilika za rekreaciju. Među najposjećenijim terenima su oni u Mrežničkom Brigu, u srcu prelijepe prirode.

Zamislite da ste u finalu Wimbledona i zaigrajte jednu dobru partiju tenisa!

Ribolov

Uz mnoštvo voda, Karlovačka županija je među najprivlačnijim odredištima ribolovnog turizma u Hrvatskoj. Duga Resa sastavni je dio te ribolovne ponude – prekrasna i kristalno čista mrežnička voda prava je mala riječna riznica slatkovodnih riba. Mrežnica je bogata štukom, pastrvom, šaranom i somom – sinonimima riječnog ribolova općenito. Sportska ribolovna društva ovog kraja među najstarijima su u Hrvatskoj – dugoreški KŠR “Mrežnica” osnovan je 1934. godine .

Jesu li ribičke priče zanimljivije od lovačkih ne možemo sa sigurnošću reći, ali jedno je sigurno – svakom strastvenom ribiču izuzetno je važan ambijent, atmosfera, okruženje gdje će se prepustiti svojim ribičkim pothvatima i pokušati uloviti trofejni primjerak neke od cijenjenih riječnih vrsta.

Sklad i mir koji se postiže potpunom prepuštanju prirodi i fokusiranost na ribički doživljaj jedan je od razloga zbog kojih ribolovci bez obzira na svoje prijašnje uspjehe i neuspjehe i dalje ustraju i uporno nastavljaju baviti se ovom zanimljivom aktivnošću.

Ribolov na Mrežnici nije samo miran, opuštajući užitak, već je to i nezaboravna pustolovina zbog brojnih slapova, brzaka i otoka, pa je potrebno i vući čamac, ali i zagaziti u vodu smaragdne boje. U cijeloj županiji pa tako i u Dugoj Resi, sve vrvi od prodavatelja ribolovnih dozvola i pribora, a uz rijeke ne manjka restorana, dakako i s ribljim jelima.

4.2.1. Turizam u Dugoj Resi – översättning

Turism i Duga Resa

Turism

Duga Resa har sedan länge varit känt som en ledande destination inom den kroatiska kontinentala turismen. Det är inte så förvånande med hänsyn till faktum att staden ligger på bankarna av en flod som är en riktig pärla, i centrala Kroatians hjärta.

De talrika möjligheter som staden har att erbjuda är en stor potential och en lockelse för alla som gillar natur och idrott, särskilt de med anlag för äventyr. Det är inte utan skäl som Duga Resa kallas “en stad för aktiv avkoppling”.

En stad för aktiv avkoppling

“Tråkigt” är ett ord som inte är känt i Duga Resa. Floden Mrežnicas snabba forsar inbjuder en att mäta sin styrka med dem och prova på ett adrenalinfyllt äventyr som heter

forsränning eller kajakpaddling som inte är mindre dynamisk.

För dem med ett mildare temperament som föredrar ett lugnare tempo kan Mrežnica vara en förträfflig plats för en maklig båttur.

Behöver vi överhuvudtaget påpeka att man kan bada i den smaragdgröna flod som vid foten av sina magnifika vattenfall och under ett täcke av gröna näckrosor gömmer en naturgiven bassäng som är som gjord för njutning?

För dem som inte känner sig som fisken i vattnet och som därför föredrar att hålla sig på fast mark men som ändå inte vill missa allt det roliga erbjuder Duga Resa ett nätverk av fantastiska cykelvägar i omgivningen.

Bergsbestigning är precis som cykling skapad för dem som söker äventyr på marken. Regionen är en del av en bergsbestigningsrutt som heter "4 floder" och det är en mycket bra anledning till att man strax packar sina ryggsäckar och ger sig ut på att nå toppen av Vinica, det vackra berget ovanför staden.

Om ni inte känner att dessa aktiviteter är tillräckliga för att tillfredsställa er idrottsaptit erbjuder Duga Resa alla tennisans på sina attraktiva tennisbanor. Föreställ er att ni är med i finalen i Wimbledon och spela en bra tennismatch!

Cykling

Ett av de bästa sätten för att utforska och avnjuta naturen är med säkerhet cykling. Genom att ta sig fram på två hjul ansluter man sig till och förenar sig med naturen på ett speciellt sätt – denna aktivitet är nyttig för både kropp och själ.

Ingen annan aktivitet innehåller så många möjligheter och utmaningar som cykling. Mrežnicas dal och Vinicas bergstigar är perfekta cykelbanor som kan tillfredsställa även den mest krävande cyklist. Bli inte förvånade om ni möter någon varelse i skogen eller på ängen – förutom växtlivet gömmer Duga Resas omgivningar även på ett intressant djurliv.

Efter en het sommarsdag kan ni mitt under er cykeltur bli upplivade av den grönaste floden i världen. Ni kommer att hitta den idealiska fristaden från vardagliga problem just i den här naturliga avslappningsoasen – Mrežnica, vars klara vatten och oförglömliga vattenfall erbjuder njutningar som inte kan hittas i något wellness-center.

Alla kan verkligen njuta av cykling. Om ni vill komma undan från den stressiga vardagen och ladda om batterierna, återvända till den ursprungliga, intakta naturen – ta med er utrustning och ge er ut på en resa utmed cykelvägarna i stadens omgivning. Ni kan förvänta er en oförglömlig upplevelse full av naturlig friskhet och aktivitet.

Bergsbestigning

Som ni kan se av allt som vi nämnt är regionen full av naturliga rikedomar. En annan sådan gåva från naturen står ovanför Duga Resa och heter berget Vinica (321 m).

Det är bergsbestigarnas favoritdestination och dess höjder är en utmaning för varje fan av klättring i Kroatien. På bergsstigarna möter vi ständigt ihärdiga och orädda bergsbestigare inte bara från lokala klätterklubbar utan från hela staten och även från Slovenien, Kroatiens grannland. Utsikten från Vinicas höjder visar oss konturer av olika objekt i horisonten – vi kan se bergen Petrova gora, Martinščak och Klek.

Vinica är traktens äkta rikedom – detta lilla berg är en fantastisk plats dit man kan fly från vardagliga bekymmer och arbetsveckans brådska. Efer en relativt krävande klättring är det bäst att vila och friskas upp i vandrarhemmet, och hela äventyret är det bästa möjliga svaret på frågan om hur att tillbringa en vårhelg. För alla som beslutar sig för att besöka Vinica kommer det att vara en utflykt att minnas.

Berget spelade en väldigt viktig försvarsroll i Hemlandskriget från 1991-1995. Från bergets sluttningar förhindrades de fientliga stridsvagnarnas inträde i Duga Resa och Slovenien.

Vid foten av berget flyter Mrežnica, den smaragdgröna floden, stadens symbol.

Vinicas sluttningar pryds av vingårdar. Vin har sedan forntiden varit en symbol av livsglädjen och det är precis ett sådant temperament som kännetecknar det lokala folket. Deras mentalitet och atmosfären i trakten uttrycker glädje och optimism, medan vinet och vingårdarna betonar det dionysiska elementet och hyllar livet, naturen och naturens behag.

Promenadvägen Tušmer

Under Vinica, 1060 m lång från Duga Resas sjukhus till bron vid Gornji mlin sträcker sig promenadvägen Tušmer – idealisk för en trevlig promenad eller cykeltur längs floden och till och med uppe i höjder på Vinica.

En vanlig promenad har alltid varit och kommer att förbli en av de bästa formerna av kroppslig aktivitet. I det mystiska bergets och smaragdgröna flodens magiska atmosfär är upplevelsen även mer intensiv och promenaden blir här en underskön upplevelse – perfekt för att meditera medan ni långsamt promenerar, förlorade i sina egna tankar, utanför verkligheten. Det är karakteristiskt för Duga Resa att naturen är växlande här – samtidigt vild och tam, lugn och rastlös. Även om promenadvägen framför allt associerar till en maklig promenad är den populär till och med bland äventyrarna för vilka cykling är ett oersättligt nöje. När allt

kommer omkring så känner både vandrare och cyklister samma kärlek för naturen och är därför faktiskt mer lika varandra än vid första anblicken.

Under 2012 har Tušmer fått en helt ny dräkt – nyligen uppstod ett initiativ för att förnya promenadvägen. Tack vare kreativa ideer och duktiga beslut stiger promenadvägen bestämt mot det fastställda målet – nämligen att göra Tušmer om till en av Duga Resas mest attraktiva delar.

Forspaddling i kanot eller kajak

Att ränna nedför Mrežnicas branta fall är mycket underhållande – detta skulle säkert alla som är beroende av adrenalin hålla med om.

Mrežnicas vattenfall är en idealisk plats för försränning eller dynamisk forspaddling och för att åka nedför flodens branta “rutschbanor”. Vid foten av ravinens vertikala klippor erbjuder vattendraget fantastiska möjligheter för den typens ekstremsporter. Om ni själva tillbringar fritiden som äventyrare eller om ni tänker bli en då se till att prova en tur längs denna blågröna skönhet i en gummibåt, kanot eller kajak. Ni kan även prova alla tre typer av båtar och se vilket sort äventyr passar er bäst.

På Mrežnica kan ni avnjuta resor som varar från en till flera dagar. Oftast paddlar man mellan byarna Generalski Stol och Zvečaj, på kanten mellan vildmarken och civilisationen: resan börjar vid bron i byn Keići och slutar vid Zvečaj. Att bada och bemästra vattenfallen är väsentliga delar av utflykten.

Unna er en oförglömlig aktiv semester och inlåt er på ett äventyr av filmiska proportioner – åk nedför den magiska flodens nyckfulla forsar!

Jakt och fiske

Jakt

Det finns gott om jakthistorier i traktens skogar. Under jaktsäsongen ger sig jagarna ut för att erövra skogsområdena och djuren som de gömmer.

I de flera hundra år gamla trädens skuggor gömmer sig många djurarter med ett stort antal stora vilt. Skogar och jaktmarker i Karlovac län står under överinseendet av det statliga företaget Kroatiska skogar och lokala jaktföreningar som för det mesta heter efter de djur som bor i deras trakt. Dessa organisationer ägnar särskilt uppmärksamhet åt att sköta om hotade djur. Denna ekologiska inställning är tacknämlig och precis tack vare den har sällsynta djur i regionen som varg, lodjur och björn lyckats skyddas och bevaras.

Skogarna i Duga Resas omgivning är mest kända som jaktmarker där fasaner och rävar jagas och varje år organiseras en traditionell jakt på dessa djur.

Fiske

Med sina många floder är Karlovac län bland de mest attraktiva destinationerna för fisketurism i hela Kroatien. Duga Resa utgör en viktig del av detta erbjudande – den vackra och kristallrena floden Mrežnica är en riktig liten guldgruva av sötvattensfisk. Mrežnica är rik på gädda, forell, karp och mal – arter som är synonymer för flodfisket. Fiskeföreningarna i regionen är bland de äldsta i Kroatien – Sportfiskeföreningen “Mrežnica” i Duga Resa grundades 1934.

Vi kan inte svara definitivt om fiskehistorier är mer intressanta än jakthistorier, men en sak är säker – varje passionerad fiskare tycker att miljön är mycket viktig. Det är viktigt att ha en atmosfär där man kan fokusera på fisket och försöka fånga ett trofé exemplar av en uppskattad sötvattensart.

Den harmoni och lugn som man känner när man helt och hållet ger sig över till naturen och fokus på upplevelsen är ett av skälen till att fiskarna framhärdar och ihärdigt fortsätter att syssla med den här intressanta aktiviteten oberoende av deras tidigare framgångar eller misslyckande.

Fisket i Mrežnica är inte bara en lugnande och avkopplande njutning, utan till och med ett oförglömligt äventyr på grund av talrika vattenfall, fursar och kobbar som betyder att man måste släpa båten och trampa i den smaragdfärgade floden. I Duga Resa liksom i hela länet finns det många som säljer fiskekort och fiskeutrustning, medan det finns många restauranger längs floderna som naturligtvis bjuder på fiskrätter.

Tennis

För alla fans av den vita sporten erbjuder Duga Resa sina attraktiva tennisbanor på attraktiva platser omgivna av gröna dalar och kullar, skogar och den vackra floden Mrežnica.

Tennis är en av de mest populära sporterna i världen och på tennisbanorna i Duga Resa underhåller sig varje år både ett stort antal turister och lokala invånare för vilka tennisbanorna är en perfekt källa för rekreation. Bland de mest besökta är tennisbanorna i Mrežnički Brig, som befinner sig mitt i den magnifika naturen.

Föreställ er att ni är med i finalen av Wimbledon och spela ett bra tennismatch!

4.3. Neven Sesardić: HHO tone još dublje

Neven Sesardić: HHO tone još dublje (Iz desne perspektive, 2012.):

Jednog popodneva prije nekoliko tjedana zazvoni mi telefon u uredu i javi se glas s druge strane: “Gospodine Sesardiću, ovdje Nino Pavić, predsjednik Europapress holdinga. Htio bih vam predložiti jedan posao na obostranu korist. Naime, imam neke neraščišćene račune s Hrvatskim helsinškim odborom i htio bih sve njih tamo dobro ocrniti u javnosti. A budući da sam nešto načuo o vašem osobnom konfliktu sa Žarkom Puhovskim, pozivam vas da napišete tekst za Jutarnji list u kojem biste oštro napali i njega i HHO. Kako vam se to čini?” Odmah sam uzvratio: “Dogovoreno! Poslat ću vam tekst za nekoliko dana, a i broj svojeg žiro računa”.

Osovina Sesardić-EPH

Ne, naravno da se to što je opisano u prethodnom odlomku nije stvarno dogodilo! Ali Ivo Banac (bivši predsjednik HHO-a) i Ivan Zvonimir Čičak (sadašnji predsjednik) tvrdili su u emisiji HTVa “Hrvatska uživo” kako mora da je upravo tako nekako došlo do objavljivanja moje kritike HHO-a. Ta komična i infantilna teorija zavjere (ili bolje, hipoteza o “udruženom zločinačkom pothvatu” Sesardića i EPH) bila je njihov složan odgovor na voditeljevo tendenciozno pitanje o “pozadini” mojega teksta. Bancu i Čičku je, izgleda, nepojmljivo da bi netko mogao kritizirati HHO bez prizemnih motiva, kao i da bi neke novine takav članak mogle objaviti zato što ga je uredništvo smatralo zanimljivim. Ili im je pak to izmišljanje “pozadine” i “pravih” povoda samo poslužilo kao sredstvo da diskusiju skrenu s glavne teme na osobnu razinu te izbjegnu suočavanje s argumentima.

Ipak, neki su se pitali, nije li prostor koji sam u prošlom tekstu dao Puhovskom znak da mora postojati neki konflikt iza svega toga? Ne uopće. Postoji odlično objašnjenje zbog čega je njemu dana glavna uloga. On je bio naveden kao urednik ključne publikacije HHO-a o Oluji, a upravo je zbog toga četiri dana svjedočio u Haagu te time pružio dragocjene podatke o funkcioniranju HHO-a. Da je u toj ulozi bio, recimo, Čičak, onda bi sigurno on, a ne Puhovski, zauzeo centralno mjesto u članku. (Ali, kladim se da bih u tom slučaju bio optužen da imam neki osobni konflikt s Čičkom. Jer zašto bih inače...?)

Čak i fizičke prijetnje

Gnjevne reakcije HHO-ovaca na moj tekst išle su čak dotle da je jedan od njih najavio da će me fizički napasti kad me sretne, a tu je prijetnju, uz bujicu osobnih uvreda, iznio u elektroničkom forumu pred više od tisuću ljudi. S takvom osobom diskusija ne dolazi u obzir, ali ta epizoda pokazuje koliko neki borci za ljudska prava drže do prava drugih da kritiziraju njihovo djelovanje. Jedan drugi pravoborac nazvao je pak moj članak “podlim i gnjusnim”. A što sam ja to tako grozno učinio čime bi se mogao opravdati taj krik i bijes? Samo sam naveo podatke iz dokumenata Haaškog suda i pokazao da oni bacaju novo, doduše vrlo loše, svjetlo na aktivnosti HHO-a. Ostavimo sada po strani emocionalne izljeve ogorčenosti mojih oponentata, njihove spekulacije o mojim “pravim” motivima i njihove prijetnje fizičkim nasiljem, a koncentrirajmo se na njihove odgovore na kritiku. To će samo još pogoršati sliku o HHO-u.

Šutnja o haškoj presudi

1. Ni Čičak ni Banac nisu pokazali interes da ponude neko objašnjenje za izrazito negativno mišljenje Haaškog suda o izvješću HHO-a. Čičak je rekao da “postoji samo jedna institucija koja može dovesti u pitanje istinitost izvještaja HHO-a, a to je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH)”. Ali čak ni tu proklamaciju HHO ne provodi u praksi. Kada se prije nekoliko mjeseci doista dogodilo da je DORH objavio podatke koji su proturječili HHOovu izvješću, upravo je sam Čičak potpisao priopćenje HHO-a u kojem se kaže da tvrdnje DORH-a “ne odgovaraju istini” te da one pokazuju kako u Hrvatskoj “danas ne postoji politička volja za procesuiranje ratnih zločina”. Dakle, stav HHO-a je, izgleda, da je DORH mjerodavno tijelo da prosuđuje izvješća HHO-a – ali pod uvjetom da se s tim izvješćima u potpunosti slaže!

2. Zoran Pusić tvrdi da Haaški sud nije odbacio izvješće HHO-a, nego da je glavna zamjerka suda bila u tome “da izvještaj, u principu, ne navodi decidirano počinitelje nego samo žrtve i u tom smislu nije relevantan za sud”. On ne navodi dokument kojim bi potkrijepio tu interpretaciju, a ona proturječi ulomku koji sam citirao iz presude u kojem Sud kaže da se neće oslanjati na to izvješće zbog njegovih brojnih pogrešaka i aljkavosti.

Jesu li štale kuće?

3. Pusić kaže da je “obična laž” moja tvrdnja da je UN-ov podatak o 22 tisuće EVIDENTIRANIH kuća u izvješću HHO-a pretvoren u broj SPALJENIH kuća. On se pritom poziva na svjedočenje Puhovskog, što je neobično zato što se Puhovski slaže s mojom

tvrdnjom. Na pitanje odvjetnika “Uviđate li da se brojka generala Foranda od 22 tisuće kuća ustvari odnosi na broj evidentiranih kuća, a ne na broj zapaljenih ili uništenih kuća, kako se navodi u izvješću HHO-a?”, Puhovski u Haagu odgovara: “To je točno”. Pusić pokušava braniti brojku od 22 tisuće uništenih kuća sugestijom da u taj popis nisu ušle samo kuće nego i popratni objekti. Nezgoda je u tome što je HHO, govoreći o najmanje 22 tisuće uništenih kuća, govorio o KUĆAMA, i nikome nije moglo pasti na pamet da su ljudi u HHO-u imali u vidu i popratne objekte poput štala, šupa, svinjaca, kokošinjaca itd. A naravno da i nisu. Jer da jesu, oni bi onda od početka govorili o objektima, a ne o kućama.

Ono što se dogodilo jest sljedeće. Kad se pokazalo da je njihova rezolutna tvrdnja o najmanje 22 tisuće uništenih srpskih KUĆA postala neodrživa, HHO-ovci su pokušali izbjeći opovrgavanje te tvrdnje pomoću jeftinog trika, tj. apsurdnim reinteretiranjem značenja riječi “kuća” tako da je ona odjednom počela pokrivati i objekte koji NISU kuće. Nakon neugodnog sudara s činjenicama HHO-ova publicirana i dugo ponavljana tvrdnja o “NAJMANJE 22 tisuće uništenih srpskih KUĆA” nedavno je bez objašnjenja metamorfozirala u tvrdnju o “20 tisuća uništenih OBJEKATA”, što sada uključuje ne samo kuće nego i poljoprivredne objekte, ali i još mnogo toga drugog, pa čak i “stupove za električnu energiju i drugo”. Ovakvim rastezanjem značenja i dodatkom zgodno otvorenog izraza “i drugo”, stvari su pod kontrolom i sada nema straha da bi ta nova tvrdnja ikada mogla biti uspješno osporena. U logici se takva providna semantička manipulacija naziva hedging i obično se upotrebljava u beznadnim situacijama kada netko ne želi priznati vlastitu pogrešku. Naravno, kad bi HHO bio minimalno odgovorna organizacija kojoj je stalo do istine, on ne bi pribjegavao ovako jadnim smicalicama samo radi toga da izbjegne priznati da je bio u krivu.

Odjeća čini civila (ali ne i vojnika)

4. Na moju tvrdnju da je HHO klasificirao 17 ljudi kao ubijene srpske civile premda ih je Crveni križ evidentirao kao osobe koje su pronađene mrtve u vojnim uniformama, Pusić odgovara da “aktivisti HHO-a koji su popisali te ubijene ljude nisu napisali u što su bili odjeveni”. Ne znam što su aktivisti napisali, ali znam da HHO u svom izvješću te ljude spominje u prilogu pod naslovom “CIVILI ubijeni tijekom i poslije Oluje”. A i Pusić ih sam tako klasificira kad se poziva na HHO-ovo izvješće i govori o oko 600 ubijenih srpskih civila. Pusić napominje da to što su ti ljudi na sebi imali uniforme ne dokazuje da oni nisu bili civili. Točno. Ali puka mogućnost da su oni bili civili ne može opravdati HHO-ovu odluku da ih, unatoč uniformama, mirne duše i bez ikakve ograde stavi u kategoriju civila. Naime, postoji i suprotna mogućnost: da su neki ljudi koji su pronađeni u civilnoj odjeći zapravo bili vojnici.

Ali ne, iz nekog razloga u ovom slučaju HHO postupa drukčije i sada ne vidi nikakvu prepreku da u izvješću civilnu odjeću uzme kao pouzdan pokazatelj da je dotična osoba stvarno bila civil. Ta asimetrija u HHO-ovu klasificiranju vrlo je čudna: zdrav razum kaže da je i tijekom, a pogotovo nakon Oluje bilo vjerojatnije da će se krajinski vojnici preobući u civilnu odjeću, nego da će se miroljubivi srpski civili preobući u vojne uniforme.

Intelektualno nepoštenje

5. Pusić kaže: “U bogatu povijest davanja krivih informacija prof. Sesardić navodi, usput, i mene zbog jednog mog članka u kojem kažem da je samo u Sektoru Jug bilo oko 600 ubojstava civila”. Ali Pusić je zapravo taj koji ovdje daje krivu informaciju o vlastitom članku, jer on je u njemu tvrdio nešto mnogo jače i spornije nego što to sada želi prikazati. Naime, tvrdio je da je Gotovina osuđen, između ostalog zato što obrana nije uspjela osporiti njegovu povezanost s ubojstvima oko 600 civila u Sektoru Jug. Pusić ovime uspijeva preuveličati čak i samu HHOovu procjenu ubijenih srpskih civila, koja za Sektor Jug navodi 434 takva slučaja, a ne “oko 600”. Drugo, Haaški je sud u presudi naveo samo 44 dokazana ubojstva civila koja je po zapovjednoj odgovornosti stavio na teret Gotovini. Nije li bila stvar bazičnog intelektualnog poštenja da Pusić, nakon što je bio javno upozoren, odustane od te svoje šokantno i dokazivo netočne interpretacije sudske presude? Nije li mu elementarni moral nalagao da se za tu bezobzirnu insinuaciju ispriča čovjeku koji je bez ikakve izravne veze s bilo kakvim zločinima već osuđen na 24 godine zatvora?

Tko to tamo laže?

6. U spomenutoj emisiji HTV-a Čičak je osporio neke moje tvrdnje o HHO-u koje su bile zasnovane na sudskom svjedočenju Puhovskog, rekavši da je Puhovski tada “lagao”. Meni je, naravno, teško reći tko tu zapravo laže (Puhovski ili Čičak), ali mi je vrlo lako na osnovi Čičkove optužbe zaključiti da nešto fundamentalno nije u redu s Hrvatskim helsinškim odborom. Jer ili je nekadašnji predsjednik te organizacije i urednik ključne brošure o zločinima nakon Oluje doista na sudu lagao pod zakletvom, ili pak sadašnji predsjednik laže i onemogućava da javnost dozna istinu o mutnim poslovima unutar HHO-a. Kako god okrenemo, neizbježno se nameće zaključak da je nešto trulo u toj instituciji.

HHO je već dulje vrijeme prožet skandalima koji uključuju svađe, borbu za vlast, izbacivanje članova, masovne ostavke, smjenu jednog predsjednika zbog kaznenog postupka protiv njega u vezi s financijskim malverzacijama i upletenost drugog (prošlog) predsjednika u dubiozno trošenje novca poreznih obveznika. A sad se svemu tome može dodati i to da

sadašnji predsjednik optužuje bivšeg za krivokletstvo. Takve bi incidente bilo nemoguće objasniti kada bi, kao što Pusić tvrdi, hrvatski borci za ljudska prava bili inspirirani jedino nesebičnom željom da pomognu drugima i Kantovim kategoričkim imperativom. Stvarnost njihovih postupaka je, kao što smo vidjeli, posve drukčija i u usporedbi s njom ovakvo busanje u prsa velikim riječima zvuči prilično groteskno.

4.3.1. Neven Sesardić: HHO tone još dublje - översättning

Kroatiska Helsingforskommittén sjunker ännu djupare

En eftermiddag för några veckor sedan ringde telefonen på mitt kontor och rösten från andra sidan sa: ”Herr Sesardić, det är Nino Pavić, ordförande för mediaföretaget Europapress Holding. Jag skulle vilja föreslå er en uppgift som skulle vara till ömsesidig nytta. Det är nämligen så att jag har några olösta konflikter med Kroatiska Helsingforskommittén (HHO) och jag skulle vilja smutskasta alla dess medlemmar inför allmänheten. Och eftersom jag har hört någonting om er personliga konflikt med Žarko Puhovski inbjuder jag er att skriva en text för tidningen Jutarnji list där ni med skärpa ska anfalla både honom och HHO. Hur låter det?” Kort därpå svarade jag: ”Fint! Jag skickar texten om ett par dagar tillsammans med mitt kontonummer”.

Axeln Sesardić-EPH

Nej, självklart har det som jag beskrivit här ovanför inte hänt! Men Ivo Banac (HHO:s före detta ordförande) och Ivan Zvonimir Čičak (HHO:s nuvarande ordförande) påstod i programmet ”Hrvatska uživo” (”Kroatien live”) på Kroatiens Television att ungefär detta måste ha varit händelseförloppet som ledde till publiceringen av min kritik av HHO. Denna komiska och infantila konspirationsteori (eller snarare, hypotes om Sesardić och Europapress holdings ”gemensamma kriminella företag”) var deras enhälliga svar på programledarens tendentiösa fråga om ”bakgrunden” till min text. Det verkar som att det är otänkbart för Banac och Čičak att någon skulle kunna kritisera HHO utan gemena motiv, precis som det är otänkbart att en tidning skulle kunna publicera en sådan artikel därför att redaktionen tyckte att den var intressant. Eller kanske fungerade påhittet med en ”bakgrund” och ”riktiga” motiv bara som ett medel för att styra diskussionen bort från det huvudsakliga ämnet till den personliga nivån för att på så sätt undvika att möta argument. Ändå fanns det vissa som

frågade sig om den stora del av texten som jag ägnade åt Puhovski inte var ett tecken på att det måste finnas någon konflikt bakom allt detta? Inte alls. Det finns en uppenbar förklaring till varför just Puhovski tilldelades den viktigaste rollen. Det var han som blev nämnd som redaktör av HHO:s centrala publikation om Operation Storm och just på grund av detta vittnade han i fyra dagar i Haag och därmed erbjöd han ovärderliga uppgifter om HHO:s verksamhet. Om till exempel Čičak hade haft den rollen skulle han ha tagit den centrala platsen i min artikel i stället för Puhovski. (Men jag är säker på att jag i detta fall skulle anklagas att jag har en personlig konflikt med Čičak. Varför skulle jag annars...?)

Till och med fysiska hot

HHO:s medlemmars reaktioner på min text var så upprörda att en av dem till och med sa att han skulle fysiskt angripa mig när han möter mig och han uttalade hoten tillsammans med en mängd av personliga kränkningar på ett elektroniskt forum inför mer än tusen människor. Med en sådan människa är en diskussion omöjlig, men denna episod visar hur mycket andra människors rätt att kritisera deras verksamhet betyder för vissa människorättskämpar. En annan människorättskämpe tyckte min artikel var ”elak och äcklig”. Och vad gjorde jag egentligen som var så hemskt att man skulle kunna motivera ett sådant larm och raseri? Det enda jag gjorde var att nämna uppgifter ur Krigsförbrytartribunalen i Haags dokument och därmed visade jag att det kastade ett nytt, fastän ganska negativt ljus på HHO:s verksamhet.

Låt oss lämna mina opponenter känsloladdade utbrott av bitterhet, deras spekulationer om mina ”egentliga” motiv och deras hot om våld åt sidan och låt oss koncentrera oss på deras svar på kritiken. Detta kommer bara att ytterligare förvärra synen på Kroatiska Helsingforskommittén.

Tystnad om Krigsförbrytartribunalens dom

1. Varken Čičak eller Banac visade något intresse att erbjuda någon förklaring till Krigsförbrytartribunalens påfallande negativa mening om HHO:s redogörelse. Čičak sa att det ”bara finns en enda institution som kan ifrågasätta redogörelsens exakthet och det är Republiken Kroatiens statsåklagarmyndighet (DORH)”. Men HHO genomför inte heller denna proklamation i praktiken. När det för några månader sedan verkligen hände att DORH publicerade uppgifter som motsade HHO:s redogörelse undertecknade Čičak själv HHO:s

uttalande där det stod att DORH:s påstående ”inte överensstämmer med sanningen” och att detta visade att det ”idag i Kroatien inte finns någon politisk vilja att behandla krigsförbrytelser”. Alltså ser det ut som om HHO:s mening är att DORH är den behöriga myndigheten för att bedöma deras redogörelser – men bara under förutsättning att den helt och hållet håller med dessa redogörelser!

2. Zoran Pusić hävdar att Krigsförbrytartribunalen i Haag inte har förkastat HHO:s redogörelse, utan att domstolens största invändning var att ”redogörelsen i princip inte nämnde förövarna explicit, utan att den bara nämnde offren och i den mån var den inte relevant för domstolen”. Han nämner inte det dokument som skulle stöda hans tolkning som inte stämmer överens med den paragrafen ur domen som jag har citerat, där det står att domstolen inte kommer att ta hänsyn till redogörelsen därför att den är slarvig och full av fel.

Är ladugårdar hus?

3. Pusić kallar mitt påstående att FN:s uppgift om 22 tusen REGISTRERADE hus blev nämnd som BRÄNDA hus i HHO:s redogörelse för ”en ren lögn”. Här hänvisar Pusić till Puhovskis vittnesmål och det är konstigt eftersom Puhovski håller med mitt påstående. På advokatens fråga ”Inser ni att general Forands siffra om 22 tusen hus egentligen refererar till antalet registrerade hus och inte till brända eller förstörda hus, som det står i Kroatiska Helsingforskommitténs redogörelse?” svarar Puhovski i Haag: ”Det är sant”. Pusić försöker att försvara siffran om 22 tusen förstörda hus genom att föreslå att inte bara hus utan också andra objekt förtecknades i listan. Problemet är att medan HHO talade om minst 22 tusen förstörda hus talade HHO om HUS och ingen kunde tänka sig att folk i HHO också tänkte på andra objekt som ladugårdar, bodar, svinstior, hönshus osv. Och självklart gjorde de inte det. Om de hade tänkt på andra objekt då skulle de från början ha talat om objekt i stället för hus.

Det som hände var det följande. När det hade visat sig att deras bestämda påstående om minst 22 tusen förstörda serbiska hus blev ohållbart försökte medlemmarna i HHO att undvika nekandet av detta påstående med hjälp av ett billigt trick, dvs. genom att på ett absurt sätt omtolka betydelsen av ordet ”hus” så att det plötsligt började täcka även objekt som inte var hus. Efter ett obehagligt krock med fakta förvandlades HHO:s publicerade och länge upprepade påstående om ”MINST 22 tusen förstörda serbiska HUS” utan förklaring till påståendet om ”20 tusen förstörda OBJEKT” som nu inte inkluderade bara hus utan även lantbruksbyggnader och mycket annat, till och med ”elstolpar och annat”. Med en sådan breddning av betydelsen och tilläget av det lämpligt öppna uttrycket ”och annat” var läget under kontroll och det fanns inget bekymmer att det nya påståendet någon gång skulle kunna

bestridas effektivt. I logiken kallas en sådan ren semantisk manipulation för ”hedging” och det brukar användas i hopplösa situationer när någon inte vill erkänna sitt misstag. Om Kroatiska Helsingforskommittén vore en minimalt trovärdig organisation som bryr sig om sanningen då skulle den inte använda sig av usla ränker bara för att undvika att erkänna att den hade fel.

Kläderna gör mannen (men inte soldaten)

4. På mitt påstående att HHO klassificerade 17 människor som dödade serbiska civila trots att Röda korset registrerade dem som människor som hittades döda i militära uniformer svarar Pusić att ”HHO:s aktivister som tecknade dessa dödade människor inte hade skrivit hur de var utklädda”. Jag vet inte vad aktivister skrev, men det som jag vet är att HHO i sin redogörelse nämner dessa människor i bilagan under rubriken ”CIVILA dödade under och efter Operation Storm”. Förresten klassificerar Pusić själv dessa människor som civila när han hänvisar till HHO:s redogörelse och talar om ungefär 600 dödade civila serber.

Pusić påpekar att faktum att dessa människor hade uniformer på sig inte bevisar att de inte var civila. Det är sant. Men själva möjligheten att de var civila kan inte försvara HHO:s beslut att trots uniformerna kategorisera dem som civila utan dåligt samvete och utan tvekan. Nämligen finns det en motsatt möjlighet: att en del människor som hittades i civila kläder egentligen var soldater. Men nej, av någon anledning agerar HHO på ett annat sätt i det här fallet och nu ser de inget hinder för att betrakta de civila kläderna som ett säkert tecken att människan i frågan verkligen var civil. Denna asymmetri i HHO:s klassificering är mycket egendomlig: sunt förnuft säger oss att under och särskilt efter Operation Storm det var mer sannolikt att Krajinas soldater skulle klä sig i civila kläder än att den fredliga serbiska civilbefolkningen skulle ta på sig militära uniformer.

Intellektuell ohederlighet

5. Pusić säger: ”Som en del av den rika historien av spridning av falsk information nämner professor Sesardić även mig på grund av min artikel där jag påstod att det fanns omkring 600 döda civila bara i Sektorn Söder”. Men Pusić är egentligen den som ger falsk information om sin egen artikel eftersom i artikeln han påstod något som var mycket starkare och mer kontroversiellt än som han nu försöker föreställa det. Han påstod nämligen att Gotovina dömdes bland annat därför att försvaret inte lyckats ifrågasätta hans samband med mordet av omkring 600 civila i Sektorn Söder. Här lyckas Pusić till och med att överdriva HHO:s uppskattning av antalet mördade civila som för Sektorn Söder nämner 434 sådana fall

i stället för ”omkring 600”. För det andra nämnde Krigsförbrytartribunalen i sin dom 44 bevisade mord av civila som Gotovina bar befälsansvar för. Borde den grundläggande intellektuella hederligheten inte ha fått Pusić att avstå från sin skrämmande och bevisligen felaktiga tolkning av domslutet efter att han blev offentligt varnad? Hade den elemäntara moralen inte fått honom att be om ursäkt människan som utan någon direkt koppling till något brott redan dömts till 24 år fängelse?

Vem är det som ljuger?

6. I Kroatiens Televisions ovannämnda program ifrågasatte Čičak några av mina påståenden om Kroatiska Helsingforskommittén som baserades på Puhovskis vittnesmål genom att säga att Puhovski ”hade ljugit” vid detta tillfälle. Det är förstås svårt för mig att säga vem det är som ljuger här (Puhovski eller Čičak), men på grund av Čičaks anklagelse kan jag lätt sluta mig till att det finns något som är fel med Kroatiska helsingforskommittén på den fundamentala nivån. Antingen ljög HHO:s före detta president och redaktör av den kritiska broshcyren om brott efter Operation Storm edsvuren eller ljuger den nuvarande presidenten och omöjliggör att allmänheten får veta sanningen om de skumma affärerna i HHO. I vilket fall som helst leder allt detta oundvikligen till slutsatsen att det är något ruttet i denna institution.

HHO har redan länge varit full av skandaler som innefattar bråk, kamp för makten, utvisning av medlemmarna, en mängd avskedsansökan, avlösningen av en ordförande på grund av ett brottmål mot honom avseende finansbedrägeri och deltagandet av en annan (den förre) ordförande i ett tvivelaktigt spenderande av skattebetalarnas pengar. Och nu kan man tillägga till allt detta även att den nuvarande ordföranden anklagar den förre för mened. Det skulle vara omöjligt att förklara sådana incident om de kroatiska människorättskämparna vore inspirerade enbart av en osjälvisk önskan att hjälpa andra och Kants kategoriska imperativ. I verkligheten är deras handlingar annorlunda och jämfört med dem låter det ganska groteskt att på detta sätt stoltsera med stora ord.

4.4. Državni hidrometeorološki zavod

Status i djelatnosti DHMZ-a

DHMZ

Državni hidrometeorološki zavod (DHMZ) tijelo je državne uprave. Prema Zakonu o sustavu državne uprave (NN 150/11), djeluje kao državna upravna organizacija kojom upravlja ravnatelj imenovan od strane Vlade RH te odgovoran Vladi RH, odnosno Ministru znanosti, obrazovanja i sporta.

DHMZ je kao nacionalna meteorološka i hidrološka služba dio svjetske mreže nacionalnih meteoroloških i hidroloških službi pod okriljem Svjetske meteorološke organizacije (WMO).

Državni hidrometeorološki zavod pod tim imenom djeluje od 1991. godine kao slijednik Republičkog hidrometeorološkog zavoda - RHMZ-a koji je do 1956. godine nosio naziv Hidrometeorološki zavod SR Hrvatske, a osnovan je 1947. kao Uprava hidrometeorološke službe NR Hrvatske.

Sjedište DHMZ-a je u Zagrebu na Griču 3, a dijelovi DHMZ-a smješteni su na sljedećim adresama: Zagreb - Mesnička 47 (hidrologija), Heinzelova 71; Split - Glagoljaška 11; Rijeka - Riva 20; te na 34 lokacija diljem RH gdje su smještene glavne meteorološke postaje i osam radarskih centara.

DHMZ je upisan u Upisnik znanstvenoistraživačkih pravnih osoba Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta kao "druga pravna osoba koja obavlja i znanstveno istraživačku djelatnost" u znanstvenom području prirodnih znanosti.

Broj zaposlenika je 399, na dan 31. prosinca 2011., od toga 75 VSS, 20 magistara i 16 doktora znanosti od kojih su neki suradnici na fakultetima (Geofizički odsjek, Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti i Šumarski fakultet).

DHMZ proizvodi meteorološke, hidrološke i njima srodne informacije kroz sljedeće djelatnosti:

Meteorološka motrenja (mreža postaja, radari i satelitske slike)

Provjera kvalitete meteoroloških podataka

Modeliranje atmosferskih procesa

Vremenska analiza i prognoza

Upozorenje na opasne meteorološke i njima srodne pojave

Pomorska meteorologija

Praćenje klime i klimatskih promjena
Klimatološka istraživanja
Primijenjena klimatologija (studije, elaborati, ekspertize)
Mjerenje kvalitete zraka (mreža postaja)
Praćenje i istraživanje kvalitete zraka (studije, elaborati, ekspertize)
Biometeorologija
Agrometeorologija
Tehnička meteorologija
Hidrološka motrenja (mreža postaja...)
Provjera kvalitete hidroloških podataka
Hidrološke studije i upozorenja
Umjeravanje meteoroloških instrumenata
Operativna provedba obrane od tuče

Vizija, misija i vrijednosti

Vizija

Vizija DHMZ-a je biti nacionalno i regionalno središte izvrsnosti za meteorološke, hidrološke i njima srodne informacije na temelju znanstvenih i međunarodnih normi te učinkovitog sustava upravljanja s ciljem zadovoljenja potreba zainteresiranih strana.

Misija

DHMZ podržava održivi i gospodarski razvoj države i zaštitu života i dobara te okoliša na temelju motrenja, analize i prognoze stanja atmosfere, voda i tla.

DHMZ daje upozorenja na opasne vremenske i hidrološke pojave u cilju ublažavanja njihovih posljedica.

DHMZ upravlja nacionalnom riznicom meteoroloških, hidroloških i njima srodnih podataka te meteorološkom i hidrološkom infrastrukturom Republike Hrvatske.

DHMZ je pouzdan i prepoznatljiv međunarodni partner, posebno na području jugoistočne i srednje Europe.

Vrijednosti

Ljudi i znanje

Znanje i vještine ljudi temelji su naše izvrsnosti. Ulaganje u ljudske potencijale, stjecanje specifičnih novih znanja naše je ulaganje u budućnost. Svi službenici i namještenici

dužni su usvajati nova znanja i vještine, primjenjivati ih na svom radnom mjestu te prenositi ostalim zaposlenicima.

Informacija

Glavni proizvod i najveća materijalna vrijednost koju DHMZ pruža svojim korisnicima jesu informacije. Pri tome se posebna pozornost posvećuje sadržaju, kvaliteti, kontinuitetu, dosljednosti i pravodobnosti informacija, jer su one od izuzetne važnosti za sve korisnike u Republici Hrvatskoj od javnosti do organa državne i lokalne vlasti.

Komunikacija

Poštujemo otvorenu i etičnu komunikaciju unutar DHMZ-a i u komunikaciji s našim korisnicima i poslovnim partnerima. Poštujemo integritet i osobnost pojedinca. Uvažavamo različitost mišljenja, kultura i običaja. Prihvaćamo nove ideje. Promičemo otvorenu komunikaciju i protok informacija na svim razinama. Svjesni smo da bez vještine da kvalitetno komuniciramo i timski djelujemo ne možemo biti uspješni ni kao pojedinci ni kao kolektiv i odlučni smo uvesti kontinuirana poboljšanja u tom području.

Struktura

Organizacijska struktura uređena je Uredbom o unutarnjem ustrojstvu Državnog hidrometeorološkog zavoda (Narodne novine 67/12) koju je donijela Vlada Republike Hrvatske na sjednici održanoj 14. lipnja 2012. godine.

4.4.1. Državni hidrometeorološki zavod – översättning

Statens hydro-meteorologiska institut

Statens hydro-meteorologiska instituts status och verksamhet

Statens hydro-meteorologiska institut (DHMZ) är en statlig myndighet. Enligt Lagen om statsförvaltningen verkar DHMZ som en statlig myndighet som styrs av en direktör som är utnämnd av och ansvarig inför Kroatiens regering eller Departementet för vetenskap, utbildning och idrott.

Som nationellt hydrologiskt institut är DHMZ en del av världens nätverk av nationella meteorologiska och hydrologiska institut under Meteorologiska världsorganisationen (WMO).

Statens hydro-meteorologiska institut verkar under detta namn sedan 1991 som efterträdare till Republikens hydro-meteorologiska institut – RHMZ som till 1956 bar namnet

Socialistiska republiken Kroatiens hydro-meteorologiska institut och som grundades 1947 som Hydro-meteorologiska institutets förvaltning för Folkrepubliken Kroatien.

Institutets säte är i Zagreb vid Grič 3 och institutets enheter finns också på de följande adresserna: Zagreb – Mesnička 47 (hydrologi), Heinzelova 71; Split – Glagoljaška 11; Rijeka – Riva 20; samt på 34 andra platser över hela Kroatien där de huvudsakliga meteorologiska stationerna och åtta radarcentraler ligger.

DHMZ är registrerad i Departementet för utbildning, vetenskap och idrotts register över vetenskapliga juridiska personer som „den andra juridiska person som utövar forskningsverksamhet“ inom naturvetenskapens vetenskapsområde.

Antalet anställda var 399 den 31:a december 2011 och av dem hade 75 universitetsexamen, 20 hade masterexamen och 16 hade doktorexamen av vilka några var universitetsmedarbetare (på den geofysiska institutionen vid Naturvetenskapliga fakulteten i Zagreb, på Trafikvetenskapliga fakulteten samt Skogsvetenskapliga fakulteten).

DHMZ skapar meteorologisk, hydrologisk och besläktad information genom de följande verksamheterna:

- meteorologiska observationer (stationsnätverk, radar och satellitbilder)
- kontroll av kvaliteten på meteorologiska data
- modellering av atmosfärsprocesser
- väderanalys och väderprognos
- varning för farliga meteorologiska och besläktade fenomen
- marinmeteorologi
- övervakning av klimatet och klimatförändringar
- klimatforskningar
- tillämpad klimatologi (studier, undersökningar, sakkunskaper)
- luftkvalitetsmätningar (stationsnätverk)
- övervakning och forskning av luftkvaliteten (studier, undersökningar, sakkunskaper)
- biometeorologi
- agrometeorologi
- teknisk meteorologi
- hydrologiska observationer (stationsnätverk)
- kvalitetssäkring av hydrologiska data
- hydrologiska studier och varningar
- kalibrering av meteorologiska instrument

- operativt genomförande av försvar mot hagel

Vision, mission och värden

Vision

DHMZ:s vision är att vara ett nationellt och regionalt centrum för spetskompetens i skapandet av meteorologisk, hydrologisk och besläktad information baserad på vetenskapliga och internationella normer samt ett effektivt ledningssystem med målet att tillfredsställa de berörda parternas krav.

Mission

DHMZ stödjer statens underhålliga och ekonomiska utveckling, skyddandet av livet, resurser och miljön baserat på observeringen, analysen och prognosen av atmosfärens, vattnets och markens tillstånd.

DMHZ ger varningar om farliga väderfenomen och hydrologiska fenomen med målet att lindra deras konsekvenser.

DHMZ styr det nationella förrådet av meteorologiska, hydrologiska och besläktade data samt Republiken Kroatien meteorologiska och hydrologiska infrastruktur.

DHMZ är en tillförlitlig och igenkännlig internationell partner, särskilt i sydöstra och centrala Europas område.

Värden

- **människor och kunskap**

Människornas kunskap och förmåga är grunder för vår spetskompetens. Genom att satsa på mänskliga resurser och förvärva specifika nya kunskaper satsar vi på framtiden. Alla tjänstemän och alla anställda är skyldiga att skaffa sig nya kunskaper och färdigheter och att tillämpa dem på sin arbetsplats och överföra dem till de övriga anställda.

- **information**

Den huvudsakliga produkt och det största materiella värde som DMHZ erbjuder sina användare är information. Medan vi gör det ägnar vi speciellt uppmärksamhet åt informations innehåll, kvalitet, kontinuitet, stadga och punktlighet därför att det är av utomordentlig vikt för alla användare i Republiken Kroatien, från allmänheten till statliga och lokala myndigheter.

- **kommunikation**

Vi respekterar en öppen och etisk kommunikation både inom DHMZ och i kommunikationen med våra användare och samarbetspartners. Vi respekterar individens integritet och personlighet. Vi uppskattar mångfalden av åsikter, kulturer och bruk. Vi accepterar nya idéer. Vi förespråkar en öppen kommunikation och informationsflöde på alla nivåer. Vi är medvetna om att utan kunnandet vi inte kan kommunicera väl och arbeta som ett team varken som individer eller som en kollektiv och vi är beslutna att kontinuerligt införa förbättringar i detta område.

Struktur

Vår organisationsstruktur regleras av Förordningen om Statens hydro-meteorologiska instituts inre organisation (Republiken Kroatiens officiella tidning *Narodne novine* 67/12) som Republiken Kroatiens regering stiftade på sammanträdet den 14:e juni 2012.

5. Källor

- Ingo, Rune. *Konsten att översätta: översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur, 2007.
- Lindblad, Tomas. "Museernas hemligheter". *Allt om Vetenskap*. nr. 7 (2011). Print.
- Mankell, Henning. *Mannen som log*. Stockholm: Leopard förlag, 2006.
- Mratović, Veljko. "Ustav". *Drvo znanja*, nr. 39 (studeni 2000): p. 25-28. Print.
- Newmark, Peter. *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press, 1981.
- Samuelsson, Marielouise. "Redan nu dags att diskutera ett nytt kvalitetssystem?" *Universitetsläraren*. nr. 14-12 (2012). Print.
- Sesardić, Neven. "HHO tone još dublje". *Iz desne perspektive: s političke desnice protiv tvrdih ljevičarskih uvjerenja*. pp. 147-153. Večernji list: 2012.
- "Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket". *Sveriges riksdag*. 28. 3. 2013. <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forordning-2012546-med-inst_sfs-2012-546/>
- "O nama". *Državni hidrometeorološki zavod*. 28. 3. 2013. <http://klima.hr/razno.php?id=o_nama>
- "Turizam u Dugoj Resi". *Turistička zajednica Duga Resa*. 28. 3. 2013. <<http://www.tz-dugaresa.hr/?lang=en>>